

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 2010

Bc. Jiří Vicher

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Násilí na dětech jako problém současné společnosti

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Vedoucí diplomové práce:
PhDr. Alena Plšková**

**Vypracoval:
Bc. Jiří Vicher**

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Násilí na dětech jako problém současné společnosti zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

V Brně dne 17.3.2010

.....
Bc. Jiří Vicher

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové za její vedení, podporu a cenné rady, které mi poskytovala během konzultací této práce. Děkuji jí též za příkladný pedagogický i lidský přístup, za něž si ji velmi vážím.

Chtěl bych také poděkovat celé své rodině, manželce Janě, tchýni a tchánovi, a v neposlední řadě mé čerstvě narozené dceři, která mne nechala, alespoň po nocích, psát tuto diplomovou práci a po dobu studií mě všichni podporovali. Bez jejich pomoci bych se nedostal k vytouženému cíli.

Bc. Jiří Vicher

Obsah

Kapitola	Stránka
Úvod	1
1. Práva dětí	3
1.1. Postavení dítěte ve společnosti a jeho vývoj	3
1.2. Vývoj právního vztahu mezi rodiči a dětmi	6
1.3. Legislativa v oblasti trestního práva k dětem	9
2. Funkce rodiny při výchově dětí	21
2.1. Základní faktory psychologického vlivu na dítě	21
2.2. Rodina a její výchovná funkce	29
2.3. Vyloučené děti	33
3. Syndrom CAN	39
3.1. Syndrom CSA	39
3.2. Syndrom CSEC	45
3.3. Fyzické týrání	51
3.4. Psychické týrání	56
3.5. Systémové týrání	59
3.6. Zanedbávání	62
4. Sociálně právní ochrana dětí	67
5. Výsledky průzkumu	77
5.1. Cíl průzkumu	77
5.2. Metody průzkumu, stanovení hypotéz	77
5.3. Vyhodnocení dotazníků a interpretace dat	77
5.4. Kasuistiky	105
Kasuistika I.	105
Kasuistika II.	107
Kasuistika III.	109
Kasuistika IV.	110
Závěr	112
Resumé	114
Anotace, klíčová slova	115
Seznam použité literatury	117
Přílohy	120

ÚVOD

Téma diplomové práce jsem si zvolil vzhledem k tomu, že se jedná se o společensky velmi závažný problém, které se týká nás všech, ale nejvíce postiženy a zasaženy jsou v těchto případech děti, kterým je ubližováno a je s nimi špatně zacházeno a mohou se jen velmi obtížně bránit. Tématem práce, které jsem si zvolil, je „Násilí na dětech jako problém současné společnosti“. Domnívám se, že se jedná o problém, kterému by měla být věnována velká pozornost a společnost by s ním měla být dobře obeznámena. Tato problematika je v současné době poměrně „populární“. Lidé o ní hodně mluví, ale hlubší znalosti má málokdo. Nevědí, jak se konkrétně zachovat, či jak postiženým pomoci.

V práci budu vycházet z co největšího množství získaných informací a chtěl bych se podělit s těmi, kteří budou moji práci číst, o jednu z nejnebezpečnějších forem násilí, která může ohrozit společnost. Je nutné, aby co nejvíce lidí bylo poučených, a aby lidé byli vnímaví. S vývojem společnosti se mění podoba a metody tohoto násilí a je pravděpodobné, že bude dále pokračovat. Není záměrem mé práce strašit lidi, ale ignorováním problému se nic nevyřeší, a proto je dobré být připraven a vědět jak se zachovat v případě jeho výskytu v našem okolí.

Cílem mé práce je tedy ukázat rysy současné společnosti a znovu ji upozornit na tento problém, popsáním problematiky týrání, zneužívání a zanedbávání dětí, včetně trestních opor v zákonech, sociálně právní ochrany dětí a nutné snahy se o co největší eliminaci anebo přinejmenším odhalování takových činů. Chtěl bych popsat práva dětí, charakterizovat rodinu jako základní jednotku společnosti a bohužel často i místo, kde k násilí na dětech dochází nejčastěji. V neposlední řadě bych ve své práci charakterizoval syndrom CAN.

V mé práci bych se chtěl v rámci průzkumu zaměřit i na to, jak je naše společnost (děti i dospělí) seznámena s pojmem „násilí na dětech“, zda ví co zahrnuje, jaké jsou možnosti obrany a ochrany, pokud by se s ním setkala a zda umí pomoci. Také bych se pokusil zjistit, jak se lidé staví k zákazu fyzických trestů, zda rodiče využívají ve větší míře fyzické tresty, jestli jsou více trestány děti umístěné v Dětském

diagnostickém ústavu než děti na základní škole a zda rodiče, kteří využívají fyzické tresty mají nižší vzdělání.

Proto se chci v této práci za pomoci dostupné literatury, provedeného průzkumu a znalosti získaných během studia na Univerzitě Tomáše Bati, Institutu mezioborových studií věnovat problému, který má svůj počátek v rodině a výchově a jehož vliv se odráží právě na dětech a mládeži. Toto téma jsem si zvolil také proto, že pracuji u Policie České republiky a jsem obeznámen i s těmito případy zneužívaných, týraných a zanedbávaných dětí.

1. Práva dětí

1.1. Postavení dítěte ve společnosti a jeho vývoj

Pokud se podíváme na vývoj člověka od dětství až ke stáří, podaří se nám vyčlenit vývojová období, v němž jsou více než kdy jindy zastoupeny láska a utrpení, přičemž síla těchto prožitků vzniká především z vnitřních proměn lidské osobnosti. Takovými etapami závažných proměn jsou období dětství a dospívání. Tato období jsou současně také období naléhavě kladených otázek. Děti a dospívající lidi zajímají hodnoty jejich osob a jejich místo ve světě a odpovědi hledají nejčastěji v zrcadlovém obraze svého chování v očích těch, jež pokládají za authority.

„Často bývá dvacáté století označováno jako století dítěte či jako století objevování dítěte a dětství. To proto, že se odborná i laická veřejnost začala soustřeďovat na poznávání nepříznivých stavů v životě a vývoji dítěte, způsobených většinou neadekvátním chováním dospělých kolem něj a nepříznivými podněty zvenčí – ať již nenáhodně nebo s úmyslem a to hlavně tam, kde bylo riziko ubližování největší – což je bohužel paradoxně v rodině. Současně se tato pozornost soustřeďovala na zlepšování celkové péče o děti.

Dělo se tak v rámci poznávání a definování potřeb a požadavků dítěte a snahy adekvátně je uspokojovat. Na tomto základě se pak formulovala postupně práva dítěte jak na úrovni národní, tak mezinárodní, především však ve vztahu rodiče – děti.

Co se týče postavení dítěte ve společnosti tak to bylo většinou v historii založeno na vztahu dítěte a dospělého. I dnes je postavení dítěte založeno na vztahu dítěte a dospělého. Nutno je však podotknout, že na trochu jiné úrovni. Dříve byl tento vztah založen hlavně na moci a převaze dospělého. Dítě bylo objektem absolutní otcovské moci v rodině, jež pramenila z dávného středověku. Tehdy mohli otcové s dítětem manipulovat jakkoli se jim zachtělo. Mohli jej zabít nebo třeba odložit do džungle. Velice známy jsou případy, kdy otcové shazovali děti ze skály nebo je

například prodávali do otroctví.“¹ Je možno říci, že od pravěku po celý starověk a středověk nejširší vrstvy obyvatelstva mají k narozenému dítěti asi takový postoj a přijímají je s takovou citovou investicí, jako přijímají dnes lidé dítě sotva počaté. K usmrcení nebo zahubení narozeného dítěte se pak staví podobně, jako se dnešní společnost staví k umělému přerušení těhotenství. Z hlediska historie nové přístupy v péči o děti vznikají jako jejich racionální zdůvodnění a praktické prosazování až s příchodem osvícenství. Tímto se osvícenství stává alfou a omegou pro významné sociální a právní změny i nové vztahy mezi lidmi, při nichž samozřejmě nebylo možno pominout nové, demokratickému vývoji společnosti odpovídající postavení dítěte. V takovém případě nebylo možno pominout ani nutnost vytvářet nové principy, způsoby péče o ně, jež vycházely z celkového pozitivního přístupu k dítěti.

To celé se později muselo promítnout do vývoje vztahu mezi společností a dítětem, v dalších stoletích, do poznávání jeho vývoje v normálních podmínkách a hlavně pak v podmínkách patologických (v hladu, těžké tělesné práci, chudobě, v jeho nepříznivém zdravotním stavu a vývoji, tělesném i duševním utrpení atd.). „Odráželo se to také v objektivizování jeho potřeb za vzniku celé řady nových disciplín a angažování se v již existujících pozitivním směrem k dítěti a řešení jeho případné situace.“²

K vyústění prvních, avšak dílčích práv dítěte došlo v Anglii. První formulace práv dítěte byly např. tzv. Childrens Acts, přijímané v již zmiňované Anglii během celého 19. století. Postupně byly zakazovány různé formy dětské práce. Zároveň s tím byla zkracována i délka dětské práce až k jejímu úplnému zákazu. „Zde nebylo již možno obejít mezinárodní součinnost. Proto se na konci 19. a v 1. polovině 20. století vyvíjí snaha prosadit řešení této problematiky na internacionální úroveň. Tyto snahy výrazně podpořil vznik 1. mezinárodního společenství národů, Společnosti národů, v jejíž agendě se brzy objevila snaha zajistit co nejlepší prospěch a zájem pro každé dítě a hlavně ochranu a pomoc dítěti jakkoli ohroženému nebo trpícímu (Ženevská deklarace práv dítěte, 1924). Po založení Organizace spojených národů se přijímá vedle

¹ VICHER, J., Týrané, zneužívané a zanedbávané děti jako produkt současné společnosti. Brno: 2008, s. 3

² DUNOVSKÝ, J., et al., Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě. Praha : Grada, 2005, s. 11

dílčích opatření ve vztahu k dítěti i nová mezinárodní dohoda o právech dítěte (Charta práv dítěte, 1959).“³

„Ohlédneme-li se zpět do historie tak zjistíme, že například tělesné tresty, které tolik souvisí s týráním byly v širokém měřítku používány například v Egyptě, Římě, Řecku a v Izraeli. Jejich hlavním cílem bylo udržet a zajistit disciplínu.

Teprve až **Úmluva o právech dítěte**, která byla přijata skoro všemi zeměmi, z roku 1989, plně začlenila důležité poznatky o dětech a jejich vývoji, hlavní principy péče o dítě do komplexní péče o ně, i do jeho postavení ve společnosti jako jejího plnoprávného člena. Zároveň chápe potřeby každého dítěte jako jeho požadavky na nejpříznivější a optimální vývoj, jež pak formuluje jako jeho práva.

Úmluva o právech dítěte byla přijata 20. listopadu 1989 v New Yorku. Jménem České a Slovenské Federativní Republiky byla Úmluva podepsána v New Yorku dne 30. září 1990. S Úmluvou vyslovalo souhlas Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky a prezident ČSFR ji ratifikoval. Ratifikační listina byla uložena u generálního tajemníka OSN, depozitáře Úmluvy, dne 7. ledna 1991. Úmluva vstoupila v obecnou platnost na základě svého článku 49 odst. 1 dnem 2. září 1990.

K historii vzniku úmluvy lze říci, že v roce 1979 se začalo na podnět Adama Lopatky, polského legislativce, jednat o jejím textu. Lopatkovým úmyslem bylo vytvořit právně závaznou úmluvu, která by po celém světě zajišťovala ochranu dětí. Vzorem pro předlohu byly mezinárodní úmluvy o ochraně dětí z let 1924 a 1959. V roce 1989 byla jednání o návrhu uzavřena.“⁴

Nejpodstatnější změny ve světě i v každé jednotlivé zemi, jež ji přijala jako svůj závazný dokument, co se týká postojů k péči o dítě, přinesla již zmiňovaná Úmluva o právech dítěte. Tato norma odpovídá nejenom současným teoretickým poznatkům o potřebách, požadavcích a z nich vyplývajících právech dítěte, ale i praktickému

³ DUNOVSKÝ, J., et al., Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě. Praha: Grada, 2005, s. 11

⁴ VICHER, J., Týrané, zneužívané a zanedbávané děti jako produkt současné společnosti. Brno: 2008, s. 4-5

ovlivňování a vlastní realizaci této péče. Ta spočívá především v zajišťování a posuzování nejlepšího zájmu a prospěchu dítěte. Optimálního rozvoje všech jeho sil a schopností, nediskriminaci, společenské participaci a všestranné ochrany a pomoci při životních nepřízních dítěte i jeho rodiny a samozřejmě dalších požadavků na naplňování práv dítěte.

„Z vnitrostátních předpisů je pak třeba zmínit Listinu základních práv a svobod, zákon o rodině, trestní zákon a trestní řád, přestupkový zákon a předpisy o sociálním zabezpečení. „Spoluúčast“ každého občana státu na ochraně dítěte se stala obsahem významné novelizace trestního zákona z roku 1994, která ukládá povinnost oznámit týrání nebo podezření z týrání dítěte příslušnému státnímu orgánu. Její nesplnění je trestné. Důležitými pomocníky v ochraně dětí ohrožených syndromem CAN jsou i závazné pokyny policejního prezidenta jako např. číslo 8, kterým se upravuje systém práce na úseku kriminality mládeže a trestné činnosti páchané na mládeži a kterým se zavádí do praxe demonstrační pomůcka (dvojice loutek „Jája a Pája“) pro objasňování mravnostní trestné činnosti spáchané na dětech, mentálně postižených osobách a jiných osobách se ztíženou nebo znemožněnou verbální komunikací.“⁵

„Obvykle se rozlišuje zanedbávání povinné péče o děti, tělesné, sexuální, popřípadě emoční zneužívání, byť jde často o jevy, které se vyskytují společně, mívají řadu společných příčin a podobných důsledků. Zanedbávání s zneužívání dětí je příčinou pozdějšího vývoje poruchy osobnosti.“⁶

1.2. Vývoj právního vztahu mezi rodiči a dětmi

V tomto procesu, jak jsem již uvedl, „bylo nutno překonat v první řadě představu o dítěti jako pouhém objektu a absolutní otcovské moci v rodině, jež pramenila z dávného starověku. Tehdy s dítětem mohl otec jakkoli manipulovat, mohl jej zabít, odložit do džungle, shodit se skály, prodat do otroctví apod. Křesťanství přiznalo dítěti duši a charakter lidské bytosti. Současně zakázalo zabíjet děti, když se ve 4. století

⁵ VICHER, J., Týrané, zneužívané a zanedbávané děti jako produkt současné společnosti. Brno: 2008, s. 5-6

⁶ KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J., Vzpoura deprivantů. Praha: Galén, 2006, s.198

našeho letopočtu stalo státním náboženstvím.“⁷ I přes všechny tyto zákazy, ve všech dalších etapách vývoje lidstva přetrvávala tzv. otcovská moc, ačkoli intenzita, kterou měla postupně slábla. Na území současné České republiky tomu tak bylo až do roku 1949. Tento rok se do dějin našeho státu zapsal jako rok, kdy role otce a matky, ve vztahu k výchově dětí, byly postaveny na stejnou rovinu. Toto zrovnoprávnění přineslo nové označení vztahu mezi rodiči a dětmi na tzv. rodičovskou moc.

„Je zřejmé, že v současné společnosti je stále více dětí vychováváno pouze matkami, zatímco role otce postupně ztrácí na významu. Přesto se odborníci shodují na tom, že otec má v rodině nezastupitelné místo a jeho přínos pro zdravý vývoj dítěte ne neoddiskutovatelný. V 70. letech byly iniciovány výzkumy, které přinesly zjištění, že otec je významný, nejen když jsou děti starší, nýbrž i v raných letech.“⁸ Ženy již nejsou tak závislé na příjmech svých mužů apod. Každá sociální role, je definována a formována mnoha společenskými a kulturními faktory, které ovlivňují a proměňují status otců ve společnosti, společně s jejich právy a povinnostmi. Podle profesora Matějčka se rovněž ukázalo, „že i nepřítomnost otce může být závažným deprivacním činitelem. Týká se to mnohých dětí žijících se svými neprovdanými či z jiných důvodů osamělými matkami, jež zůstávají bez ochrany a bez pomoci. Řada studií také dokumentuje zvýšený výskyt asociálního chování, delikvence a jiných odchylek v sociálním vývoji dětí vyrůstajících trvale bez otce.“⁹

„V antickém Římě měli otcové téměř absolutní moc nad svými dětmi, mohli je prodat do otroctví nebo dokonce zabít. Práva matek prakticky neexistovala. Pokud došlo k rozvodu, přešla péče o dítě automaticky na otce. I v pozdějších obdobích měl otec větší zodpovědnost za dítě než matka a téměř ve všech případech rozvodu bylo dítě svěřováno otcí. V průběhu 19. století však již přichází první pomalé změny.“¹⁰ Důsledkem ekonomického rozvoje došlo k odloučení pracovního a domácího prostředí. Muži trávili mnohem více času v práci, když jako živitelé rodin opouštěli domovy. V této době se přenáší zodpovědnost za děti na matky. Soudy začaly redukovat téměř výhradně svrchované právo otců na svěření dítěte do péče po rozvodu. Otcové si stále

⁷ DUNOVSKÝ, J., et al., Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě. Praha: Grada, 2005, s. 15

⁸ SDRUŽENÍ LINKA BEZPEČÍ, Děti a jejich problémy. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2005, s. 22

⁹ MATĚJČEK, Z., Výbor z díla. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 347

¹⁰ SDRUŽENÍ LINKA BEZPEČÍ, Děti a jejich problémy. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2005, s. 22

udržovali svoje postavení jako hlava rodiny, ale matkám stále více připadala role vychovatelů.

Otec byl hlavou rodiny, předával svým dětem morální zásady, byl ochráncem a pečovatelem. Můžeme říci, že otcovství zahrnovalo čtyři hlavní role. Všechny tyto role, ať chceme nebo ne, ztratily v posledních dvou stoletích na důležitosti. Otcovství ztrácelo jako takové na vážnosti a tím otcové ztráceli prestiž a autoritu. V současném 21. století jsou otcové více aktivnější a začínají se rovněž angažovat ve výchově a péči o děti. Začínají si svou roli otce čím dál více uvědomovat. Klasický příklad toho, že se role otců a matek se vyrovnává je tzv. „otcovská dovolená“, kterou dnes považujeme za plnohodnotnou alternativu mateřské dovolené a která byla donedávna spíše výjimkou.

Naše společnost je zcela jistě pedocentrická, tedy ochraňující děti, na děti zaměřená a také děti vysoce hodnotící. Nikdy dříve společnost v obecné rovině tak dětství necenila. Ovšem tato cesta k tomu, jak se dnes lidé staví k dětem a dětství nebyla jednoduchá a už vůbec ne přímá.

V roce 1959 byl u nás vlivem Charty práv dítěte z téhož roku přijat v novém zákoně o rodině nový pojem – **práva a povinnosti rodičů**. Tento vztah je vyjádřen v jedné z posledních úprav zákona a je pojmenován jako rodičovská odpovědnost. Stalo se tak pod vlivem Úmluvy o právech dítěte z roku 1989, která přináší dětem řadu nových práv. „Nejvýznamnější z nich je jeho právo na co nejlepší zájem o ně, jež je třeba současně chápat jako prioritu v péči společnosti o dítě.“¹¹ Dále jsou zde práva jako například: právo nebýt jakkoli diskriminován, právo na co nejlepší prospěch a vývoj, právo na dosažení plné rovnosti a právní subjektivity v souladu s Listinou základních práv a svobod. Stále se měnící život společnosti, jednotlivých skupin a reakcí na ně je charakteristický pro tento právní vztah mezi dítětem a rodičem (otcem). Demokratické principy v jejím vývoji zde hrají čím dál více důležitou roli.

¹¹ DUNOVSKÝ, J., et al., Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě. Praha: Grada, 2005, s. 15

Mezinárodní i národní organizace a instituce vznikaly postupně. Iniciovaly a prosazovaly rozvoj a zkvalitňování péče o dítě a jeho ochranu. Výsledkem všech těchto snažení bylo, že došlo k zakotvení tohoto rozvoje, péče a ochrany dítěte v nejrůznějších úmluvách, dokumentech i doporučeních. Jako jeden z prvních mezinárodních dokumentů, týkajících se ochrany dětí, byl Všeobecnou konfederací práce na konci 19. století vyhlášen zákaz dětské práce. Tímto zákazem se předznamenal a můžeme říci, že i začal rozvoj péče o dítě ve dvacátém století. V České republice je práce dětí upravena v zákonu o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů a novel. Zákon popisuje kdy, kde a za jakých okolností může být dítě zaměstnáváno.

Roku 1924 byla v Ženevě přijata Deklarace práv dítěte, kterou se státy, jež k ní přistoupily, zavázaly poskytovat všem dětem co nejlepší péči, rozvoj a ochranu. Dítěti se dle tehdejšího usnesení mělo dostat pomoci jako prvnímu. V roce 1959 schválily Spojené národy Chartu práv dítěte. Tento dokument (Charta práv dítěte) se cíleně zaměřoval na prosazování optimálního vývoje každého dítěte. Podle charty má mít každé dítě zajištěno ke svému rozvoji dostatek lásky a porozumění především v péči vlastních rodičů. Stát přichází na řadu jestliže toto nelze zajistit. Charta je prvním dokumentem, který zmiňuje i význam prenatálního, perinatálního a postnatálního období. Mimo jiné zabezpečuje péči o matku před narozením a po narození dítěte a rovněž zajišťuje péči o plod a dítě.

1.3. Legislativa v oblasti trestního práva k dětem

Po poslední novelizaci trestního zákona č. 140/1961 Sb., která vešla v účinnost k 1.1.2010, jsou nejčastější trestné činy páchané na dětech a mládeži zařazeny do hlavy III. a hlavy IV., části druhé, tzv. zvláštní části **trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.** (dále jen trestního zákoníku). V hlavě třetí se hovoří o trestných činech proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Jedná se o trestné činy znásilnění (§ 185), sexuální nátlak (§ 186), pohlavní zneužívání (§ 187), soulož mezi příbuznými (§ 188), kuplířství (§ 189), prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 190), šíření pornografie (§ 191), výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193). V souvislosti s hlavou čtyři hovoříme o trestných činech proti rodině a dětem. Zde zákonodárce uvádí trestné činy dvojí manželství (§ 194), opuštění

dítěte nebo svěřené osoby (§ 195), zanedbání povinné výživy (§ 196), týrání svěřené osoby (§ 198), týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199), únos dítěte a osoby stížená duševní poruchou (§ 200), ohrožování výchovy dítěte (§ 201), svádění k pohlavnímu styku (§ 202) a jako poslední v této hlavě je trestný čin podání alkoholu dítěti (§ 204). Při popisu jednotlivých trestných činů již dále nebudu za každý trestný čin uvádět, že jde o paragrafové znění z trestního zákoníku.

U většiny trestných činů místo jejich páchaní bezprostředně souvisí se vzájemným kontaktem pachatele a poškozeného. Pokud se jedná o trestnou činnost páchanou ve školách či jiných výchovných zařízeních, jde především o trestné činy související s drogovou problematikou. U každého paragrafu se budu zabývat pouze podstatou problému vztahujícího se k mé diplomové práci.

Závažným trestným činem páchaným v rodině (nemusí být jen v rodině) je **znásilnění dle § 185 tr. z.** V prvním odstavci je tento trestný čin charakterizován dvojím jednáním. Jedná se o násilí v širším slova smyslu, což může být pohrůžka násilí, pohrůžka jiné těžké újmy a dále pohlavní styk. Za pohlavní styk se považuje jakýkoli způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby. V tomto případě se může jednat o stejné nebo jiné pohlaví. V takovém případě se jedná o soulož. Dále je zde pohlavní styk provedený obdobným způsobem, např. orální pohlavní styk, anální pohlavní styk, ale i pouhé osahávání ženy na prsou, dotýkání se genitálií muže či ženy, líbání přirození, vzájemná heterosexuální či homosexuální masturbace apod. Ve druhém odstavci jsou nebezpečnější formy násilím vynuceného pohlavního styku. Trestný čin dle druhého odstavce tohoto paragrafu je charakterizován také dvojím jednáním. V širším slova smyslu, se jedná o násilí, pohrůžku násilí, pohrůžku jiné těžké újmy a soulož nebo jiný obdobně provedený pohlavní styk srovnatelný se souloží. Odnětím svobody na 5 – 12 let bude pachatel potrestán v odstavci třetím, jestliže mimo jiné spáchá čin uvedený v odstavci 1 na osobě mladší patnácti let. Zde je důležité připomenout, že: „Ochrana přiznaná dítěti mladšímu patnácti let trvá jen do dne předcházejícího patnáctým narozeninám, protože na své patnácté narozeniny již není dítětem mladším patnácti let.“¹² Velice často je tento útok páchan vůči dospívajícím dívkám novým manželem matky nebo druhem matky, a to v souvislosti s konzumací

¹² JELÍNEK, J., a kolektiv, Trestní zákoník a trestní řád. Praha: Leges, s.r.o., 2009, s. 232

alkoholu. Za násilí se zde považuje použití fyzické síly ze strany pachatele za účelem překonání nebo zamezení vážně míněného odporu osoby a dosažení soulože proti její vůli. U tohoto trestného činu je trestná i příprava.

Mezi jedny z nových trestných činů, které byly přijaty, je trestný čin **sexuálního nátlaku dle § 186 tr. z.** Zde zákonodárce postihuje jiné sexuální aktivity než soulož, za podmínky, že jsou spojené s násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy. V prvním odstavci se hovoří, že kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování nebo kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannosti. Ve druhém odstavci zákon popisuje, že stejně bude potrestán pachatel, který přiměje jiného k pohlavnímu styku, pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. Ve třetím odstavci se objevuje citace, že na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán (mimo jiné) pokud spáchá čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 na dítěti. V pátém odstavci je zmíněno dítě mladší 15 let. Dítětem se ve třetím odstavci rozumí podle § 126 trestního zákona osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak. Zde je rovněž trestná i příprava.

Dalším závažným a také velmi častým trestným činem je **pohlavní zneužití dle § 187 tr. z.** Hovoří se zde o tom, že kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán. V takovém případě bude pachatel potrestán na jeden rok až osm let. Odnětím svobody na dva roky až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odst. 1 na dítěti mladším patnácti let svěřeném jeho doзору. Zde je zahrnuto, že zneužívá postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. Tyto trestné činy jsou zpravidla páčány v rodině. Novým partnerem, druhem a v ojedinělých případech družkou. Rovněž je tento trestný čin páčán pedagogy, různými vedoucími kroužků a oddílů. V takovém případě hovoříme o osobě závislé a svěřené jeho doзору. Pokud ovšem pachatel spáchá trestný čin znásilnění podle § 185 tr. zák. nebo trestný čin pohlavního zneužití podle § 187 tr. zák. formou soulože s příbuznými v pokolení přímém nebo se sourozencem, dopustí se některého z trestných činů v jednočinném souběhu s trestným činem soulože mezi příbuznými, jimž se budu zabývat dále. Příprava je u tohoto trestného činu, jako u předchozích, trestná. Útoky směřují nejen vůči dospívajícím dívkám, ale také vůči

nezletilým chlapcům. V takových případech jde o velmi latentní delikty, jejichž odhalování a vyšetřování je velmi obtížné, zejména z důvodu snadné ovlivnitelnosti poškozených osob.

Dalším trestným činem páchaným na dětech je **soulož mezi příbuznými (§ 188 tr. z.)**. Zákonodárce je zde velmi stručný a říká, že kdo vykoná soulož s příbuzným v pokolení přímém nebo se sourozencem, bude potrestán odnětím svobody až na tři roky. Souloží je zde myšleno spojení pohlavních orgánů muže a ženy. „Příbuznými v pokolení přímém jsou myšleny osoby, které pocházejí jedna od druhé (§ 117 obč. zák.). Sourozenci jsou osoby, jejichž nejbližší společný předek je alespoň jeden z rodičů – srov. §117 obč. zák.. Jestliže pachatel spáchá trestný čin znásilnění podle § 185 tr. zák. nebo trestný čin pohlavního zneužívání podle § 187 tr. zák. formou soulože mezi příbuznými v pokolení přímém nebo se sourozencem, dopouští se některého z trestných činů v jednočinném souběhu s trestným činem soulože mezi příbuznými podle § 188 tr. zák.“¹³

Jedním ze závažných trestných činů je **kuplířství dle § 189 tr. z.** V tomto trestném činu je uvedeno, že kdo jiného přiměje, zjedná, najme, zláká nebo svede k provozování prostituce, nebo kdo kořistí z prostituce provozované jiným, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až na čtyři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty. Skutková podstata má zde dvě formy. První je obdobou návodu s prvky donucení, kdy pachatel přiměje, zjedná apod. Druhá je obdobou podílnictví. To znamená, že kořistí z prostituce provozované jiným. Jedná se tedy o klasické pasáctví. Prostituce sama o sobě není trestná. K trestnosti musí nastat některé okolnosti uvedené v §189 odstavci 1 tr. zák. Tento trestný čin se ve větší míře vyskytuje v příhraničních oblastech. Jedná se hlavně o frekventované mezinárodní silnice. Prokazování této trestné činnosti je velmi obtížné, neboť dochází k ovlivňování poškozených ze strany pachatelů. Poškození své původní výpovědi odvolávají a mění, napadají znalecké posudky.

Novým trestným činem je **prostituce ohrožující mravní vývoj dítěte (§ 190 tr. z.)**. Hovoří se zde, že kdo provozuje prostituci v blízkosti školy, školského nebo jiného

¹³ JELÍNEK, J., a kolektiv, Trestní zákoník a trestní řád. Praha: Leges, s.r.o., 2009, s. 237

obdobného zařízení nebo místa, které je vyhrazeno nebo určeno pro pobyt nebo návštěvu dětí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. Velmi důležité je zde vysvětlit, co znamená pojem v blízkosti školy nebo jiného obdobného zařízení. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákoníku to vysvětluje následovně: Jedná se o školská zařízení ve smyslu zákona 561/2004 Sb., školského zákona, ve znění pozdějších předpisů, která jsou určena pro návštěvu dětí. Stejně tak jako provozování prostituce např. v blízkosti školských ubytovacích zařízení, jako jsou různé domovy mládeže, internáty apod.. Že k takovým deliktům, tedy trestným činům, docházelo a dochází, víme z médií.

Dalším trestným činem je **šíření pornografie (§ 191 tr. z.)**. Zákonodárce zde uvádí, že kdo vyrobí, doveze, vyveze, nabídne, činí veřejně přístupným, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinak jinému opatří fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, v němž se projevuje násilí či neúcta k člověku nebo které popisuje, zobrazuje nebo jinak znázorňuje pohlavní styk se zvířetem, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty. Na tomto paragrafu je zajímavý ještě druhý odstavec, kde se hovoří, že kdo písemné, fotografické, filmové, počítačové atd. dílo nabízí, přenechává nebo zpřístupňuje dětem nebo na místě, které je dětem přístupné, vystavuje nebo jinak zpřístupňuje, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty. Ustanovení tohoto paragrafu přebírá právní úpravu obsaženou v § 205 tr. zák., novelizovanou zák. č. 271/2007 Sb. Tato právní úprava je také na základě rozhodnutí Rady EU v boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii, které nařizuje členským státům přijmout opatření proti nakládání s dětskou pornografií, včetně jejího držení.

Skutková podstata, která kriminalizuje přechovávání dětské pornografie je obsažena v **§ 192 tr. z. Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií**. Je zakotvena v trestním zákoníku. V paragrafu je uvedeno, že kdo přechovává fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě, bude potrestán odnětím svobody až na dva roky. Ve druhém odstavci je uvedeno, že též kdo vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, činí veřejně přístupným, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinak opatří fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak

využívá dítě, anebo kdo kořistí z takového pornografického díla, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty. Ve 3. a 4. odstavci se mění tresty a okolnosti, za kterých jsou ukládány. Za pornografické dílo se stejně jako v § 191 považuje např. rukopis, strojopis, fotokopie, audiokazeta, CD, film, videokazeta, DVD nebo např. sochy, plastické předměty apod., pokud mají pornografický charakter. Co se týká přechovávání, má zde judikatura na mysli, že ji pachatel nemusí mít přímo u sebe (myšleno v rodinném domku, v bytě), ale postačí, když ji má ve své moci. Může mít pornografii ve skladu, v počítači na pracovišti, v trezoru v bance apod. Přitom vůbec nezáleží na době přechovávání. Zde je třeba podotknout, že přechovávání není pouhé prohlížení na internetu, pokud není uloženo na CD ROM, DVD nosiči apod.

V § 193 tr. z. Zneužití dítěte k výrobě pornografie první odstavec uvádí, že kdo přiměje, zjedná, nejme, zláká, svede nebo zneužije dítě k výrobě pornografického díla nebo kořistí z účasti dítěte na takovém pornografickém díle, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let. Ve druhém odstavci je uvedeno, že kdo spáchá tento trestný čin, jako člen organizované skupiny, nebo v úmyslu získat pro jiného nebo pro sebe značný prospěch, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až šest let. Ve třetím odstavci hrozí pachateli tři léta až osm let za spáchání tohoto trestného činu, když by pachatel byl členem organizované skupiny nebo by sobě nebo jinému opatřil prospěch velkého rozsahu. Co je to pornografické dílo jsem popsal ve výše zmíněných paragrafech. Kořistění z pornografického díla se dle judikatury rozumí jakýkoliv způsob získávání majetkového prospěchu z těchto pornografických děl. U této skutkové podstaty dochází často k souběhu s více trestnými činy jako je § 192 nebo § 186 a v neposlední řadě § 185 trestního zákoníku.

Dalším trestným činem je **§ 195 tr. z. Opuštění dítěte nebo svěřené osoby**. Původně (před poslední novelizací trestního zákona) se jednalo o trestný čin opuštění dítěte. Byl obsažen v § 212 tr. zák. K dítěti byla na rozdíl od původního § 212 tr. zák. přidána i svěřená osoba. V prvním odstavci je uvedeno, že kdo opustí dítě nebo jinou osobu, o kterou má povinnost pečovat a která si sama může opatřit pomoc, a vystaví jí tím nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až na tři léta. Další tři odstavce zpřísňují tresty a upřesňují za jakých okolností k tomu dochází. Co se týče opuštění dítěte, může být pachatelem tohoto trestného činu

pouze osoba, které náleží povinnost pečovat o dítě. Mezi tyto osoby patří rodiče, osvojitelé, poručník dítěte, osoba, které bylo dítě soudním rozhodnutím svěřeno do výchovy, pracovník ústavu, pěstoun a v neposlední řadě osoby, které buď na základě dohody nebo na základě faktické úmluvy převzaly dítě. Jak jsem již uvedl, je zde také postihováno opuštění svěřené osoby, o kterou má pachatel povinnost pečovat a která si sama nemůže opatřit pomoc. Lze tedy říci, že tímto je zajištěna trestněprávní ochrana proti opuštění dospělé osoby, která si z „různých“ v zákoně uvedených překážek nemůže sama pomoci. K pojmu opuštění dítěte lze uvést, že tímto rozumíme takovou situaci, kdy dítěti vzniká nebezpečí smrti nebo újmy na zdraví. Nelze tedy považovat za opuštění dítěte ponechání např. ve školní družině, nevyzvednutí v mateřské školce apod.

Častým trestným činem páchaným na dětech je **zanedbání povinné výživy dle § 196 tr. z.** Původně před poslední novelizací se jednalo o § 213 trestního zákona a došlo zde k drobným úpravám. Podle současného paragrafového znění se dopouští trestného činu ten, kdo neplní buď i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce. Tímto jednáním se vystavuje trestnímu postihu až dvou let. V původním znění nebyla specifikace času. Ze své policejní praxe však vím, že k tomuto jednání muselo docházet po dobu šesti měsíců. Doba se zkrátila o dva měsíce. Ve druhém odstavci je uvedeno, že ten, kdo se vyhýbá této zákonné povinnosti (myšleno vyživovat nebo zaopatřovat) déle než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody od šesti měsíců až do tří let. Třetí odstavec nám mimo jiné říká, že pokud byl pachatel za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán, bude odsouzen na jeden rok až pět let. Ustanovení § 196 tr. zák. chrání nárok osoby na výživu, pokud je založen na ustanoveních zákona o rodině. Objektem je tedy nárok na výživu. Vyživovacích vztahů zákon o rodině uvádí několik. Jsou to např. nárok neprovdané matky na příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů spojených s těhotenstvím, nárok rozvedeného manžela na výživu, vyživovací povinnost mezi manželi, vyživovací povinnost mezi příbuznými v radě přímé a také vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí. Vyživovací povinnost je širší pojem než jenom vlastní výživa oprávněné osoby. Zde se jedná i o její ošacení, bydlení, zajištění čistoty, péče o zdravotní stav, opatřování prostředků pro všestranný rozvoj apod.

Dalším trestným činem páchaným na dětech je **týrání svěřené osoby dle § 198 tr. z.** Dle § 368 tr. zák. dochází k naplnění skutkové podstaty i při nepřekažení a neoznámení tohoto trestného činu. V prvním odstavci je uvedeno: „Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.“¹⁴ Další dva odstavce zpřísňují tresty a také upřesňují, za jakých okolností k tomuto zpřísnění dojde. Dle různých právních výkladů se týráním rozumí nejen působení fyzické, ale i týrání v oblasti psychické. Dále je zde potřeba uvést, že ochrana se zde zákonem neposkytuje pouze nezletilým dětem, ale i osobám zletilým. Jedná se o osoby, které z nějakého důvodu (stáří, invalidita, nemoc) jsou odkázány na péči jiných osob. Tady je úplně jedno, na jakém základě péče je. Jestli je to zákonná úprava, soudní rozhodnutí apod. Pachateli tohoto trestného činu mohou být nejen rodiče, ale i učitelé, vychovatelé, trenéři, přátelé a dokonce i známí rodičů týrané osoby. „Týrání zlé nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří. K tomu dále J. Jelínek uvádí, že trvalost pachatelova jednání je nutno posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání. Nevyžaduje se, aby šlo o jednání soustavné.“¹⁵ Soudy již několikrát správně určily, že za týrání svěřené osoby se může stát i opomenutí povinné péče. Pachatel je této péči povinen.

Nebezpečným trestným činem je dle **§ 200 tr. z. Únos dítěte a osoby stížené duševní poruchou**. V prvním odstavci je uvedeno, že kdo dítě nebo osobu stíženou duševní poruchou odejme z opatrování toho, kdo má podle jiného právního předpisu nebo podle úředního rozhodnutí povinnost o ně pečovat, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem. Ve druhém a třetím jsou zpřísněné tresty a také jsou zde obsaženy specifikace, za jakých okolností k těmto zpřísněním dojde. Dítětem se zde rozumí osoba mladší 18 let. Slovo odejme znamená, že musí jít o zásah, který znemožní další péči o unesenou osobu tomu, kdo má povinnost o ni pečovat. „Za únos dítěte ve smyslu § 200 odst. 1 tr. zák. je třeba považovat jednání rodiče, který – ačkoliv nebyl zbaven rodičovských práv a jeho rodičovská práva nebyla ani omezena, odejme druhému rodiči, kterému bylo dítě svěřeno do výchovy soudním rozhodnutím.“¹⁶

¹⁴ JELÍNEK, J., a kolektiv, Trestní zákoník a trestní řád. Praha: Leges, s.r.o., 2009, s. 250

¹⁵ JELÍNEK, J., a kolektiv, Trestní zákoník a trestní řád. Praha: Leges, s.r.o., 2009, s. 251

¹⁶ JELÍNEK, J., a kolektiv, Trestní zákoník a trestní řád. Praha: Leges, s.r.o., 2009, s. 254

Ohrožování výchovy dítěte dle § 201 novelizovaného tr. zák. Před touto novelou znal trestní zákon § 217 tr. zák. Ohrožování výchovy mládeže. Slovo mládež zde bylo nahrazeno dítětem. V prvním odstavci se zde hovoří, že kdo, byť i z nedbalosti, ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte tím, že ho svádí k zahálčivému nebo nemravnému životu, umožní mu vést zahálčivý nebo nemravný život, umožní mu opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem nebo závažným způsobem poruší svou povinnost o ně pečovat nebo poruší jinou svou důležitou povinnost vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. Druhý odstavec hovoří o tom, že kdo umožní byť i z nedbalosti, dítěti hru na výherním hracím přístroji, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžité výhry, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo zákazem činnosti. Ve třetím odstavci je uvedeno, že kdo spáchá čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ze zavrženíhodné pohnutky, nebo pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu, spáchá-li takový čin opětovně, nebo získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let. Zahálčivý způsob života je dle trestního práva především parazitní způsob život, kdy osoba žije na úkor jiných občanů, prostředky k životu si opatřuje trestnou činností apod.

Svádění k pohlavnímu styku dle § 202 tr. z. je trestné. V prvním odstavci se hovoří o tom, že kdo nabídne, slíbí nebo poskytne dítěti nebo jinému za pohlavní styk s dítětem, pohlavní sebeukájení dítěte, jeho obnažování nebo jiné srovnatelné chování za účelem pohlavního uspokojení úplaty, výhodu nebo prospěch, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem. Druhý odstavec je specifikace závažnějšího jednání a s tím související vyšší trest. Nabídnutí úplaty nebo jiné výhody či prospěchu může být např. ubytování, stravování, ochrana, zvýhodnění apod. „Skutková podstata (původně zavedená v roce 2003 novelou trestního zákona z roku 1961 a účinná od 1.1.2004) chrání tělesný, rozumový, mravní a citový vývoj osob mladších 18 let.“¹⁷

¹⁷ JELÍNEK, J., a kolektiv, Trestní zákoník a trestní řád. Praha: Leges, s.r.o., 2009, s. 256

Posledním trestním činem hlavy čtvrté je **§ 204 tr. z. Podání alkoholu dítěti**. Jde o celkem jednoduché znění, které říká, že kdo ve větší míře nebo opakovaně prodá, podá nebo poskytne dítěti alkohol, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok. Poskytnutí či podání ve větší míře znamená, že alkohol musí být podán v takovém množství, že dojde k nějakému nepříznivému účinku, kterým může být zvracení nebo ztráta rovnováhy.

Závažným trestným činem je **§ 169 tr. z. Svěření dítěte do moci jiného**. V tomto případě se jedná o obchodování s lidmi. V prvním odstavci se píše, že kdo za odměnu svěří dítě do moci jiného za účelem adopce nebo pro jiný obdobný účel, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti. Odstavec druhý hovoří o tom, že odnětím svobody na dvě léta až osm let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví, spáchá-li čin opětovně nebo spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch. Odstavec 3 říká, že odnětím svobody na tři léta až deset let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt, spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu nebo spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech. Společenská nebezpečnost takového trestného činu je vysoká. Předmětem útoku je dítě. V tomto případě se jedná o osobu mladší 18 let. Adopce nemusí být provedena pouze podle českého právního řádu, ale je zde počítáno i s jinými podobnými formami náhradní rodinné péče, a to na území České republiky nebo na území jiného státu. V právu půjde nejčastěji o osvojení, svěření do pěstounské péče apod.. Zkušenosti z páchaní tohoto trestného činu nasvědčují tomu, že jde o typický trestný čin páchaný různými zločineckými organizacemi. Podobnými nebo přímo takovými obchody se zabývají speciální zločinná spolčení se zahraniční účastí. Taková trestná činnost je většinou páchána na zvláštní objednávku a předchází jí zpravidla únos dítěte. Děti bývají často unášeny za účelem prostituce, odebrání orgánů a výjimečně jsou umístěny do bezdětných rodin.

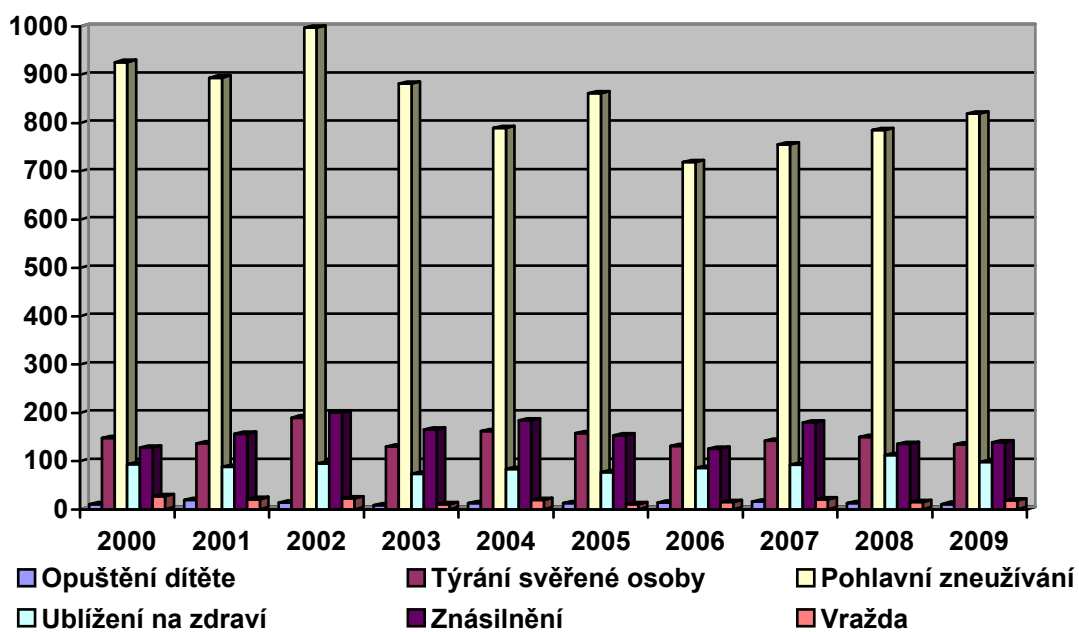
Objektem trestných činů páchaných na mládeži je především výchova mladého člověka. Subjekt trestných činů páchaných na mládeži je zpravidla obecný. To znamená, že pachatelem může být kdokoliv. Jedná se zejména o trestné činy, které nejsou

zařazeny do III. a IV. hlavy trestního zákoníku nebo jde o subjekt speciální, tj. pachatelé je uložena zvláštní povinnost.

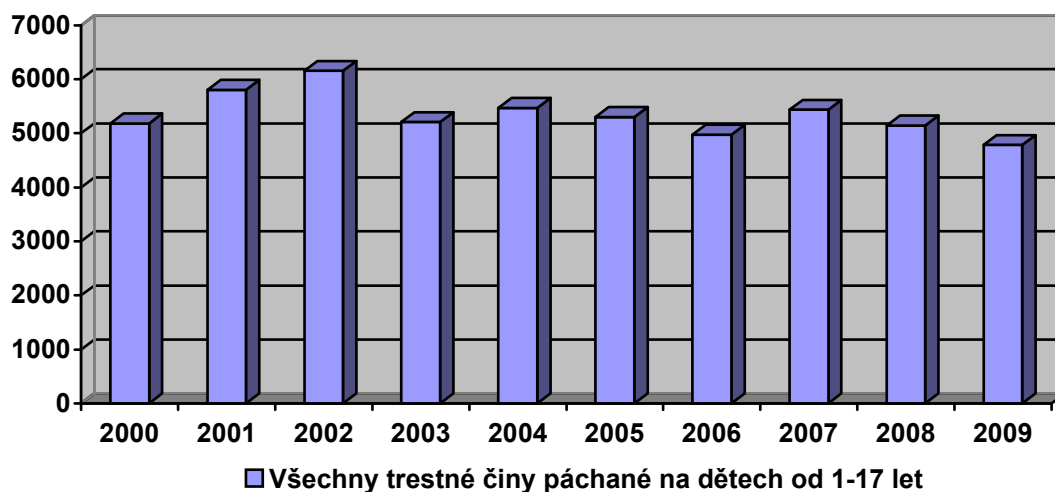
Ochrana dětí je nejstarším principem péče o dítě a uspokojování jeho základních potřeb. „Z historického hlediska vznikají tyto nové přístupy k péči o dítě, jejich racionální zdůvodnění a praktické prosazování až s příchodem osvícenství. To se stává znamením a východiskem pro významné sociální a právní změny i nové vztahy mezi lidmi, při nichž samozřejmě nebylo možno pominout nové, demokratickému vývoji společnosti odpovídající postavení dítěte. Nebylo možno pominout ani nutnost vytvářet nové principy a způsoby péče o ně, které vycházely z celkového pozitivního přístupu k dítěti (J. J. Rousseau a H. Pestalozzi).“¹⁸ Česká republika má po nové novele trestního zákona, nyní trestní zákoník č. 40/2009 Sb. Dle mého názoru se trestní zákoník zlepšil v mnoha věcech a s tím se zlepšila i ochrana dětských práv. Jistě budou nedostatky, které budou muset naši zákonodárci odstranit. Je dobré, že se naše společnost snaží bojovat s trestnými činy proti rodině a dětem. Rodina je pro stát a vývoj jednice velmi důležitá a takovou ochranu si jistě zaslouží. Současné výzkumy potvrdily, že nejvíce porušované právo dětí v rodině je právo na lásku obou rodičů. Děti, jejichž práva porušují vlastní rodiče, se nedovedou bránit. Pokud si jejich problému nikdo nevšimne, zůstávají s ním sami. Od koho jiného by se děti měly dočkat lásky, když ne od svých rodičů?

Graf č. 1 znázorňuje vybranou kriminalitu páchanou na dětech ve věku od jednoho do sedmnácti let. Jedná se o období od 1.1.2000 do 31.12.2009. Zpracování je podle trestných činů trestního zákona, který platil před novelizací v roce 2010. Do položky vražda je zahrnuta vražda, loupežná vražda, sexuální vražda, vražda novorozence. Ublížení na zdraví obsahuje úmysl i nedbalost, pracovní úrazy i ostatní. V grafu číslo 2 jsou zahrnuty všechny trestné činy, které byly na dětech ve věku od 1 do 17 let spáchány rovněž v období od 1.1.2000 do 31.12.2009. Do této statistiky jsou zahrnuty všechny trestné činy, které lze na dětech spáchat. Jedná se například o nebezpečné vyhrožování, brání rukojmí, únos, ale také krádež myšleno tak, že dítěti někdo něco odcizí.

¹⁸ DUNOVSKÝ, J., et al., Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě. Praha: Grada, 2005, s. 11

Graf. č. 1. Vybrané TČ páchané na dětech ve věku od 1 do 17 let.
(Zdroj: PP PČR)

Graf. č. 2. Veškerá kriminalita páchaná na dětech ve věku od 1 do 17 let.
(Zdroj: PP PČR)

2. Funkce rodiny při výchově dětí

2.1. Základní faktory psychologického vlivu na dítě

Rodina bývá obvykle charakterizována z hlediska vazeb, z hlediska svého postavení ve společenském systému, z hlediska sociálních funkcí a základních sociálních procesů, které v ní pobíhají. O rodině můžeme říci, že je tradičním společenstvím osob, které lze najít v nějaké podobě v každé známé kultuře. „V běžném povědomí dnešního člověka vystupuje rodina jako společně žijící malá skupina lidí spojená pokrevními svazky a úzkými citovými vazbami. Rodina se však v průběhu dějin vyvíjela a s ní se měnilo i postavení jejich jednotlivých členů.“¹⁹ Rodina rovněž slouží jako zprostředkovatel mezi společností a jedincem. Můžeme tedy říci, že základní charakteristiky našeho duševního života se vytvářejí v jejím rámci. Právnícká literatura sice rodinu nijak nedefinuje, ale užívá se zde termín rodinná kolektivita nebo označení rodina jako základní článek společnosti.

Je na místě říci, že rodina není předmětem zájmu pouze psychologie, sociální pedagogiky nebo práva. Je zde mnoho dalších oborů, které se zajímají o rodinu z různých úhlů pohledu. Jsou to obory jako sociologie, pedagogika, filosofie, etnologie, ekonomie a např. medicína. Na konci 20. století jsou rodině dávány přívlastky jako: nenahraditelná hodnota lidského života, člověk jí potřebuje na udržení vlastní rovnováhy a nachází v ní národní a skupinovou identitu. Mnoho odborníků na rodinnou problematiku hovoří o rodině jako o určující hodnotě Evropy. Ve východní Evropě na rodinu „útočily totalitní režimy“ a v západní Evropě rodinu vytlačovaly a vytlačují hodnoty konzumní společnosti. V 90. letech byl proveden mezinárodní pedagogický výzkum o rodině „Výchovné prostředí rodiny“. Výzkum vedlo Mezinárodní středisko pro výzkum rodiny založené v roce 1993 na Slovensku. Do tohoto výzkumu se zapojila i Česká republika ve spolupráci s Masarykovou univerzitou a také chorvatská Záhřebská univerzita. V návaznosti na tento výzkum se uskutečnily ještě dva výzkumy. Jeden orientovaný na rodiny s více dětmi a druhý orientovaný na romskou rodinu. Všechny tyto výzkumy pomohly odhalit to jak na tom současná rodina doopravdy je.

¹⁹ KRAUS, B., et al., Prostředí člověk výchova. Brno: Paido, 2001, s. 78

„Obecně vzato spočívá primární funkce rodiny v tom, že již od narození ovlivňuje vývoj jedince, vytváří citové vazby, jež mají dlouhodobý vliv na dítě a také se trvale zapisují do duševního života jedince. Zprostředkující funkce rodiny spočívá také v tom, že v jejím společenství jedinec získává základní stupnici hodnot.“²⁰

Velmi široké jsou socializační funkce rodiny. Rodina zajišťuje podmínky pro růst a zdraví dítěte a také např. zajišťuje uspokojování biologických potřeb dítěte. Dítě rodina připravuje kromě jiného na přijetí rolí a vzorů jednání. Učení, sebekontrola utváření návyků, učení přijetí disciplinovaných forem jednání, očekávání trestů a odměn se rozvíjí právě z tohoto základu vědomě řízené výchovy. „Bezprostřední rodinné prostředí badatelé považují za monopolní v raném dětství, což platí zvláště pro bílé rodiny ze střední třídy.“²¹ Zkušenosti ukázaly to, že děti tráví čas se svou matkou a se svými sourozenci. Srovnat to můžeme s preindustriálními společnostmi, kde byli tety, strýcové bratraci, sestřenice a prarodiče něco jako integrální součástí domácnosti. Naprostým standardem je v mnoha etnických skupinách početná domácnost. Rodina je zapojena do širšího systému sociálních vztahů, k němuž patří příbuzenstvo, přátelé, sousedé a všichni ostatní, kdo rodinu obklopují a jsou s ní ve styku. Rodinu ovlivňují, ale zároveň jsou jí sami ovlivňováni. Navzájem si pomáhají, chrání se, ulevují si, ale naopak se i ruší nebo zatěžují svými nároky.

Děti nejsou v některých případech ochraňovány bezprostřední rodinou z různých důvodů. V dnešní uspěchané a rovnoprávné společnosti mnoho matek pracuje do pozdních hodin a děti si nechávají hlídat různými „tetami“ na hlídání, které mohou ale také nemusí být členem rodiny. Nebo je umísťují v dalších institucích jakými jsou například mateřské školky. Sňatky a následné rozvody vytvářejí nové rodiny. Zde se nedá říci, že rodiče méně ovlivňují socializaci dítěte. Nelze říci, že nezaměstnaní otcové nebo matky se věnují svým dětem o mnoho více než pracující otcové a matky. Existují dokonce svědectví, že je to v některých případech právě naopak. „Dost překvapivé je zjištění, že čas, který s dětmi průměrně stráví nepracující matka, se jen nepatrně liší od času, který s dítětem tráví dnešní zaměstnané ženy. Zvláště pracující ženy ze

²⁰ VICHER, J., Týrané, zneužívané a zanedbávané děti jako produkt současné společnosti. Brno: 2008, s. 12

²¹ JEDLIČKA, R., et al., Děti a mládež v obtížných životních situacích. Praha: Tiskárna MV, p.o., 2004, s. 38

středních tříd se velmi snaží zorganizovat si práci a denní aktivity tak, aby z nich část vyčlenily pro své děti, jimiž v této době věnují maximální pozornost. Mnohé z nich si s dětmi více čtou, pomáhají jim s úkoly a věnují jim více času než nezaměstnané matky.²²

Rodina, jak již bylo řečeno, zajišťuje ve svém souhrnu mnoho činností. Vytváří specifické, socializační a zejména výchovné prostředí pro děti, zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o jejich zdraví, výživu, kulturní návyky a v neposlední řadě jim předává kulturní dědictví. Vštěpuje jim morální postoje, usměrňuje je, ovlivňuje, chrání a podporuje. Nároky a požadavky na rodinu v dnešní společnosti stále vzrůstají. Důsledkem je, že plní své funkce jen částečně. Jak uvádí prof. Mühlpachr ve svých materiálech na IMS, tak na druhé straně současná doba posílila význam rodiny jako útočiště před veřejným světem, rodinné prostředí se více než dříve stává protiváhou veřejného prostoru. Zejména v sociálně slabém prostředí rodina často vystupuje jako jediný opěrný bod, kam se její členové, především děti, mohou uchýlit. Je tedy stále nenahraditelnou institucí. K určitým proměnám v plnění funkcí rodiny však nepochybně došlo. Rodina plní některé role ve vztahu ke společnosti - je to především reprodukce obyvatelstva, a to jak reprodukce biologická, tak i kulturní. I společnost plní určitou roli pro rodinu. Společnost a rodina mají mezi sebou určitý vztah. Realizací tohoto vztahu jsou v podstatě uspokojovány zájmy rodiny, jednotlivých členů, ale rovněž celé společnosti. Rodina plní pro společnost určité funkce a ty jsou následující:

Biologicko – reprodukční funkce, jak uvádí prof. Kraus ve své knize *Prostředí – člověk – výchova*, má význam pro společnost jako celek, ale také pro jedince, kteří rodinu tvoří a dalo by se říci, že patří mezi nejdůležitější sociální funkce vůbec. Pro svůj zdárný rozvoj společnost potřebuje stabilní reprodukční základnu. Proto je v jejím zájmu, aby se rodil takový počet dětí, který tyto předpoklady naplní. Ačkoliv se podstata této funkce nemění, podle současného trendu ve většině vyspělých zemí je dítě často vnímáno jako překážka v profesním růstu a vlastní seberealizace rodičů a v rodinách s nižšími příjmy jako přepych. V posledních letech je pozorovatelný v těchto zemích úbytek dětí. Stále více partnerů má pouze jedno dítě a přibývá případů, kdy se mladí lidé rozhodnou nemít děti vůbec. Rodiči se lidé stávají v pozdějším věku.

²² JEDLIČKA, R., et al., *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Tiskárna MV, p.o., 2004, s. 39

Biologicko – reprodukční funkce se týká především uspokojování vzájemných sexuálních potřeb partnerů a reprodukce společnosti. Tato funkce rodiny znamená i poskytnutí členům rodiny podmínky pro jejich normální biologický vývoj.

Sociálně ekonomická funkce rodiny je chápána ve smyslu bezprostředně výrobním a ve smyslu materiálního zabezpečení. Rodina je chápána jako významný prvek v rozvoji ekonomického systému společnosti. V rámci výkonu určitého povolání se její členové zapojují do výrobní i nevýrobní sféry a rodina se také sama stává významným spotřebitelem, na němž je závislý trh. Poruchy ekonomické funkce se projevují v hmotném nedostatku rodin, což v současné době bývá důsledkem nezaměstnanosti nebo i zvyšováním životních nákladů. Ekonomická funkce dnes zaznamenala určitý posun v tom smyslu, že rodina představuje samostatnou ekonomickou jednotku, tedy rodinnou firmu. Materiálně zabezpečit členy své rodiny zůstává dodnes důležitým úkolem. A zde znovu vyvstává otázka životní úrovně rodiny, velikosti rodiny, respektive počtu dětí v rodině a zaměstnanosti žen jako spolufinančních zdrojů rodiny. Ekonomická situace celé rodiny je v současné době závislá také na hospodářské situaci celé společnosti. Důležité pro rodinu i společnost je i to, kolik má rodina volného času a do jaké míry se může podílet na výchově svých dětí a věnovat se sobě navzájem.

Socializačně výchovná funkce se v průběhu dějin velmi měnila. Rodina je první skupinou, kde se dítě učí přizpůsobovat se životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti, osvojovat si morální postoje a utvářet hodnotový systém. Primární a nenahraditelnou úlohou socializačního procesu v rodině zůstává příprava dětí a mládeže na vstup do praktického života, společenská adaptace, citový, psychický a rozumový vývoj. Na tomto procesu se podílí rodina společně se školou a jinými společenskými institucemi.

Mezi další funkce, které prof. Mühlpachr uvádí patří:

- **ochranná funkce** rodiny spočívá v zajištění životních potřeb všech členů rodiny, i dětí. U nás dříve z části přejímal tuto funkci stát v rámci preventivních prohlídek, očkování, ozdravoven, důchodového pojištění. V současné době je to rodina, kdo se o sebe a své členy musí postarat, nebo by alespoň měla. Očekává se od ní například

spoluúčast na zdravotní péči, samostatné organizování a hlídání preventivních prohlídek a podobně.

- **emocionální funkce** rodiny je důležitá a nezastupitelná. Každý člověk potřebuje citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty. U různých rodin ale lze vysledovat různou míru s jakou se s touto funkcí vypořádává. Dokonce přibývá rodin, které toto plní jen s velkými obtížemi.

- **relaxační funkce** rodiny je neméně důležitá. Aktivit tohoto typu se týkají všech členů rodiny, ale pro děti mají největší význam. Velmi záleží na tom, jak rodina tráví volný čas. Zda se společně rekreují, relaxují, baví se, jakým zájmovým činnostem se věnují, jakým způsobem tráví dovolené.

Mezi základní psychologické faktory, jenž mají vliv na dítě řadíme:

Postavení dítěte ve struktuře rodiny (v řadě sourozenců). U jedináčků se projevuje výraznější egoismus a prosazování se proti dětem pocházejících z více početné rodiny. „Velká většina lidí vyrostla sama v sourozenecké skupině, a má tedy se sourozenci nějaké vlastní zkušenosti. Základní charakteristikou sourozeneckého pořadí je jeho danost, stálost, osudovost. Sourozence si sami nevybíráme a jsem-li mladším ze dvou nebo nejstarším ze čtyř, jsem takovým od počátku až do konce života. Tato osudovost je ovšem činitelem neutrálním – záleží na tom, jak ji jeden každý zpracuje a využije. Pro někoho a za určité konstelace rodinných vztahů je výzvou k adaptaci, pro jiného a za jiných rodinných podmínek může být naopak výzvou k protestu a k životnímu zápasu s osudem.“²³

Socioekonomický standart rodiny. Děti rodičů, kteří mají vysoký ekonomický a společenský status, mají větší sebedůvěru než děti rodičů se statutem nízkým. Sebevědomí je přímo závislé na životních podmínkách a životní úspěšnosti. V některých případech však mohou ovšem existovat výjimky, které potvrzují pravidlo.

Rodinná koheze (soudržnost). Manželská nespokojenost rodičů souvisí s neprospěchem dítěte ve škole, což je vysvětlitelné neurotizací dítěte. Významné

²³ MATĚJČEK, Z., Výbor z díla. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 370

procento delikvence a alkoholismu rodičů, špatné hospodářské podmínky rodiny, nedostatek obytného prostoru, rozvrácené vztahy mezi rodiči se odrazí na dětech a nachází se v anamnézách mladistvých delikventů.

„S rodinou souvisí zejména rodiče. Studie, které pojednávají o rodinné socializaci odlišují celkem tři styly rodičovské výchovy. Diana Baumrind například rozlišovala tři odlišné styly rodičovské výchovy, které efektivně ovlivňují vývoj dítěte. Autoritářští rodiče vycházejí z přesvědčení, že poslušnost tvoří základní ctnost dítěte. Očekávají, že dítě udělá, co řeknou a to bez diskusí. Jestliže se dítě na něco ptá, odpovídají mu: „Protože jsem to tak řekl“. Proti tomu liberální (permisivní) rodiče považují za ctnost svobodné sebevyjádření. Mají sklon vyhýbat se konfrontacím a disciplíně, disponují řadou doporučení pro posílení odpovědnosti a řádu. Dětská přání a potřeby jsou v jejich domě na prvním místě. Autoritativní rodiče se nacházejí někde uprostřed mezi uvedenými extrémy. Očekávají, že bude dítě akceptovat domácí řád, ale povzbuzují ho, aby vyjádřilo své mínění. Neváhají upustit od požadavků poslušnosti a disciplíny a mají ve zvyku užívat trestů pouze tehdy, když se dítě chová nesmyslně či nerozumně. V těchto domácnostech mají jak rodiče, tak děti vyvážená práva a odpovědnost.“²⁴

Melvin L. Kohn se ve svých výzkumech zaměřil na rozdíly třídní a sociální. Ve svých výzkumech porovnával zejména děti z dělnických rodin a děti z rodin tzv. střední třídy. Tímto výzkumem zjistil, že rodiče, kteří dle obecných pravidel patří do střední třídy, kladou důraz především na rozvoj dítěte. Takoví rodiče jsou spokojení, když jsou jejich děti šťastné, toužící po učení a připravené na sdílení a spolupráci. Naopak dělnické rodiny dle Kohna tíhnou k respektu k tradicím. V dělnických rodinách rodiče chtějí, aby byly jejich děti čistotné, upravené, poslušné a uctivé. Rodiče střední třídy jsou orientováni na vnitřní dynamiku a oceňují u dětí sebekontrolu, kdežto rodiče v dělnických rodinách jsou orientovány na konformitu ke vnějším standardům jednání.

„I když na toto téma bylo velmi hodně diskusí tak je poměrně vysoká shoda v základních principech přístupu k dětem. Za hlavní se u dětí vždy považuje pocit

²⁴ JEDLIČKA, R., et al., Děti a mládež v obtížných životních situacích. Praha: Tiskárna MV, p.o., 2004, s. 40

bezpečí, aby se jim dostávalo průběžné a dlouhodobé péče, nebyly zneužívány ani opuštěny a byly chytěny jak rodiči tak společností jako celkem.

O tom, že rodina má pro dítě nezastupitelný význam, že má rozhodující vliv na rozvoj jeho osobnosti a to jak v oblasti tělesné, duševní, tak i sociální není pochyb. Každé dítě si vytváří svůj vlastní obraz světa, který do určité míry odpovídá tomu, jak mu rodiče předkládají realitu a jak jej do této reality uvádějí. Rodina je vzorová společnost, ve které si dítě osvojuje základní vzorce chování, strategie, dovednosti, návyky, které jsou pak rozhodující pro jeho orientaci ve společnosti. Jde o jakýsi mikrosvět. Tohle vše platí jak v pozitivním (žádoucím smyslu), tak ve smyslu negativním (nežádoucím smyslu).²⁵

Aby byl zajištěn optimální vývoj dítěte a to po všech stránkách, musí být rodina schopna uspokojit jeho základní potřeby, mezi které patří:

- biologické potřeby
- psychické potřeby
- sociální potřeby
- vývojové potřeby

Biologické potřeby zahrnují řádnou výživu dítěte, čistotu, dostatek tepla. Pokud jsou uspokojeny biologické potřeby, nastupují na řadu potřeby psychické. To je zejména potřeba jistoty, vědomí vlastní identity a přísunu dostatečného počtu podnětů. S těmito potřebami úzce souvisí potřeby sociální, jako je například potřeba bezpečí, lásky, přijetí dítěte takového jaké je a umožnění rozvinutí všech schopností dítěte. Vývojové potřeby nastupují po uspokojení všech předchozích a zahrnují motivaci a různé činnosti, kterými se člověk rozvíjí.

„Jan Amos Komenský kdysi prohlásil, že prvotní potřebou člověka je dobře se narodit, což znamená, že by se dítě mělo narodit zdravé, chtěné a vítané, se všemi předpoklady a schopnostmi dobrého a všestranného vývoje.“²⁶

²⁵ VICHER, J., Týrané, zneužívané a zanedbávané děti jako produkt současné společnosti. Brno: 2008, s. 16

²⁶ SDRUŽENÍ LINKA BEZPEČÍ, Děti a jejich problémy. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2005, s. 16

V rodinách dochází i k poruchám, což jsou situace, kdy rodina neplní v různé míře jak úkoly, tak základní požadavky dané společenskou normou. V obdobných případech se jedná o selhání některého člena nebo členů rodiny. Tato porucha se může projevat nedostatečným plněním základních funkcí, nebo v horším případě v nedostatečném plnění všech funkcí. Hlavní příčiny poruch v rodinách se dělí na subjektivní, které jsou na vůli rodiče závislé, což jsou např. neochota pečovat o dítě, neschopnost vyrovnat se se zvláštními situacemi a objektivní, které jsou nezávislé na vůli rodiče. Mezi takové patří například válka a hladomor. Ještě zde máme tzv. smíšené poruchy, jež mohou být jak objektivní tak subjektivní.

„Pro profesionály pracující s dětmi (pediatři, pedopsychiatři, pedopsychologové) je z mnoha důvodů informace o funkčnosti rodiny vyšetřovaného dítěte nesmírně cenná. J. Dunovský pro tyto účely vypracoval tzv. Dotazník funkčnosti rodiny (DFR), který se opírá o hodnocení osmi diagnostických kritérií. Je to složení rodiny, stabilita rodiny, sociálně ekonomická situace (vycházející z věku, rodinného stavu, vzdělání, zaměstnání rodičů, z příjmu a bydlení rodiny), osobnost rodičů (jejich zdravotní i psychický stav a úroveň jejich společenské adaptace), osobnost sourozenců, osobnost dítěte, zájem o dítě, péče o dítě.

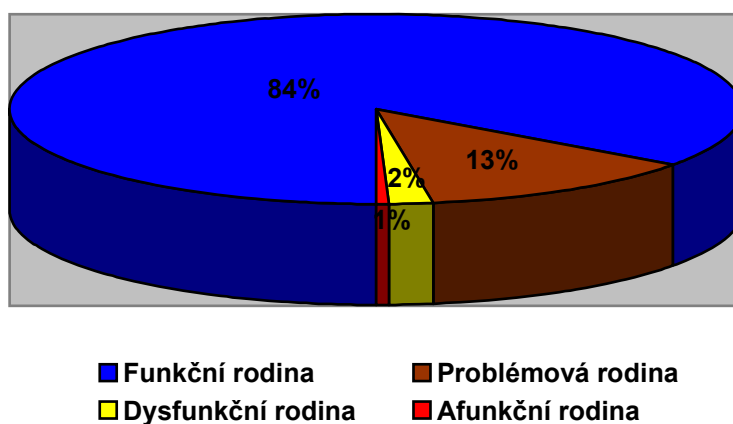
Na základě výsledného skóre DFR byly autorem definovány čtyři typy rodin.²⁷

- funkční rodiny
- problémová rodina
- dysfunkční rodina
- afunkční rodina

Rodinám, ve kterých je zajištěn dobrý vývoj dítěte říkáme **funkční rodiny**. Těchto funkčních rodin je v běžné populaci až 85%. Dá se tedy říci, že většina. Rodina v níž se vyskytují závažnější poruchy všech nebo alespoň některých funkcí se nazývá **problémová**. V takovéto rodině ještě nejde o velký problém a rodina je schopna jej vyřešit vlastními silami, nebo je nějak kompenzovat za určité malé pomoci zvenčí. Takové funkce však neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte. Pro sociální pracovníky

²⁷ SDRUŽENÍ LINKA BEZPEČÍ, Děti a jejich problémy. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2005, s. 18

jsou tyto rodiny objekty zvýšené pozornosti a sledování. V populaci se těchto problémových rodin vyskytuje okolo 12 – 13 %. V **dysfunkčních rodinách** je zásadně narušován socializační proces dítěte. V rodině se vyskytují poruchy některých nebo všech funkcí. Tyto poruchy vážně poškozují rodinu a ta se s nimi není schopna sama vypořádat. U této poruchy se již musí učinit řada opatření zvenčí, známých pod pojmem sanace rodiny. Dysfunkčních rodin jsou 2 %. Poslední a také závažně poškozenou rodinou je rodina **afunkční**. Poruchy jsou zde tak velké, že rodina závažným způsobem škodí nebo ohrožuje dítě a jeho existenci. Zde je sanace rodiny naprosto zbytečná. V těchto případech je nutný zásah státu a umístění dítěte do náhradní rodinné péče nebo ústavní výchovy. V naší společnosti se vyskytuje asi 0,5 % takových rodin. Na grafu číslo 1 jde vidět, že funkčních rodin je většina, ale problémových rodin, které to mají jenom krůček k tomu, aby nebyly funkční je velký podíl.

Graf. č. 3. Rozvržení funkčnosti rodin v současné společnosti
(Zdroj: Sdružení linka bezpečí)

2.2. Rodina a její výchovná funkce

Pedagogický slovník hovoří o rodině jako o nejstarší společenské instituci. Podle sociologické definice je rodina skupina osob navzájem spjatých pokrevními svazky, manželstvím nebo jiným srovnatelným právním vztahem. Členové rodiny jsou odpovědní za výchovu dětí. Známe několik variant uspořádání rodiny. Podle

internetového slovníku wikipedie je „rodina (podle sociologické definice) je skupina osob (případně více skupin osob) navzájem spjatých pokrevními svazky, manželstvím (nebo srovnatelným právním vztahem) nebo adopcí, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí. Existuje několik variant uspořádání rodiny. Základní („jádrovou“) rodinu tvoří muž a žena a jejich děti, zatímco rozšířená rodina zahrnuje prarodiče, tety strýce a bratrance. Další modely jsou polygamní (obvykle patriarchální) rodina a neúplná rodina s jedním rodičem (obvykle ženou).“²⁸ Prof. Kraus ve své knize *Prostředí – člověk - výchova*, spolu se svými kolegy popsal tzv. moderní rodinu. Sociologové jí nazývají též nukleární rodinou. Další formou je rodina rozšířená. Jedná se o skupinu osob, která zahrnuje prarodiče, strýce, tety, a ostatní příbuzné. Přestože právní řád České republiky rodinu výslovně nedefinuje, pokládá za ni především rodinu založenou manželstvím. V širším slova smyslu lze rodinu chápat jako malou či velkou skupinu osob, které spojují navzájem příbuzenské vztahy. Rodina bývá definována společným způsobem života. Lze ji popsat i prostřednictvím funkcí, což jsem učinil výše. Pedagogický slovník hovoří o rodině jako o nejstarší společenské instituci. Jako taková plní socializační, ekonomické, sexuálně – regulační, reprodukční a další funkce. Formuje interpersonální vztahy, hodnoty, postoje, vytváří určité emocionální klima, základy etiky a životního stylu. Z hlediska sociologického je formou začlenění jedince do sociální struktury. Nejběžnějším modelem rodiny je již citovaná nukleární rodina, kterou tvoří nejbližší příbuzní, tj. oba rodiče a děti.

Je zde rovněž třeba upozornit na z historického hlediska významné proměny flexibilního modelu rodiny v posledních desetiletích. O těchto proměnách se zmiňuje i pedagogický slovník. Výše uvedené zvýšení variability rodinných typů (rodina nukleární, rozšířená, úplná, neúplná, nevlastní nebo náhradní) a současné pojetí, směřuje k chápání rodiny jako sociální skupiny nebo společenství, žijící ve vlastním prostoru, domově a má za úkol poskytovat péči a základní jistoty dětem.

Postindustriální epocha spolu se vznikem sociálního státu vytvořili prostředí, které je pro rodinu a život v rodině, oproti jiným formám života velmi znevýhodňující. Jedním ze sociálně psychologických problémů rodinných interakcí je tzv. konflikt životních stylů obou rodin, tím pádem obou partnerů. Po prvním zamilování musí nastat vzájemné přizpůsobení a snaha o vzájemný respekt. Milenecká role ve většině případů

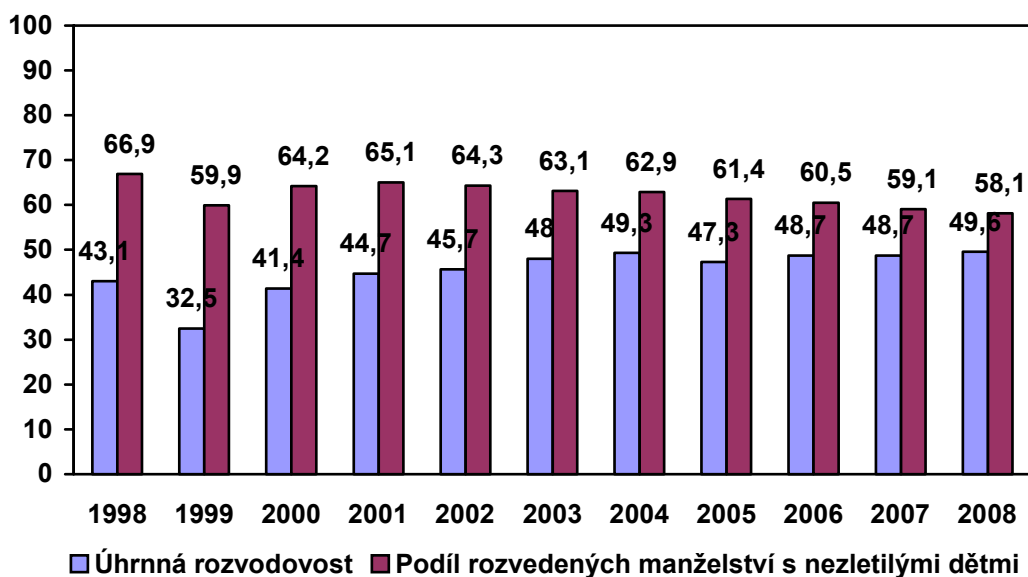
²⁸ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Rodina>

ustupuje do pozadí. Po této fázi se dominantními rolemi stávají role partnerské a rodičovské. Právě u těchto rolí se většinou projeví silný vliv životních stylů výchozích rodin. U dětí nastává problém tzv. nejednotné výchovy dětí. Tento rozpor je buď zjevný nebo může být latentní. Rodina je tím sociálním prostorem, který zásadně ovlivňuje socializaci osobnosti a to po celý život. V rámci mezigenerační solidarity je význam dětí v dnešní době hodně redukován. Investice pro hmotné existenciální zajištění ve stáří byla nahrazena nebo minimálně omezena, alespoň ve vyspělých státech, systémem sociální péče a důchodovým zabezpečením, které tuto bezprostřední závislost na dětech eliminovalo. Jak ve kterém státě zabezpečení funguje a jak dlouho bude fungovat je otevřenou diskusí mnoha politických představitelů na celém světě.

„Vzrůstající důraz na roli jedince ve společnosti vedl současně k poklesu hodnoty přikládané rodině jako přirozenému základnímu článku sociálního celku. Rozhodnutí, mít či nemít děti, je považováno za svobodné rozhodnutí rodičů, kterou společnost nikterak neovlivňuje ani neupřednostňuje. Výchova dětí je přes svůj důležitý význam pro společnost pojmána jako důsledek svobodného rozhodnutí rodičů a jejich preferencí, nikoli jako činnost prospěšná pro všechny. Na rozdíl od sňatečnosti či porodnosti se rozvodovost stále zvedá. Žádosti o rozvod podává nejčastěji žena. Mezi hlavní příčiny rozvodu patří zejména rozdílnost povah, názorů a zájmů, na straně muže pak jde často o nevěru a alkoholismus, i když zastoupení těchto příčin se postupně snižuje. Mezi hlavní příčinu snižování porodnosti a plodnosti patří odkládání založení rodiny do vyššího věku.“²⁹

V České republice každým rokem a periodickou řadou narůstají počty rozvodů. Intenzita rozvodovosti je v České republice velmi vysoká. Rozvodovost je problém nejen český, ale i evropský. Podle internetového serveru <http://www.use.wz.cz>, ze dne 9.3.2010, je Česká republika v rozvodovosti po Belgii na druhém místě Evropské unie.

²⁹ VICHER, J., Týrané, zneužívané a zanedbávané děti jako produkt současné společnosti. Brno: 2008, s. 18

Graf. č. 4. Rozvodovost v České republice od roku 1998 až do roku 2008
(Zdroj: ČSSÚ)

Na grafu č. 4 můžeme vidět, že podíl rozvedených manželství s nezletilými dětmi pozvolna klesá, ale na druhé straně podíl rozvedených manželství narůstá. Na grafu jsou rozvedená manželství od roku 1998 do roku 2008. V roce 1989 se rozvádělo pouze 37,2 % manželství. Vztahy v rodinách mezi generacemi, mezi partnery a mezi dalšími členy rodiny (obecně vztahy v širší rodině) se pod vlivem ekonomických, sociálních a kulturních změn mění. Dalším faktorem ovlivňujícím tyto vztahy je pozvolné pronikání vlivu jiných kultur do České republiky, příliv cizinců, migrace obyvatel, stáže studentů a zahraniční pobyty.

„V současné době mají tyto změny skokový charakter a z historického hlediska velkou rychlostí mění vnitřní uspořádání rodiny. V průběhu stovek generací se vztahy měnily jen málo. Teď se v průběhu několika generací vztahy zásadně změnily. Můžeme říci, že na prvním místě je to vztah mezi mužem a ženou. Takový vztah se dnes stává rovnoprávným v plném rozsahu slova. Ženy jsou, v důsledku stejného vzdělání, vlivu občanské společnosti a sociálního státu, vůči mužům již do značné míry nezávislé, a to

jak v rodičovské, tak v ekonomické roli. Změna vztahu rodič – dítě má civilizační rozměr a můžeme jí označit za druhou významnou změnu.³⁰

Akceptování svrchovanosti osobnosti dítěte přineslo podstatnou změnu paradigmatu výchovy, v níž se přesunulo těžiště socializace z oblasti adaptace na sociální řád do oblasti rozvoje individuálních schopností a jejich prostřednictvím k úspěchu v nezávislém životě. Cílem výchovy není pouze adaptovaný jedinec, ale úspěšný jedinec.

Došlo ke dvěma změnám vztahů v rodině a tyto dvě změny přinesly vedle zřejmých pozitiv i vysoké nároky. Tyto změny přinesli sekundárně i negativní dopady. „Manželství rovnoprávných partnerů poskytuje oběma stejné šance a možnosti a akceptuje kvalitu vztahu, je však náročnější na komunikaci a vytváření oboustranně akceptovaného životního stylu. Tím je takovéto manželství zranitelnější a vyžaduje osobnostní zralost partnerů. Prokazatelným následkem celkově vysokého nároku jsou častější krize nebo havárie.“³¹ Průzkumy ukazují, že řada dětí se je schopna poměrně rychle vyrovnat s rozchodem rodičů. Rozvod je v mnoha případech lepším řešením pro všechny, než trvalé setrvání v domově, naplněném nesváry, hádkami, stresem a konflikty. V mnoha případech silné pouto mezi dětmi a jejich rodiči přetrvává i přes všeobecné mínění o rozkladu a krizi manželství či rodiny.

Rodina bývá obecně charakterizována z hlediska vazeb, z hlediska svého postavení ve společenském systému, sociálních funkcí a základních sociálních procesů, které v ní probíhají. Rodina lze najít v každé doposud známé kultuře a jedná se o tradiční společenství osob.

2.3. Vyloučené děti

Jedná se o velký počet dětí, jak uvádí „zpráva Dětského fondu OSN (UNICEF), s podtitulem Vyloučené a neviditelné, která se zabývá příčinami sociálního vyloučení

³⁰ VICHER, J., Týrané, zneužívané a zanedbávané děti jako produkt současné společnosti. Brno: 2008, s. 18-19

³¹ MPSV, Národní zpráva o rodině. Praha: MPSV, 2004, s. 51

a zneužívání, které stovky milionů dětí na celém světě zažívají.³² Děti, které žijí hlavně v rozvojovém světě a žijí de facto vyloučeny ze společnosti, jejíž se staly „neviditelnou“ součástí. Takové děti se stávají předmětem toho nejhoršího vykořisťování a zneužívání všeho druhu. Tyto děti nejsou vedeny v žádných oficiálních statistikách, nedostává se jim vůbec žádné ochrany. Kromě všech těchto útrap jsou společností ignorovány a můžeme říci, že krátce a jednoduše nejsou vidět. O jaké děti se jedná?

Jedná se o děti, které formálně nejsou členy společnosti, ve které se narodily nebo ve které žijí. Jsou to děti jejichž narození není vůbec registrováno, nejsou vedeny v žádných oficiálních statistikách, zkrátka se jedná o děti bez formální identity. Pokud někdo nemá formální identitu, tak pak nemá přístup k životně důležité péči a službám státu, jako je vzdělávání, sociální ochrana a v neposlední řadě velmi důležitá zdravotní péče. Formálně tyto děti neexistují a tím pádem nejsou žádným způsobem chráněny před jakoukoliv formou zneužívání. Statistika uvádí, že každým rokem není v rozvojových zemích registrováno 55% narozených dětí (bez Číny). V přepočtu a v reálných číslech to znamená, že každý rok začíná bez formální identity více než 50 milionů dětí. Například Egypt své novorozence eviduje až od dvou let. Nejvíce takových dětí žije v zemích jižní Asie. Některé články v tisku a na internetu uvádějí, že se na čínském venkově novorozenci děvčátek bez skrupulí zabíjejí, protože pro rodiny nejsou tolik zajímavé jako chlapci, protože chlapci budou živit rodiny.

Na internetových stránkách (<http://www.velkaepocha.sk/cs/200703302261/V-Cine-jedi-novorozence-uvadi-zpravy-z-Hongkongu.html>) ze dne 27. února 2010 se uvádí, že v Číně existují případy, jak uvádí reportér Hongkongského týdeníku Next, kdy se mrtvolky novorozenců a zárodky novorozenců staly nejnovějším doplňkem pro zdraví a krásu. Placenta je tam považována za prostředek pro krásu a potracené plody jsou často vyhledávanou pochoutkou. Dětské mrtvolky se podle reportérů dají zakoupit i prostřednictvím nemocnic. Jistá žena na jedné z recepcí tchaj-wanského obchodníka odhalila zvyk pojídání novorozenců. Kromě toho uvedla, že na dětská tělíčka jsou pořádníky a tzv. nejvyšší kvalitu mají více vyvinuté plody, což jsou mužské plody. Na žádost časopisu Next žena odvedla reportéra na místo, kde na vlastní oči viděl jak se připravuje polévka z placenty a porcuje se mužský plod. V průběhu se

³² <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1110>

„šéfkuchař“ snažil všechny přítomné uklidnit slovy: „Nebojte se, je to jen maso vyššího zvířete.“ Podle výše uvedeného zdroje policie v Pingjanu v provincii Kuang-si dne 22.března 2004 zajistila 28 holčiček pašovaných v nákladáku z Ju-lin v Kuang-si do Chou-čou v provincii Ahchuej. Nejstaršímu dítěti byly jen tři měsíce. Děti byly sbaleny v taškách po třech až čtyřech a řada z nich na pokraji smrti. O tom kam a z jakého důvodu a za jakým účelem byly pašovány již zdroje mlčí.

O případu v Indii, který dostal název „Proč rodiče v Indii vraždí své novorozené dcerky?“, poprvé informoval zpravodajský server CNN a poté jej převzaly internetové stránky IDNES. Jako první je zde uvedeno, že rodiče v Indii zavraždí ročně tisíce svých dcer. Sociologové to připisují tamním rozšířeným přesvědčením, že dívky jsou ekonomickým zatížením rodiny, protože rodinu živí muž a za dceru musí rodiče vyplatit vysoké věno. Je zde uváděn případ, kdy otec ve střední Indii pohřbil svou maličkou dcerku zaživa. Policie je po oznámení vyzvedla z hrobu živou a děvčátko přežilo jen díky tomu, že bylo zahrabáno pod kamením, pod nímž mohlo dýchat.

Jedná se o děti, které jsou bez rodičovské péče. Sirotky, jejichž rodiče zemřeli a tím ztratily první, nejdůležitější linii ochrany a citového zázemí, kterou poskytuje rodina. Po smrti svých rodičů musí mnohé děti opustit školu, domov. Takto se stávají snadnými oběťmi nejrůznějších zločineckých skupin, které je vydírají, vykořisťují a v neposlední řadě zneužívají.

Hovoříme zde také o dětech, které se nacházejí v ozbrojených konfliktech. Následující zpráva je z internetových stránek Amnesty International. „Zpráva o dětských vojácích za rok 2004 sleduje situaci ve 196 zemích světa. Její zjištění nejsou příliš optimistická, protože přes některé pozitivní kroky se v mnoha zemích situace dokonce zhoršuje. Ukončení válečného stavu v Afghánistánu, Angole a Sierra Leone sice umožnilo odzbrojení čtyřiceti tisíc dětí, ale více než dvacet pět tisíc dalších bylo zavlčeno do konfliktů probíhajících na Pobřeží Slonoviny a v Súdánu.“³³ Ve válečných konfliktech, kde jsou zneužívány stovky tisíc dětí, které jsou naborovány jako vojáci, posílčci, kuchaři, ale i pro sex. Na světě je podle aktuálních odhadů Amnesty International na 280 000 dětských vojáků. Podle Národního plánu boje proti

³³ <http://www.amnesty.cz/zpravy/Detsti-vojaci-bojuji-ve-vice-nez-dvaceti-svetovych-konfliktech/>

komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí na období 2006 – 2008 (Zdroj: MVČR) je to 250 000. Devět z dvaceti zemí, kde 1 z 5 dětí umírá před dosažením pátých narozenin, prošlo v uplynulých 5 letech ozbrojených konfliktem.

Patří sem také děti, které jsou nuceny předčasně dospět a dostat se do role dospělého člověka. Takovou rolí může být například zajištění obživy rodině. Afrika a Asie je toho jasným příkladem. Synové po smrti svých otců velmi často přebírají roli živitelů rodin. Na internetových stránkách UNICEF (<http://www.unicef.cz/index.php?pg=2&id=80&zp=17>) je rozhovor s devítiletým chlapcem, který, aby uživil svou matku a sestru, musí každý den od šesti hodin rána do šesti hodin večera pracovat jako prodavač, přičemž, když jdou obchody dobře, vydělá 50 dolarů měsíčně.

„Dostí častým problémem jsou časná manželství, která znamenají pro dívky konec příležitosti ke vzdělání, podřízené postavení v domácnosti i v sexuálním životě, a zdravotní problémy. Porody jsou často příčinou úmrtí mladých dívek, které nejsou pro narození dětí ještě připravené, dívky ve věku do 15 let umírají při porodu 5krát častěji než 20leté ženy.“³⁴

Dalšími ohroženými jsou děti při rizikové práci. Podle oficiálních odhadů pracuje v extrémně nebezpečných podmínkách, ohrožujících zdraví a život 171 milionů dětí – z toho 73 milionů dětí ve věku do 10 let. Pracují s chemikáliemi, v zemědělství s pesticidy, na plantážích, v dolech a továrnách. Internetový portál Novinky CZ ze dne 28.2.2010 uvádí případ, kdy v Číně ve městě Tung-kuan pracovalo 167 dětských otroků. Podle neoficiálních zpráv tamní policie bylo do výše zmiňovaného města odvečeno asi 1000 dětí ve věku 9 až 16 let. Jsou to děti se kterými je obchodováno - podle odhadů ILO (Mezinárodní organizace práce) se obětí obchodu každoročně stává 1.2 milionu dětí (Zdroj MVČR). Tato zločinná forma zneužívání je velmi skrytá. Tyto děti se nikdy neobjeví v žádných statistikách. Zneužívány jsou při nebezpečné práci, při práci v domácnostech, v sex-průmyslu, při nebezpečné práci. Zneužívání dětí v domácnostech je jednou z nejvíce skrytých forem zneužívání dětí. Kromě náročné

³⁴ <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2006/komercni06.pdf>

práce, kterou musejí vykonávat, jsou týrány, sexuálně zneužívány, nemohou chodit do školy, za svou práci nedostávají žádný plat.

Děti jsou diskriminované podle pohlaví. Klasickou ukázkou je přístup ke vzdělání. Na 100 chlapců, kteří nemohou navštěvovat školu, připadá 117 dívek. Diskriminace existuje ve formě přístupu ke zdravotní péči a dalším nezbytným službám.

V amazonském regionu Ekvádoru jsou děti diskriminované podle příslušnosti k etniku. V této oblasti je jen 21 dětí ve věku do 5 let registrováno při narození. Při porovnání s celonárodním průměrem, jež činí 89% registrovaných a řádně zapsaných dětí.

Na celém světě žije 150 milionů dětí s postižením a velká většina z nich je diskriminována právě pro toto postižení. V některých případech jsou tyto děti zcela vyloučeny ze společnosti, ve které žijí. Jedná se o nejruznější zdravotní postižení, která mají prvopočátek ve válečných konfliktech a nebo v různých nemocích.

Nemůže být pochyb o tom, že děti v nejchudších zemích čelí daleko častěji riziku podvýživy, vážného poškození zdraví či dokonce smrti, než děti ve vyspělých zemích. Nemají přístup k nezávadné vodě, zdravotní a sociální péči a dokonce, jak již bylo řečeno, nemohou navštěvovat školská zařízení.

Jsou to děti s HIV/AIDS. Svět stále vnímá tento problém především u dospělého obyvatelstva. Skutečnost je však poněkud jiná, děti jsou ohroženy jako nikdy dříve. Podle organizace UNICEF se každých 15 sekund stane nějaké dítě sirotkem z důvodu AIDS. Za jeden den se na světě stane sirotky 4250 dětí. Všechny tyto děti prožily beznadějně období nemoci svých rodičů a poté se ocitají v nejtíživější situaci jakou si lze představit. Nežádka jsou samy HIV pozitivní, jsou vystaveny strádání a podvýživě, zneužívány jako levná pracovní síla a mohli bychom pokračovat dále. Na světě podle statistik UNICEF nyní žije 15 milionů sirotek AIDS a z toho více než 2 miliony tvoří děti, které jsou samy nemocné.

„Existují různé dopady ozbrojených konfliktů na děti. Děti se zde stávají svědky, obětmi či pachateli, a vždy je to děsivá zkušenost, poznamenávající celé generace. Děti,

které jsou bezbranné trpí nedostatkem základních životních potřeb, jako jsou jídlo, přístřeší či lékařská péče, ztrátou svých nejbližších. Stávají se též objekty násilí a sexuálního zneužívání, anebo se samy na konfliktu aktivně podílí. Dlouhou dobu po skončení války se musí vypořádávat se zraněními, psychickými traumaty, či dalšími důsledky války a násilí. Pokud děti za svůj život poznají pouze válku, může to relativně snadně tvarovat jejich představy o světě. V souladu s mezinárodním právem mají děti v době míru stejně jako v době války právo na ochranu a na zvláštní zacházení. Děti si zaslouží zvláštní pozornost, protože jsou zranitelné velice významné pro budoucnost každé společnosti.³⁵

Celá současná společnost, a tím je myšlena i česká, se stále vyvíjí, transformuje a dochází v ní k mnoha změnám. Těmito změnami byla významně poznamenána i rodina. Rodina je předmětem zájmu mnoha věd a v dnešní době se nachází ve velmi obtížné situaci. Rodina žije většinou izolovaně, už spolu nesdílí jedno obydlí více generací a taktéž je poznamenána například zatížeností rodičů. To je v případě, že se oba věnují kariéře, nikdo nechce ze svých požadavků a nároků ustoupit, i za cenu toho, že například o děti se jim starají „cizí lidé“. Toto je důsledek emancipačního procesu. Dříve ženy takové tendence neměly. Stále častěji se v dnešní společnosti, kdy je rozvodovost na vzestupu, také stává, že děti vyrůstají v neúplné rodině. A nikomu to už nepřijde podivné. Lidé si zvykli. Přes to všechno zůstává rodina nepostradatelnou a nenahraditelnou jak pro dítě, tak pro dospělého člověka. V současné době se někdy projevuje trend tzv. sanace rodiny, což jsou postupy podporující fungování rodiny. Tento trend je hlavně ve vyspělých zemích, ke kterým se dnes řadí i Česká republika. V praxi to při troše nadsázky znamená udržení rodiny za každou cenu. Na svých odborných stážích ať na bakalářském studijním programu tak na magisterském studijním programu jsem se setkal minimálně s několika případy, kdy byly děti soudem vráceny do původních rodin ač bylo předem jasné, že jim tam nebude dobře a jejich vývoji to neprospěje. Domnívám se, že takovým dětem by, po mých zkušenostech, z výchovných zařízení v Brně, bylo lépe, kdyby byly svěřeny do pěstounské péče, k adopci nebo některého zařízení státního či nestátního sektoru.

³⁵ VICHER, J., Týrané, zneužívané a zanedbávané děti jako produkt současné společnosti. Brno: 2008, s. 21

3. Syndrom CAN

3.1. Syndrom CSA

Děti na celém světě mají právo na všestranný, optimální vývoj a péči, zajišťovanou zásadně a v první řadě jejich rodinou. Ve spojitosti s právem na vlastní názor, jsou-li schopny jej již formulovat, získávají právo i na společenskou participaci. V souvislosti s tím pak získávají právo na ochranu, pomoc a podporu, dostávají-li se z jakýchkoli důvodů do nějaké tísně a jsou-li jakkoli ohrožovány, poškozovány či již poškozeny.

Pokud hovoříme o těchto dětech tak můžeme říci, že žijí ve zvlášť nepříznivých podmínkách či situacích. Výzkumy uvádějí, že v některých případech tyto děti tvoří až jednu třetinu v dětské populaci. Je zde třeba brát ohled na různá kritéria, která by mohla výsledky „zkreslit“.

Mezi takové děti řadíme **týrané, zneužívané a zanedbávané - děti**. Problematika dětí se syndromem CAN byla racionálně popisována a řešena až od poloviny minulého století. Společnost, myšleno novodobá, měla v historických dobách k negativnímu zacházení s dětmi různé postoje. Názory lidí a hlavně odborníků (sociálních pracovníků, psychologů, pediatrů) se značně lišili a po dlouhou dobu jim byla věnována minimální pozornost. Jak již bylo výše řečeno, tak ke změně došlo až ve druhé polovině minulého století, kdy v roce 1962 vyšla práce amerického pediatra C. H. Kempeho a jeho spolupracovníků. Práce měla název „**The battered child syndrome**“ (syndrom bitého dítěte). Cílem článku bylo vyburcovat lékařskou veřejnost z lhostejnosti vůči těmto negativním a závažným jevům. Až po této publikaci došlo v USA a také na celém světě ke změně postojů a tomuto problému začala být věnována „dostatečná pozornost“. Došlo k odhalení a k přiznání, že děti jsou v současné společnosti týrány a je jim různě ubližováno. Pod tlakem zjišťovaných faktů o závažnosti a častém výskytu špatného zacházení s dětmi byla v roce 1977 založena mezinárodní společnost ISPCAN (The International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect). V tom samém roce začal vycházet časopis Child Abuse and neglect. V současné době se soustřeďuje dostatečná pozornost na děti tělesně týrané

a sexuálně zneužívané. Existují ovšem i jiné „méně či špatně viditelné“ formy ohrožení, jako je zanedbávání, psychické týrání apod.. I přestože jim bylo v literatuře věnován dostatek prostoru. V České republice je v této problematice za průkopnickou práci, která předběhla svou dobu, považována kniha *Psychická deprivace v dětství* od autorů Langmeiera a Matějčka. V zahraničí je věnována těmto formám, včetně emočního týrání a citové deprivace, pozornost až ke konci minulého století.

Týrání, zneužívání a zanedbávání dětí je v současné době souhrnně označováno anglosaskou zkratkou **CAN (Child Abuse and Neglect)**. Syndrom CAN bývá obvykle definován jako poškození psychického, fyzického nebo sociálního stavu dítěte, které vzniká v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé či nedospělé osoby a které je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné.

„Pro svou závažnost a četnost, obtížné poznávání, léčení a rehabilitaci se dostala do centra pozornosti řady odborníků v péči o dítě s důsledky pro legislativu i exekutivu státních orgánů i klinickou práci zajišťovanou nejčastěji nestátními, dobrovolnými orgány. Současně se stal tento fenomén, tzv. syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (Child Abuse and Neglect, dále jen „CAN“), jistým modelem či návrhem způsobů a postupů, jak řešit problematiku v oblasti jiných skupin ve zvlášť obtížných situacích. Od roku 1986 je tento syndrom zaveden do Americké psychiatrické diagnostiky a statistického manuálu jako diagnóza. Syndrom CAN se vyznačuje symptomy jako jsou nízká sebeúcta, poruchy spánku, strach, deprese, sexuální dysfunkce a zneužívání jiných.“³⁶ „Ačkoli syndrom CAN zahrnuje i formy týrání a zneužívání spáchané na dítěti jinou osobou, je smutný fakt, že největšímu riziku týrání, zneužívání a zanedbávání jsou děti vystaveny ve svých primárních rodinách.“³⁷

Syndromem CAN tedy rozumíme jakoukoli náhodnou, preventabilní, vědomou, někdy i nevědomou činnost rodičů, vychovatelů nebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelná nebo odmítaná a poškozuje duševní, tělesný

³⁶ VICHÉR, J., *Týrané, zneužívané a zanedbávané děti jako produkt současné společnosti*. Brno: 2008, s. 22

³⁷ DUŠKOVÁ, Z., a kol., *Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbaného dítěte v letech 1992-2003*. Praha: Dětské krizové centrum, o.s., 2004, s. 16

a společenský stav i vývoj dítěte, popřípadě způsobí jeho smrt. Syndrom CAN zahrnuje následující diagnostické kategorie:

CSA (Child Sexual Abuse), dále jen CSA, tzv. sexuální zneužívání dětí je každé nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, aktivitě, činnosti či chování, které vede *především* k uspokojování sexuálních potřeb zneuživatele.

Neexistuje snad jiná oblast lidské existence, jež by byla opředena tolika tajemstvími a mýty jako je sexualita a smrt. Lidská civilizace a kultura národů reflektuje odvěkou touhu člověka po ovládnutí a následné kontrole těchto nejobtížněji kontrolovatelných součástí našeho života. Na počátku každého transcendentního hledání stojí většinou přání vládnout smrti a také je zde v patrnosti snaha kontrolovat sexualitu u zrodu prvních pravidel lidského společenství. Na celém světě, v minulosti i současnosti, byl a je sexuální život lidí všech etnik, bez ohledu na jejich specifickou kulturu a náboženskou tradici upravován složitými rituály a zákazy. Mezi nejstarší civilizační zákazy patřil a patří zákaz **incestu**.

„Nestoudný a nízký, chovající se jako zvíře“³⁸, tak bývá incest označován. Bývá obvykle definován jako sexuální aktivita mezi osobami, které nemají povoleno uzavřít manželství. Odborná literatura uvádí a obecně tedy platí, že osoby nesmějí uzavřít manželství se svými rodiči, sourozenci, prarodiči, tetami nebo strýci. V příbuzenských vztazích mohou existovat různé sexuální kombinace. Pod označením incest z psychosociální perspektivy rozumíme každou sexuální aktivitu mezi dítětem a rodičem, nevlastním rodičem, náhradní rodičovskou postavou, sourozencem nebo členy další rodiny.

Někteří antropologové uvádějí, že zákaz incestu je klíčový moment „polidštění“ člověka. Weiss ve své knize Sexuální zneužívání dětí uvádí, že Sigmund Freud podrobně popsal ve svém díle „Totem a tabu“ případy tabuizace incestu v několika desítkách kultur bez ohledu na stupeň jejich rozvoje či formy náboženství. V některých případech měly přísné zákazy a složité rituály bránit kontaktům nejen mezi příbuznými, ale i mezi členy stejného rodu. Na druhé straně je známo, že incestní vztahy byly

³⁸ WEISS, P., a kol., Sexuální zneužívání dětí. Praha: Grada, 2005, s. 95

praktikovány v četných rozvinutých kulturách, prožívajících svůj rozkvět před čtyřmi a více tisíci lety. Peršané pocházející z královského rodu mohli uzavřít manželství pouze se svými sourozenci. U Egypťanů se faraonka směla vdát jenom za svého bratra.

„První historický důkaz o zákazu incestu najdeme v Chammurapiho zákoníku (1700 let př. Kr.). Zákon prikazoval, aby muž, který počne dítě se svou dcerou, byl hozen za brány města. Zákaz incestu pod hrozbou vyloučení ze společenství obsahuje i Třetí kniha Mojžíšova (cca 1300 let př. Kr.), kde se můžeme dočíst: „Nikdo se nepřiblíží k některé ze svých blízkých příbuzných, aby odkryl její nahotu“. Po výčtu snad všech příbuzenských kombinací následuje důrazné upozornění: „Každý, kdo se dopustí kterékoli z těchto ohavností, bude vyobcován ze společnosti svého lidu“. O incestu je známý příběh Lóta a jeho dcer: Poté, co Lót unikne zkáze Sodomy, usadí se svými dvěma dcerami na neobydlené hoře. Protože je v širokém okolí jediným mužem, dcery se rozhodnou, že ho v noci svedou a zplodí s ním potomky. Svůj záměr splní potom, co svého otce opijí vínem.“³⁹

„Rodiny ve kterých došlo k incestu, se výrazně odlišují od rodin, kde k němu nedošlo. Výzkum ukázal, že členové rodin postižených incestem častěji zakrývají své pocity. Rozsah jejich pocitů je užší, mají blíže k těm, jimž se říká beznaděj nebo cynický postoj ke světu. Pokud v rodinách stížených incestem probíhají střety, probíhají zakrytě, účastníci se jim snaží vyhnout, neřeší je. Členové těchto rodin se obtížně vžívají do pocitů svých blízkých. Vyjadřují se nejasně, nemluví o sobě a svých dojmech, jen zcela neochotně přejímají odpovědnost za vlastní myšlenky, citění a činy. Přitom stále někomu druhému radí, co a jak má dělat, co je a není správné. Společné problémy nejsou schopni řešit tvořivě. Představy o sobě samých a představy o vlastní rodině si v postižených rodinách často odporují. Mezi rodiči a dětmi v postižených rodinách vznikají chorobná spojenectví.“⁴⁰ Čím nižší je věk oběti incestního deliktu, tím je riziko větší.

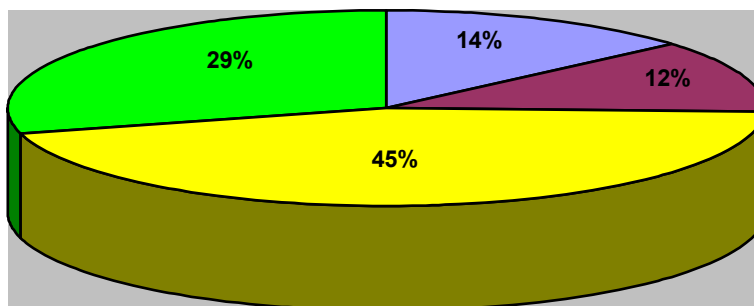
CSA je kontakt nebo aktivita, ať už formou dotykovou (pohlavní styk, orálním či análním sexem), nebo bezdotykovou (tj. zneužití exhibicionisty, přihlížení sexuálním aktivitám, pornografickým materiálům apod.). Ve většině vyspělých zemí je dítě až

³⁹ WEISS, P., a kol., Sexuální zneužívání dětí. Praha: Grada, 2005, s. 95

⁴⁰ DRTILOVÁ, J., KOUKOLÍK, F., Odlišné dítě. Praha: Vyšehrad, 1994, s. 134

do svých 15 let chráněno před sexuálními kontakty v jakékoli formě. Věková hranice není stanovena tam, kde je zneužíváno závislosti jedné osoby na druhé. CSA zahrnuje všechny formy chování se sexuálním podtextem. U sexuálního zneužívání nemusí dítě na první pohled strádat. Dítě může prožívat některé formy sexuálního zneužívání jako relativně tělesně příjemné, ale i tehdy má na psychický vývoj dítěte sexuální zneužívání drtivý negativní dopad. Zneuživatelé mohou působit na okolí velmi dobrým dojmem. Mohou v zaměstnání zastávat prestižní místo, mohou mít dobré vystupování na veřejnosti. Zneuživatelé může být kdokoli. Osoba velmi blízká, ale i osoba cizí. Podle zjištěných případů to bývá mnohem častěji osoba zcela neznámá, cizí. Největší počet studií se pravděpodobně v současnosti zabývá sexuálním zneužíváním. Tento jev byl dlouhodobě bagatelizován. Intenzivní pozornost je mu věnována teprve od 70 let minulého století. V souvislosti s tímto problémem se musíme zmínit o tom, že mnohé závisí na kultuře společnosti. Jinak bude sexuální zneužívání vnímáno v jihoamerickém indiánském kmeni a jinak bude sexuální zneužívání vnímáno na venkově jižní Moravy. Je možno říci, že na pomezí tělesného ubližování a sexuálního týrání jsou i některé výkony prováděné na genitálu jako součást náboženského rituálu. Mezi nejznámější patří obřizka. Daleko závažnější, tím nebezpečnější a rovněž bolestivější jsou výkony prováděné na ženském genitálu. Tyto výkony jsou dodnes prováděny u mnoha afrických, latinskoamerických indiánských kmenů, za nevyhovujících hygienických podmínek, takže nezřídka vedou k úmrtí dítěte.

Sexuálnímu zneužívání je v posledních letech věnována u nás i ve světě mimořádná pozornost. Zachycováno je dosud jen malé procento případů. Uvádí se, že zveřejněno bývá 1/3 až 1/5 všech případů. Odhady se dost různí a to v závislosti na užití širší či užší definici. V rámci longitudiální studie, která byla provedena na Novém Zélandu bylo zjištěno, že ve věku do 18 let udávalo sexuální zneužití jakéhokoli typu něco přes 10 % respondentů. Za pachatele byli v 15 % případů označeni rodiče nebo sourozenci, v 13 % jiný příbuzný, v 53 % známý člověk a v 32 % cizí osoba.

■ Rodič nebo sourozenec ■ Jiný příbuzný
■ Známý člověk ■ Cizí osoba

Graf. č. 5. Pachatelé sexuálního zneužívání Nový Zéland
(Zdroj: Syndrom CAN/IREAS)

V České republice byl v roce 2000 proveden výzkum, kde respondenti uvedli že ve více než v 50 % případů byl pachatelem spolužák, rodinný přítel nebo soused, ve více než 25 % příbuzný (bratranec, strýc nebo vlastní či nevlastní otec). Pachatelé sexuálního zneužívání mohou být lidé různého pohlaví, různého věku. Častěji jsou ovšem pachatelé těchto deliktů muži, různého vzdělání, většinou psychicky absolutně v normě.

Formami týrání, jak již bylo řečeno, je kontaktní nebo také bezkontaktní sexuální zneužívání – pozorování nahého dítěte za účelem vlastního vzrušení nebo uspokojení, obscénní telefonické hovory, obnažování se před dítětem, masturbace před dítětem, setkání s exhibicionistou, vystavení dítěte sledování pornočasopisů, pornofilmů, přinucení dítěte sledovat soulož.

- „Verbální sexuální návrhy.
- Sexuální exploatace dítěte – zneužití dítěte pro dětskou pornografii.
- Expozice genitálu eventuelně masturbace – exhibicionismus.
- Voyerismus – sexuální vzrušení při pozorování nahého nebo svlékajícího se dítěte.“⁴¹

Další formou je **kontaktní sexuální zneužívání** – jedná se o osahávání či líbání dítěte na intimních místech, laskání genitálií, prsou, nucení dítěte, aby manipulovalo

⁴¹ HANUŠOVÁ J., Násilí na dětech – syndrom CAN. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 13

pohlavními orgány svými či zneuživatele, anální sex, orální sex, sexuální styk (včetně znásilnění).

- „Nepenetrativní aktivity: dotýkání se, mazlení na genitálu nebo prsou předměty, rukou, genitálem (jak přes oblečení, tak na nahém těle).
- Penevrativní aktivity: sexuální proniknutí prsty nebo předměty do genitálu.“⁴²

Sexuální chování musí, nebo by mělo, splňovat tři podmínky, aby bylo nebo mohlo být označeno za zneužívání:

- pachatel musí tuto aktivitu vymáhat podvodem nebo silou (např. dítě nutí, aby mu sahalo na přirození)
- pachatel v pozici autority, nebo je v pečovatelském vztahu k dítěti
- pachatel je mnohem zralejší a starší než dítě.

Podle většiny autorů jsou dívky častěji sexuálně zneužívány, zatím co chlapci jsou více ohroženi tělesným násilím. Důsledky sexuálního zneužívání, zvláště pak, když jsou opakované, jsou závažné. Následky se mohou projevit až po velmi dlouhé době. Mohou se projevit například v dospělosti, při obtížnosti navazování zralých erotických vztahů. Mezi dlouhodobé následky sexuálního zneužívání patří poruchy osobnostního vývoje, dissociativní poruchy, úzkost, pocit bezmocnosti a v neposlední řadě deprese.

3.2. Syndrom CSEC

Další, velmi nebezpečnou a v dnešní době rozšířenou formou sexuálního zneužívání je komerční sexuální zneužívání dětí. V praxi se jedná hlavně o dětskou pornografii, dětskou prostituci a do tohoto problému musíme zahrnout i sexuální turistiku. Domnívám se, že jde o jednu z nejtěžších forem CSA. „V literatuře je označováno anglicky **Commercial Sexual Exploitation of Children** (dále jen CSEC) a v posledních letech na sebe soustřeďuje značnou pozornost světové odborné i laické veřejnosti. Nejde jen o jeho aktuální zasažení stavu dítěte, ale hlavně o relativně vážné poškození jeho vývoje až do dospělosti. Také se jedná o spojení s celou řadou asociálních a antisociálních jevů u všech zúčastněných. To akcentuje nepříznivou

⁴² HANUŠOVÁ J., Násilí na dětech – syndrom CAN. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 14

situaci nejen pro rodinu dítěte, ale v podstatě i pro celou společnost. Tyto nepříznivé skutečnosti ukázaly na nutnost postavit se proti tomuto mnohotvárnému, krajně nepříznivému jevu a soustředěně proti němu bojovat.“⁴³

„CSEC je obecně definováno jako „každé užití dětí pro sexuální účely za finanční či jinou odměnu“. Tento obchod je organizován dealery pro zájemce – dítě je tu jejich zbožím. CSEC se stalo pro celou společnost tak závažným problémem, že byl svolán 1. Světový kongres proti komerčnímu sexuálnímu vykořisťování dětí, který se uskutečnil ve Stockholmu v dubnu 1996. Závěry tohoto 1. světového setkání „Deklarace a Plán akcí proti CSEC“ přinesly jasné směrnice nejenom pro celý svět, ale i pro nás.“⁴⁴ Komerční sexuální zneužívání dětí, jak se uvádí v knize od J. Dunovského Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě, má tři formy:

- 1) obchodování s dětmi za účelem sexuálního zneužívání
- 2) dětská pornografie
- 3) dětská prostituce

„add. 1) Tato forma CSEC, její rozsah, definice a obsah, prošly zajímavým vývojem, jenž sám o sobě ukazuje na její složitost a zařazení. Zpočátku bylo toto zneužívání a vykořisťování dětí označováno jako sexuální turistika či mobilita dětí a žen. Název vznikl podle způsobu ubližování až ničení dětí. Později je rozšířen obsah tohoto jevu na prodej dětí nejen v sexuálním kontextu, ale i nesexuálním. Například prodej dítěte za účelem získání jeho orgánů či jeho osvojení.

add. 2) V souvislosti s dětskou pornografií se hovoří o jakémkoli zobrazování dítěte, účastníciho se skutečné nebo předstírané explicitní aktivity. Může to být jeho zpodobení, provedené jakýmkoli způsobem a rovněž tak jakékoli zpodobení sexuálních orgánů dítěte, určené primárně k sexuálním úkonům. Na území České republiky je v poslední době pornografie na vzestupu. Svědčí o tom řada odhalených případů, které začínali prohlížením pornografických filmů a končily v nejrůznějších sexuálních

⁴³ DUNOVSKÝ, J., et al., Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě. Praha: Grada, 2005, s. 20

⁴⁴ DUNOVSKÝ, J., et al., Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě. Praha: Grada, 2005, s. 20

aktivitách propadajících se do prostituce. Do celého problému přinesl úplně nové prvky internet. Díky internetu je šíření obrázků a filmů dosti anonymní a zadržení a následné usvědčení pachatelů je velmi obtížné.

add. 3) V České republice významně vzrostla trestná činnost po otevření hranic v roce 1989. Ruku v ruce trestné činnosti vzrostly případy dětské prostituce, která představuje využívání dětí při sexuálních aktivitách za úplatu nebo za poskytnutí jiného plnění. Navíc zde ještě existuje problém, že samotná prostituce není v České republice trestným činem a soudní projednávání potřebuje užití jiných trestných činů, kterými mimo jiné mohou být kuplířství nebo nový trestný čin - prostituce ohrožující mravní vývoj dítěte.⁴⁵

Koalice proti obchodování se ženami přijala v roce 1999 na základě nových poznatků a zkušeností novou definici, která obsahuje čtyři formy sexuálního zneužití:

- obchodování s dětmi za účelem adopce, dětská práce, transplantace atd.
- dětská prostituce
- dětská pornografie
- organizované a institucionalizované sexuální vykořisťování a násilí

CSEC znamená vždy trestný čin. Účast orgánů činných v trestním řízení je proto vždy nezbytná. Dost často překračuje hranice České republiky a je nutná účast cizích policejních jednotek pod záštitou Interpolu a Europolu. CSEC je vždy velmi závažný trestný čin ve všech svých podobách a není v našich zákonech definován jako celek. Nicméně jeho jednotlivé dílky se nacházejí v našem trestním zákoníku. Podle těchto dílků lze postupovat v trestním řízení.

„Prvotní impuls k tomuto setkání expertů a politiků byl explozivní růst CSEC v Asii, kde hlavně v její jihovýchodní části se stále houfněji využívaly děti pro tyto účely (ať pro únos či jejich využití v rámci sexuálního turismu). Proto bylo třeba snažit se tyto aktivity zastavit nebo alespoň omezit. Záhy se však ukázala tato problematika jako velmi závažná také v Americe (např. v Jižní, známé obchodem dětí

⁴⁵ DUNOVSKÝ, J., et al., Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě. Praha: Grada, 2005, s. 21-24

pro transplantaci orgánů, ale i v Severní, kde se vyskytují všechny formy tohoto závažného jevu v relativně vysokých počtech a závažnostech). Proto si tato zjištění vyžádala a stále vyžadují zvýšenou pozornost a účinné aktivity v boji proti němu. V dobře vedeném monitoringu v USA, včetně živého registru pravomocně odsouzených pachatelů pro trestné činy proti dětem, vykazují roční incidenci CAN podle povinného hlášení přes 2 200 000 případů s následným potvrzením milionu z nich.

Rovněž v **Evropě narůstá** nebo se stává zřejmějším syndrom CSA i CSEC. O tom svědčí různé aféry, z nichž snad nejznámější a nejnebezpečnější, je rozsáhlý a dosud neskončený Dutrouxův případ v Belgii. Ale i Česká republika má své problémy a „aféry“ s CSA a CSEC. Mezi ty nejznámější v této době patří tzv. **Kuřimská kauza**, kdy byly děti týrané jak psychicky tak fyzicky a v neposlední řadě byly i sexuálně zneužívány. S těmito dětmi jsem se setkal na své praxi, kterou jsem vykonával mimo jiné v zařízení Fondu ohrožených dětí.⁴⁶

K poměrně novým jevům, který částečně souvisí se zvýšením počtu lidí cestujících nebo provozujících zahraniční turistiku patří sexuální turistika. K markantnímu nárůstu tohoto jevu došlo ve druhé polovině dvacátého století. „Sexuální zneužívání dětí v souvislosti s turistikou padá na vrub nejen pedofilům, ale i na skupiny vyhledávající sexuální kontakt s jedinci pubertálního věku a dále na skupinu, která děti sexuálně zneužívá příležitostně, aniž by se na ně výhradně orientovala.“⁴⁷ Můžeme zde uvést mnoho příčin. Chudoba je uváděna jako nejčastější faktor sexuálního komerčního zneužívání dětí. Nejčastější zneuživatelé, kteří zneužívají děti, a zde můžeme hovořit rovnou o pachatelích, jsou z bohatších zemí Evropské unie a dále z ekonomicky rozvinutých zemí Severní Ameriky, Austrálie, Nového Zélandu a Guineje. Jako první v novodobé historii byla sexuální turistika soustředěna do jihovýchodní Asie. Dnes však pronikla do mnoha zemí v Asii, Africe, Karibiku. Na konec musíme zmínit i země východní Evropy, které se stávají hostiteli pro tzv. sexuální turistiku. Jde o to, že člověk, kterého by doma ani nenapadlo zajít do veřejného domu to v cizí zemi učiní proto, protože ho tam nikdo nezná a riziko „prozrazení“ je

⁴⁶ VICHER, J., Týrané, zneužívané a zanedbávané děti jako produkt současné společnosti. Brno: 2008, s. 26-27

⁴⁷ SDRUŽENÍ LINKA BEZPEČÍ, Děti a jejich problémy. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2005, s. 94

o mnoho nižší než v jeho domovské zemi. Poslední zprávy hovořili o německých turistkách, které navštěvovaly v Africe mladé muže za tzv. sexuální turistikou.

V USA vyšlo zákonné opatření, které je proti tzv. sexuální turistice v roce 1994. Legislativní zmetky mohou produkovat i takové státy jakými jsou USA a právě tam došlo k tak špatné formulaci, že uplatnění tohoto zákona vedlo k absurdním situacím. „Podle tohoto zákona je trestné cestovat mezi státy USA i v zahraničí za účelem sexuálního kontaktu s osobami mladšími 16 let. Minimální věková hranice je však např. na Havaji 14 let. Pár, ve kterém je jednomu z partnerů 15 let a druhému 21 let, může tedy tady spolu legálně žít. Avšak pokud spolu společně cestují do jiného státu, stává se jejich vztah trestným.“⁴⁸ Podobné zákony platí v zemích EU jako jsou Německo, Belgie, Francie. V jádru lze říci, že je trestný sexuální kontakt s osobou pod minimální hranicí věku bez ohledu na to, kde k němu dojde. Tedy i v takovém případě, kdy je v určité zemi tento kontakt legální.

U dětí dochází ke komerčnímu sexuálnímu zneužívání i v jejich útlém věku. Stigma, které mají záleží na věku, ve kterém u nich došlo k tomuto zneužití poprvé. Velmi důležité je za jakých okolností k tomu došlo, jakým chováním a násilím bylo nuceno k těmto činnostem, jaký má vztah k této osobě a jak se s ním dále zachází. „Jednotlivé formy komerčního sexuálního zneužívání jsou spolu propojeny i když pro malé děti nemusí bezvýhradně platit jejich poslušnost. Pro mladé dívky je však typické, že jejich „kariéra“ v oblasti komerčního sexuálního zneužívání často začíná nenápadně prací v netypických lázních, masážních salónech, striptýzových barech a postupuje přes nabídku pornografických děl k prostituci a obchodování.“⁴⁹

Vždy jde především o záchyt nebo detekci tohoto jevu. Zákon ve většině případů stanoví, že každý, kdo zjistí u dítěte některou z forem CAN je povinen to ohlásit orgánům péče o rodinu a v případě nutnosti i přímo na policii. Skutečný stav je pak zjišťován důsledným šetřením a aktivním zjištěním všech údajů o stavu a vývoji dítěte a prostředí, ve kterém žije. V neposlední řadě musí být provedeno šetření v rodině, ve které dítě žije. Vhodné je vyšetření dotazníkem funkčnosti rodiny, kdy se zjistí, zda

⁴⁸ DUNOVSKÝ, J., et al., Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě. Praha : Grada, 2005, s. 140

⁴⁹ VANÍČKOVÁ, E., Komerční sexuální zneužívání dětí. Praha: Růžová linka, s. 4

je rodina funkční, problémová, dysfunkční a nebo afunkční viz. kapitola č. 2 o rodině. Anamnestické vyšetření bývají doplňována různými odbornými vyšetřeními, mezi které patří např. gynekologické vyšetření, proktologické vyšetření, neurologické vyšetření, oční, psychiatrické a venerologické, které se hlavně u případů CSA nebo CSEC nesmí vynechat. Popis možností identifikace CAN jsem velice zestručnil, ale i přes to z uvedených údajů vyplývá, že zadokumentování pohlavního zneužití dítěte je velmi složitý proces. Tento proces bývá podle odborníků přirovnáván k těm nejtěžším. Dítě se musí co nejrychleji po identifikaci CAN umístit do dětského krizového centra, nebo některé jiné odborné instituce, která bude dítěti schopna výše uvedený servis vyšetření a pomoci poskytnout.

Zprávy o aférách komerčního sexuálního zneužívání uvádí článek magazínu Spiegel o dětské prostituci a německých pedofilech na Chebsku a jeho tvrzení, že Praha je „největší ráj sexuálního turismu“ v Evropě (kolem roku 2000). Případem se zabývala i policie, která celou věc důkladně prošetřila, ale i přes všechny dostupné informace nezjistila žádný případ komerčního sexuálního zneužívání nebo jiného mravnostního trestného činu. Podle Mezinárodní úmluvy o právech dítěte, je dítětem každý lidský jedinec mladší osmnácti let. „Dítětem je tedy i sedmnáctiletá prostitutka, která zdárně již dva roky provozuje své řemeslo v severočeském regionu. Téměř polovina zdejších prostitutek jsou vlastně „děti“. Nemůžeme se pak divit v zahraničí rozvířené mediální kampani proti dětské prostituci v českém pohraničí, která každoročně v říjnu a listopadu nabývá na obrátkách.“⁵⁰

Dr. Uzel, který je spoluautorem knihy Sexuální zneužívání dětí, v této knize uvádí, že říjen a listopad jsou měsíce, kdy humanitární společnosti žádají o přidělení grantů na příští kalendářní rok a jsou nuceny vykázat jasné výsledky své společensky užitečné činnosti.

Nejúčinnějším a zároveň nejsilnějším nástrojem v potírání tak společensky závažného a nebezpečného jednání jako je sexuální zneužívání dětí v jakékoli formě, je **trestní zákoník**. Většina trestných činů je popsána v části druhé - zvláštní části, hlavy III. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a hlavy IV. Trestné činy proti

⁵⁰ WEISS, P., a kol., Sexuální zneužívání dětí. Praha: Grada, 2005, s. 150-151

rodině a dětem. Evropský soud pro lidská práva ukládá použití trestního práva všude tam, kde k potlačování tohoto nežádoucího jevu nelze vystačit s jinými mírnějšími prostředky. Na druhé straně je nutno připustit, že aplikace práva přináší při vyšetřování sexuálního zneužívání dětí velké množství protichůdných pohledů, přístupů a hodnocení, vycházejících často z tradic či nerovného postavení dítěte v rodině a společnosti.

Mezinárodní Úmluva o právech dítěte považuje za dítě každého jedince mladšího 18 let. Podlé Úmluvy je navádění nebo nucení dítěte k účasti na jakékoli nezákonné aktivitě a v rozporu s tímto mezinárodním dokumentem zakázané.

„Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je určován různými hledisky, zejména pak významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou zavinění a jeho pohnutkou. Kupříkladu dobrovolná soulož z iniciativy čtrnáctileté dívky bude jistě vykazovat znaky nižšího stupně nebezpečnosti pro společnost, nežli jednání téhož pachatele, spočívající v souloži s osmiletou dívkou.

V nezáviděníhodné situaci jsou zejména učitelé a výchovní pracovníci, kterým se dítě o svém zneužívání svěří. Na jedné straně je v sázce důvěra dítěte, na druhé straně vědomí potřeby ukončení útoků na jeho tělesnou integritu v tak intimní oblasti, jakou je právě oblast sexuální. Je přitom úplně jedno jakým způsobem se dotyčná osoba o páchání trestného činu dozví.“⁵¹

3.3. Fyzické týrání

U fyzického týrání se jedná nejen o vědomé tělesné ubližování dítěti, ale také nezabránění takovému zacházení s dítětem, včetně úmyslného otrávení nebo udušení dítěte. Tělesné týrání je podle zdravotní komise Rady Evropy definováno jako tělesné ublížení dítěti nebo vědomé odmítnutí zabránit takovému ublížení. Je skoro jisté, že k takovému týrání docházelo v rodinách i mimo ně odedávna a tělesné tresty, byly

⁵¹ VICHER, J., Týrané, zneužívané a zanedbávané děti jako produkt současné společnosti. Brno: 2008, s. 29

pokládány za nezbytný a často oprávněný výchovný prostředek. Představuje vlastně všechny nepřiměřené akty násilí na dítěti. Vedle hrubého útoku na dítě, jehož důsledkem je tělesné zranění, trvalé poškození dítěte nebo dokonce úmrtí dítěte, zahrnuje také pravidelně užívané tělesné trestání dítěte užívané jako převažující výchovný prostředek

V naší kultuře zůstává dodnes nezbytným kázeňským prostředkem plácnutí dítěte po ruku. Souhlasí s tím většina rodičů a se zákazem mírného tělesného trestu zásadně nesouhlasí. Takovou skutečnost dokládá i řada empirických studií. Známa studie byla provedena v roce 1996 na amerických vysokoškolácích a výzkumníci dokázali, že většina studentů pokládá tělesné tresty za plně přijatelné. Někteří studenti sice týrání popírali, ale na druhou stranu popisovali, že byli bití natolik, až měli modřiny a jizvy. Současně ovšem podotýkali, že to byl oprávněný trest. Zde vidíme, že problém je v tom, kdy a jak rozpoznat přijatelnou mez tělesného trestání nebo naopak tělesného týrání. Hranice mezi trestáním a týráním je neurčitá a velmi snadno překročitelná.

Ve starověkém Římě měl otec právo nakládat s dítětem jako s vlastním majetkem. Dítě bylo často zabito ihned po narození. Tyto praktiky v některých rozvojových nebo spíše zaostalých zemích přetrvávají dodnes a jsou tam běžně akceptovány. Jak již bylo řečeno v kapitole o právech dítěte tak nový pohled na dítě přineslo až křesťanství. Na dítě začalo být pohlíženo jako na samostatnou dětskou bytost. Na přelomu 19. a 20. století byly v řadě zemí včetně Rakouska – Uherska a pozdějšího Československa, zavedeny různé zákony na ochranu dětí. Zákony byly, ale roztržité a dlouhou dobu nevyužívané, protože vyhledávání ohrožených dětí bylo nedůsledné. Postupně byly zákony vylepšovány až se dostali do současné podoby. Čas ukáže jestli jsou dostatečné.

Při vyhledávání týrání ohrožených dětí je potřeba počítat s tím, že formy a následky tohoto týrání mohou být rozmanité. Může to být nepřiměřené bití rukou (pohlavky, facky) či různými nástroji (vařečka, řemen), kopání do dítěte, údery pěstí (má často za následek poranění vnitřních orgánů), popáleniny (např. cigaretou, nebo matka posadila dítě na plotnu), opaření horkou vodou, bodné rány (často nůžkami), vytrhávání vlasů, nepřiměřené tahání za ušní boltce způsobující trhliny, odmrštění, odhození dítěte, bušení s dítětem o stěnu (tzv. shaken infant syndrom), třesení s dítětem,

škrcení, dušení, svazování, připoutání, otrava jedy a chemikáliemi, podávání alkoholu a drog, odnímání spánku nebo potravy. Některé typy týrání mohou mít za následek dlouhé bezvědomí, popřípadě krvácení do mozku a v tom nejhorším případě smrt.

Na možnost tělesného (fyzického) týrání bychom měli myslet pokaždé, když se na těle dítěte vyskytnou některé z výše uvedených známek současně nebo v krátkém časovém sledu. Uvádí se, že až 10 % úrazů dětí ošetřených na dětské pohotovosti je důsledkem tělesného týrání. Lékaře by měla varovat především skutečnost, že uváděný mechanismus úrazu neodpovídá závažnosti poranění. Je třeba dát pozor na skutečnost, že děti samy při vyšetření a následných rozhovorech mají tendenci týrání spíše popírat nebo zmenšovat jeho význam. Děti se snaží chránit rodiče a to z několika důvodů. Buď mají na rodiče i přes všechna utrpení stále silnou emoční vazbu nebo mají obavu z dalšího násilí.

V takových případech je dalším krokem, který může vést k odhalení tělesného týrání, náš další zájem o příčinu častých poranění dítěte. Týrané děti zpravidla reagují na dotaz nejasně, nechťejí odpovídat, nebo udávají nepravděpodobná vysvětlení. V takových případech je dobré vnímat, zda se zároveň mění chování dítěte. Důležitou pomoc k rozkrytí týrání mohou sehrát kamarádi dítěte. Nedůvěra zde není na místě. Každé sdělení je potřeba brát vážně. „Některé z týraných dětí jsou popisovány jako pasivní až apatické. Jsou celkově inhibované a nedokážou se radovat z činností. Nevyjadřují nespokojenost nebo bolest, vyjadřování emocí je u nich slabé. Jiné děti jsou naopak silně agresivní. Častý je i neklid, úzkostné soustředění na okolí a současně ochranné chování vůči mladším sourozencům.“⁵²

Fyzické týrání bývá v rodině spojeno s řadou dalších nepříznivých faktorů. S zanedbáváním emočním týráním, psychickou deprivací a s dalšími typy rodinného násilí. Tohle všechno se děje nejčastěji v rodinách s vysokou úrovní stresu. I když jsou zde následky špatného zacházení s dětmi obtížně oddělitelné, je jasné, že tělesný a emoční vývoj dítěte může být a většinou bývá celoživotně poškozen. Existují výjimky, které pan profesor Matějček ve svých knihách nazývá tzv. odolnými dětmi. Mezi nejčastější oběti fyzického týrání patří velmi malé děti. Odborná literatura uvádí,

⁵² HANUŠOVÁ J., Násilí na dětech – syndrom CAN. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 9

že kolem 50% těchto dětí zůstane celoživotně smyslově, mentálně či kombinovaně postižena. Mezi nejčastější typy postižení patří následky již zmiňovaného shaken baby syndromu tzv. třesení dítětem. Ty vedou k těžkým úrazům mozku, mnohým subdurálním hematomům a často i k úmrtí dítěte.

Rozeznáváme dva druhy tělesného (fyzického) týrání:

- **aktivní**
- **pasivní.**

Tělesné týrání, které je aktivní povahy zahrnuje všechny akty násilí na dítěti. Například záměrné opomenutí v péči o dítě, které vyústí v jeho poranění nebo smrt. Mezi děti, jež jsou tělesně týrané se řadí děti s následujícími poraněními. Děti u nichž vzniklo poranění v důsledku bití, popálení, opaření, nepřiměřeného trestání. Pro zjevná poranění je charakteristické, že dochází k porušení celistvosti kůže, ke ztrátě krve a také tělesných tekutin. Při působení tupého násilí pak vznikají skrytá poranění, a to poškození orgánů a tkání, která jsou zpravidla bez porušení kůže.

Druhou podskupinu obětí týrání aktivní povahy jsou děti, které jsou tělesně týrané, ale nemají bezprostřední známky tělesného poranění. Mohou být zasaženy mnohým utrpením způsobeným dušením, otrávením či jiným obdobným násilím. Hanušová ve své publikaci *Násilí na dětech – syndrom CAN* uvádí, že do této podskupiny patří děti, které jsou záměrně vystavovány lékařským vyšetřením. Tomuto týrání (Münchhausenův syndrom v zastoupení (by proxy)) se budu věnovat v jedné z následujících kapitol. Těžiště tělesného týrání a zneužívání dětí je možno spatřit v nezvládnuté, nadměrné agresi ostatních osob a především rodičů, kteří potom jejich náročnou životní situaci nezvládli. Je nutné mít na paměti, že čím je dítě menší, tím je bezmocnější a není schopno vůbec žádné nebo minimální obrany. Velmi těžkým problémem je odlišit tělesný trest (pedagogický zásah) nebo týrání. Trest snadno přechází do týrání, přičemž hranice mezi trestem je téměř nezjistitelná.

Tělesné poranění a postižení orgánů dělíme na tzv. **zavřená poranění a otevřená poranění**. K nejčastějším zavřeným poraněním u fyzického týrání dětí patří pohmoždění. Pohmoždění se vyskytuje na kůži a často dochází k tzv. zhmoždění podkožní tkáně, což my laikové známe jako modřiny. U týraných dětí se vyskytují

především na trupu, méně často na hýždích. Zhmoždění podkožní tkáně může mít charakteristický tvar. Bývá to otisk ruky, modřiny od svírání apod. U takových to poranění může dojít k pohmoždění hlubších tkání a vnitřních orgánů. Dále to mohou být otřesy, především mozku a míchy. Poranění svalu, nervů, cév, kloubů a šlach. Poranění kostí mezi které patří zlomeniny, různé naštipnutí kostí přitom bývají v dětském věku časté, ale některé úrazy u dětí mohou být neobvyklé. Zlomeniny žeber bývají od kompresí nebo tupých úderů. Mezi nejčastější příčinu smrti u týraných dětí patří poranění hlavy. „Subdurální hematom se objevuje po tupých poraněních hlavy. Důsledkem poranění hlavy bývá nejčastěji otřes mozku, který vznikne náhlým působením násilí.“⁵³

Otevřená poranění jsou lépe viditelná a někdy jsou provázena i zavřenými poraněními. Mezi nejčastější patří rány na hlavě, nitrooční krvácení, rány na hrudníku a v neposlední řadě popáleniny. Postiženy mohou být děti od útlého věku až po dospívající jedince. Větší děti bývají spíše polity horkou vodou, ale kojenci jsou často opaření horkou plenou, vodou – zejména v okolí genitálií. Známý je brněnský případ z roku 2008. Babička přišla ohlásit na policii trestný čin, kdy pachatelem byla vlastní dcera, která svého syna ponořila do vařící vody a způsobila mu tak popáleniny třetího stupně. Matka se hájila tím, že se dítě opařilo samo. Vedoucí dětského oddělení bohunické kliniky popálenin a rekonstrukční chirurgie Suchánek přitom potvrdil, že chlapec by ve vroucí vodě dobrovolně nestál. Jak je zde zmíněno, tak při náhlém vhození do vařící vody bývá patrná linie ponoření. Popáleniny bývají často symetrické a některé typy popálenin mohou mít podobu objektů, které byly použity. Dítě mohlo být například popáleno grilem.

Týráním, které je pasivního charakteru je myšleno nedostatečné uspokojení alespoň nejdůležitějších tělesných potřeb dětí a to i v návaznosti na sociální a psychické potřeby dětí. Společným jmenovatelem tohoto syndromu je nesprávná výživa jak po stránce kvantitativní tak po stránce kvalitativní. Výsledkem tohoto týrání bývá často těžká dystrofie či atrofie. Kvalitativní stránku neprospívání je možné, mimo jiné, hledat v nedostatku vitamínu D, C, B. Mezi nejčastější druhy tělesného týrání pasivního charakteru patří nedostatek zdravotní péče, vědomé odmítání zdravotní péče. Vzdělání

⁵³ HANUŠOVÁ J., Násilí na dětech – syndrom CAN. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 10

a výchova bývají často u týraných dětí neuspokojovány. Vzhledem k tomu, že je hranice mezi tělesným trestem a týráním tak snadno a rychle překročitelná, pokládám za nutné uvést na konec této podkapitoly definici, která alespoň z části fyzický trest přiblíží.

Tělesný trest je úmyslné či záměrné způsobení bolesti atakem na tělo pro kázeňský přestupek. Vždy porušuje tělesnou integritu dítěte. Zatlačuje dítě k primitivní reakci a brzdí tak vývoj jeho osobnosti. Zvyšuje pohotovost dítěte k agresivnímu chování. Fyzický trest je vždy provázen stresem tj. u ritualizovaných výprasků chybí spravedlnost a srozumitelnost potrestání.

„Za tělesný trest jsou obecně považovány: facka, výprask rukou či jiným předmětem, kopanec, pohlavek, herda do zad, rána pravitkem nebo ukazovátkem, odhození, třesení, praštění hlavou o zeď, štípání, tahání až vytrhávání vlasů, kroucení ušním boltcem, údery do hlavy, škrcení, cvrkání do ucha, stoj na hanbě v předpažení, klečení, kliky a dřepy, kroucení rukou, píchání špendlíkem, přivazování ke stolu nebo stromu, svazování končetin, zalepování úst leukoplastí apod.“⁵⁴

3.4. Psychické týrání

Psychické týrání představuje takové chování vůči dítěti, která má negativní dopad na vývoj chování dítěte, na jeho citový vývoj, vývoj osobnosti a sebehodnocení či negativní dopad na rozvoj interpersonálních vztahů. Psychické týrání v podstatě provází ostatní diagnostické kategorie syndromu CAN, kterými jsou fyzické týrání, sexuální zneužívání, šikanování a také emoční týrání.

„Psychické či emoční týrání jsou pojmy obecně značně nejasné a také se o nich ani zdaleka tak často nehovoří. Psychické týrání je zdokumentovatelné velice obtížně. Psychické týrání obsahuje nejen složku aktivní, tj. že se nějaká činnost nepříznivá dítěti děje (např. nadávky, ponižování apod.), ale zahrnuje i to, že se neděje něco, co má správně být.“⁵⁵

⁵⁴ HANUŠOVÁ J., Tělesné tresty. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 7

⁵⁵ HANUŠOVÁ J., Násilí na dětech – syndrom CAN. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 12

„V knize Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém je rozlišeno pět subtypů psychického týrání:

- 1) POHRDÁNÍ – jedná se o posměch, hrubé nadávky, ponižování, zdůrazňování neschopnosti nebo morální zkaženosti, zavrhování.
- 2) TERORIZOVÁNÍ – v takovém případě se jedná o přihlížení domácímu násilí nebo například hrozbě tělesného ublížení.
- 3) IZOLOVÁNÍ – zavírání na záchodě, bránění kontaktu či interakci s vrstevníky nebo dospělými, zavírání ve sklepě nebo jiné tmavé místnosti.
- 4) KORUMPOVÁNÍ – využívání dítěte v roli náhradního rodiče, povzbuzování k antisociálnímu chování.
- 5) ODPÍRÁNÍ EMOČNÍ PODPORY – ignorování dítěte a pokusů o jeho interakci, psychologická nedostupnost.⁵⁶

Toto týrání se projevuje ve formě častých nadávek, zesměšňování, ponižování, výhrůžek, opovrhování, cíleného vyvolávání strachu u dítěte, citovou deprivaci, citovým vydíráním, permanentním srovnáváním s úspěšnějším sourozencem, nepřiměřeným zatěžováním dítěte v domácnosti či péčí o sourozence. Další formy mohou být požadavky nereálných výkonů ve škole, v oblasti sportu, hudby, násilná izolace, nedostatečný zájem o dítě z důvodu vysoké zaměstnanosti rodičů, nepřiměřené odloučení dítěte od vrstevníků či ostatních osob. Samostatnou kategorií tvoří psychické týrání v souvislosti s **předrozvodovou, rozvodovou a porozvodovou** situací rodičů. Dítě bývá v takovém případě vystaveno nepřiměřené a dlouhodobé zátěži, která vzniká v souvislosti s rozvodem. Jedná se o problematiku, jež zahrnuje především zatahování dítěte do konfliktů mezi rodiči, získávání dítěte na svojí stranu, zneužívání dítěte jako svědka, negativní ovlivňování dítěte proti rodiči, bránění ve styku dítěte s druhým rodičem, nepřipravení dítěte žádoucím způsobem na styk s druhým rodičem. Dopady psychického týrání se liší právě na délce trvání, intenzitě a také na jakém vývojovém stupni rozvoje osobnosti k tomuto jednání dochází.

Psychické týrání vede mimo jiné nepochybně k vážnému narušení psychického vývoje. Ohroženy bývají starší děti ve věku od 6 do 8 let, nebo v období dospívání. Co

⁵⁶ KOLEKTIV AUTORŮ, Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém. Praha: IREAS, 2007, s. 15

se týká zachycení nebo detekce emočního týrání, můžeme říci, že je na spodní hranici. Případy takového týrání se zjišťují opravdu jen velmi obtížně a je k tomu potřeba velmi vnímavé okolí. Je jasné, že následky tohoto neadekvátního zacházení s dítětem mohou být minimálně stejně závažné a bývají závažnější než následky fyzického týrání. Rány na těle se hojí lépe než rány na duši.

Na následky psychické týrání mohou vzniknout různé závislosti, jako například poruchy příjmu potravy, deprese a pocity dítěte, že není rodiči milováno. Dítě je neustále agresivní nebo naopak ustrašené. Takto postižené děti mají problémy v mezilidských a partnerských vztazích a tyto přetrvávají do dospělého věku a mohou přetrvávat i po celý život. Psychicky týrané děti mohou mít rovněž poruchy chování. Mezi ty nejčastější patří lhaní, záškoláctví a útky z domova. Potíže se obvykle projevují hlavně ve vztahu k lidem, se kterými chce navázat kontakt. Může se to projevit v zaměstnání, ve vztazích ke kolegům a nebo ve vztahu k nadřízeným, třeba tím, že nejsou schopni respektovat autoritu a příkazy. U obětí psychického týrání se stává, že si často vybírají partnery, kteří je psychicky týrají anebo naopak aktivně sami týrají své partnery či děti. Je to tzv. transgenerační přenos chování. Moje studijní praxe probíhala mimo jiné v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc a tam jsem měl možnost nahlédnout do spisů, kde byly popisovány okolnosti, za jakých se děti do těchto zařízení dostaly. Skoro u každého dítěte byl minimálně jeden rodič týraný nebo byl z rozvedené rodiny. Musím konstatovat, že se zpravidla jednalo o ekonomicky nepříliš zajištěné rodiny s nižším dosaženým stupněm vzdělání. Tím ovšem nechci říci, že k takovému týrání dochází pouze v těchto rodinách. Opak je pravdou. K týrání dochází ve všech typech rodin a vždy je velmi složité a těžké je odhalit. Jako příklad mohu uvést kuřimskou kauzu.

Je podstatně těžší rozpoznat psychické týrání, když dítě nemá na těle žádné šrámy a ty na duši obyčejný člověk nevidí. Změny v chování dítěte mohou být připisovány i jiným příčinám, ke kterým řadíme například pubertu, první lásky a nedostatek sebevědomí. Týrané dítě má většinou v kontaktu s dospělými zvýšenou opatrnost je většinou stísněné, nemá zájem o dění kolem sebe. Školním a mimoškolním aktivitám se vyhýbá a dává rádo najevo lhostejné postoje, výroky typu „mně je to jedno“. Má vyděšené reakce a projevuje úzkost v přítomnosti konkrétních dospělých osob nebo když je samo. Napadá a šikanuje vrstevníky nebo naopak projevuje agresi

na sebemenší podněty. Psychicky týrané děti se ve škole těžko soustředí a dříve či později začínají mít problémy s prospěchem. Často chodí za školu nebo se právě naopak bojí odejít ze školy domů. Posledním voláním o pomoc bývají útky z domova, sebepoškozování nebo odmítání jídla.

3.5. Systémové týrání

Systémové týrání znamená, že dítě je týráno tím systémem, který byl původně vytvořen na jeho ochranu. V praxi to znamená, že po prvotním týrání, jemuž je dítě vystaveno (kdy může být dítěti způsobeno poranění či poškození), následuje týrání druhotné. Toto druhotné týrání je ze strany těch, kteří by měli dítě před týráním chránit a umět pomoci. Dochází tak k absurdním a pro dítě nepřijatelným situacím. Dítě se svým problémem svěří např. i odborníkovi, a ten jeho sdělení zpochybní. Děti bývají opakovaně podrobeny policejním výslechům a tím se jim opětovně vybavují traumatické zážitky. Někdy je dítě traumatizováno nadbytečnými lékařskými prohlídkami. Lze to demonstrovat na příkladu, kdy dítě přišlo se svým učitelem na policejní stanici, s tím, že ho někdo z rodiny zneužívá. Podrobnosti si již nepamatuji, ale dítě muselo vše říci učiteli (1). Potom vše povyprávělo policistovi na obvodním oddělení (2). Tento policista pak službu předal noční směně, která dívenku vyslechla znovu (3). Případ převzal vyšetřovatel, který dívenku vyslechl znovu (4). Číslo 4 nemusí být konečným výsledkem. Znamená to, že dívenka byla asi 4x tázána na stejnou věc. Dalším problémem je výslech dítěte u soudu za přítomnosti pachatele. Formou je opakované, nadbytečné lékařské vyšetření (zdravotnické zařízení), přetěžování, ponižování, oddělení dětí od rodiny, rozhodování o dětech bez dostatečné objektivní informovanosti o situaci, trauma způsobené dítěti při kontaktu se soudním systémem, při kontaktu s policií. K minimalizaci viktimizace dětí byla vytvořena publikace Vzdělávacím institutem ochrany dětí, „Průvodce dětského svědka“. Je určena jak dětem, tak jejich rodičům. Jednotlivé sešity v této publikaci, Vaše dítě jde svědčit, Připrav se na roli svědka a Řekni mi více o policii a soudu, by měly více umožnit lepší orientaci v trestním řízení i samotném jednání u soudu – viz. příloha č. 5.

„**Sekundární viktimizace** – je druhotné zraňování a vystavování dítěte nadbytečné psychické zátěži v průběhu vyšetřování pro syndrom CAN – dítě jako oběť

trestného činu se stává ještě obětí vyšetřování. Formou jsou opakované výpovědi, nedůvěra v to, co dítě říká, obviňování dítěte, přenášení zodpovědnosti na dítě, odebrání dítěte z rodiny. Např. Weiss ve své knize *Sexuální zneužívání dětí* píše o tzv. sekundární traumatizaci. Velkou roli zde hraje chování okolí po zjištění sexuálního deliktu – nejednou je pro zneužitě dítě hysterické či necitlivé chování rodičů, učitelů či vyšetřovatelů, následující po oznámení trestného činu, větším traumatem než samotné vlastní zneužití. Může se jednat i o vlastní svědeckou výpověď, kterou musí dítě podstoupit. O otázkách typu „kam ti sahal“ a konstatováních „to jste ho asi musela provokovat“, které jsou snad dávno minulostí nemluvě.“⁵⁷

Velmi dobrým je model užívaný ve vyspělých zemích jako jsou Skandinávie a Velká Británie, ale v posledních letech i u nás v ČR. Existují krizová centra, ve kterých oběti týrání, sexuálních trestných činů dostanou komplexní zdravotní péči i právní servis. Ve většině případů zneužití, znásilnění pak vedou výsledky speciálně proškolení vyšetřovatelé a soudci se specializací na problematiku mládeže.

Oběti trestného činu, často zvažují, zda podat či nepodat trestní oznámení. O to více u trestných činů, které zasahují psychickou, sexuální a tělesnou integritu, kde se poškozený často bojí a stydí svěřit, někdy i svým nejbližším. Potom má o to méně důvěry obrátit se na orgány činné v trestním řízení (dále pouze OČTŘ). V praxi to v některých případech může dopadnout i tak, že ti, kteří najdou dostatek odvahy, pak tohoto kroku nezřídka litují. Dochází k tomu, že nekompetentní a necitlivý přístup OČTŘ (zdlouhavost řízení, nutnost setkat se znovu s pachatelem), vede mimo jiné k sociální stigmatizaci. Okolí oběti se může dozvědět o trestném činu, který byl spáchán na oběti, například prostřednictvím médií. Tímto jednáním dochází také k sekundární traumatizaci.

Tělesné i psychické týrání může někdy nabývat zvláštních forem, které jak jsem již avizoval v jedné z předchozích kapitol, a bývají často rozpoznatelné hůře než jiné druhy týrání. **Münchhausenův syndrom v zastoupení (by proxy)**, což převedeno do češtiny znamená syndrom barona prášila. Baron prášil byl chorobný lhář a fantasta. Vlastní Münchhausenův syndrom znamená, že pacienti simulují různé tělesné obtíže,

⁵⁷ VICHER, J., *Týrané, zneužívané a zanedbávané děti jako produkt současné společnosti*. Brno: 2008, s. 34

zkreslují laboratorní vyšetření. Jedná se o zveličování či vymyšlení příznaků duševního či somatického onemocnění nebo postižení a v důsledku toho opakování vyšetření či léčení v míře, která neodpovídá objektivní skutečnosti. V zastoupení (by proxy) znamená, že rodiče či rodič si vymyšlejí nejružnější příznaky nemoci a onemocnění dítěte, rodiče poškozují vzorky moči, krve a jiných materiálů tak, aby vyzněly negativně. Často se v těchto případech stává, že rodič přímo poškozuje dítě pro věrnější simulaci onemocnění. Takový člověk bývá často označován jako „nemocniční tulák“.Rodiče nebo jiné dospělé osoby pak mají při tomto jednání nějaké výhody. Mohou to být například dávky pro dietní režim, různé sociální dávky nebo mohou být doma na tzv. paragrafu (ošetřování člena rodiny), často také v rozvodových kauzách, kde rodiče „bojují“ o svěření dítěte do péče. Jedná se o zvláštní formu zneužívání dětí.

V této souvislosti se hovoří o „syndromu by proxy“ česky - v zastoupení, neboť iniciátorem podvodů není pacient sám, nýbrž jiná osoba. Tato specifická forma týrání byla poprvé popsána v sedmdesátých letech britským lékařem R. Meadowem. Jedná se o psychickou poruchu, kdy rodič trpí utkvělou představou, že jeho dítě je nemocné a snaží se o tom lékaře přesvědčit. Dítě je potom opakovaně vyšetřováno a léčeno pro nemoc, kterou nemá. „V případě Münchhausenova syndromu v zastoupení tedy nejde o jednoduše motivované jednání, ale jev má kořeny hlubší. Opakovaně byly popsány případy, kdy dospělá osoba (nejčastěji matka) „vyráběla“ patologické stavy u dítěte tím, že mu podávala různé léky, nadměrné množství soli, chemické prostředky v domácnosti nebo například záměrně infikovala či rozdírala drobná poranění dítěte při jejich „ošetřování“ apod. Publikován byl např. případ, kdy matka své dvouleté dítě i více než 3krát denně nejprve dusila a pak sama resuscitovala. Matka pak dítě přivedla k lékaři a dramaticky líčila jeho potíže, žádala léčení, přičemž pozměňovala či kontaminovala odebrané vzorky moči, ale měnila i dávkování a druh podávaných léků. V přítomnosti lékařů se tyto matky chovají k dítěti citlivě a vřele, předvádějí hluboký vztah, ale jak ukazují záznamy skrytého videa pořizovaného během hospitalizace, v nepřítomnosti druhých lidí dítě ignorují nebo k němu jsou až kruté.“⁵⁸

V současné době jsou stanoveny tři stupně závažnosti Münchhausenova syndromu v zastoupení. Na nejnižším stupni rodiče falšují lékařské zprávy a přehnaně

⁵⁸ KOLEKTIV AUTORŮ, Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém. Praha: IREAS, 2007, s. 16

fabulují. Při druhém stupni závažnosti rodič zasahuje do různých vzorků dítěte, jakými je například moč, krev, stolice a v neposledním případě zvratky. Nejvyšší riziko úmrtí dítěte je ve třetím stupni. Rodiče se v tomto stadiu zmocní samotného těla dítěte, zasahují do něj lékařskými nástroji (infuze, skalpely) nebo jej přímo ohroží a způsobí smrt udušením či otravou.

Autoři knihy Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém pokládají vžitý termín Münchhausenův syndrom v zastoupení za omezující, protože upozorňuje na problém spíše lékaře, ale vede k podcenění v jiných oblastech péče o dítě. Autoři dávají „přednost termínu „syndrom navození nemoci“ (illness induction). Složený tým medicínsko-psychologický dospěl k názoru, že jde o způsobování zdravotních obtíží, které pro rodiče (matky) většinou představuje způsob řešení závažných osobních nebo manželských obtíží.“⁵⁹

Odhaduje se, že v 95% případů, jak již bylo naznačeno, je pachatelem tohoto týrání biologická matka. Bývají to ženy, které byly samy obětí syndromu nebo přinejmenším trpí hypochondrií. Tyto matky samy bývají zdravotnictvím fascinovány a poměrně často vykonávají zdravotnickou profesi. Vyrábění „příznaků“, zanášení infekce do ran, otravy jsou skutečným tělesným týráním a způsobují dítěti nesmírné utrpení a mohou vést i k jeho úmrtí.

3.6. Zanedbávání

Bývá definováno jako vážné opomíjení rodičovské péče nezbytné pro tělesný a duševní vývoj dítěte. Zanedbávání můžeme dále dělit na tělesné, zdravotní, výukové, kulturní, emoční (psychickou deprivaci). Někdy se uvádí zanedbávání enviromentální. Tělesné zanedbávání znamená neuspokojování tělesných potřeb dítěte (nedostatek přiměřeného jídla, přístřeší, hygieny, oblečení, nedostatečné lékařské péče, zanedbávání prevence – povinné očkování). Emoční zanedbávání se projevuje v nedostatečném uspokojování citových potřeb dítěte, nedostatek náklonnosti, lásky. Výukové zanedbávání se projevuje například v neustálé neodůvodněné absenci ve škole,

⁵⁹ KOLEKTIV AUTORŮ, Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém. Praha: IREAS, 2007, s. 17

nepřiměřené dětské práci bránící naplňování vzdělávání. Enviromentální zanedbávání znamená, že je dítě vystavováno stresovým situacím. Takovou stresovou situací může být vystavení dítěte nebezpečí doma nebo i mimo domov. **Zanedbávání dětí se dá také vymezit jako „selhání toho, kdo o dítě pečuje“.**

Podle prof. Matějčka se „klasické deprivací studie zabývaly především osudem dětí v ústavech a jiných tzv. kolektivních zařízeních. Jejich závěr vyzníval někdy v tom smyslu, že „lepší špatná rodina než nejlepší ústav“. Brzy se však ukázalo, že deprivací situace se vyskytují i v jiných prostředích a z nich pak především v rodině (Langmeier, Matějček, 1963). Jsou totiž rodiny, kde podmínky pro vývoj dítěte se od podmínek ústavních mnoho neliší. Zkušenost dokonce dokládá, že některé rodiny z hlediska ohrožení dítěte jsou horší než špatné ústavy – přinejmenším v tom smyslu, že jen výjimečně může být dítě ohroženo na životě v dnešních kojeneckých ústavech nebo dětských domovech, přičemž vysloveně (ba úmyslně) zaviněných úmrtí dětí v rodinách je u nás stále určitý nemalý počet.“⁶⁰

Děti, které jsou zanedbávané představují velice závažný jev, a to jak z hlediska objektivního, celospolečenského, tak z hlediska individuálního dopadu na jedince. Jedná se o to, že v literatuře je zanedbávání věnována velmi malá pozornost, ač se jedná o jednu z forem syndromu CAN. Malá pozornost je tomuto jevu věnována i přes to, že jeho následky mohou nabýt velkých rozměrů. Jedná se o velmi a rozšířený jev, který bývá často rozpoznán až ve chvíli, kdy vyústí v závažné následky. V rodinách může docházet k mnoha závažným sociálně-patologickým jevům a zanedbávání je jedním z nezávažnějších. Zanedbávání se tak málo dostává do pozornosti, protože musí dosáhnout určitého stupně, aby bylo zaznamenáno. Prof. Kohoutek píše ve své knize Základy užití psychologie o tzv. sociální zanedbanosti. Dítě s touto poruchou, dle vyjádření prof. Kohoutka difícilitou (nerozvinutou poruchou), projevuje např.:

- „těžkosti s učením, výukové nedostatky, ač je normálně rozumově nadané, těžko chápe výklad nové látky pro velké mezery v učivu, ve znalostech (didaktický deficit), primitivní a vulgární formy sociální komunikace, malou slovní zásobu, poruchy vývoje

⁶⁰ MATĚJČEK, Z., Výbor z díla. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 347

řeči, nedbalou úpravou, nedostatky v osobní hygieně (zápach, nečistota), nepořádek v osobních věcech, opožděný somatický vývoj (nižší vzrůst, hmotnost atd.).⁶¹

Rodiny zanedbávaných dětí bývají primitivní, málo kulturně a sociálně podnětné a v některých případech bývají dokonce defektní. Děti by v těchto rodinách mohli být o mnoho výkonnější, kdyby jim rodiče nebo ti, kdo je vychovávají, věnovali větší péči. Mezi časté problémy v těchto rodinách můžeme zařadit páchání trestné činnosti, drogy, alkoholismus a také duševní choroby. Rodina je tzv. výchovně a pravidelně nedostačivá. „Narušená rodina vytváří horší předpoklady pro utváření osobnosti dětí než rodina úplná a nenarušitelná. Velkou a důležitou roli pro utváření osobnosti hrají konflikty, stresy, frustrace a náročné situace. Je jisté, že silný konflikt v rodině může být škodlivější než fyzická nepřítomnost jednoho rodiče. Problematikou rodinných poruch se výzkumně zabýval J. Dunovský. Ten uvádí, že rodiče z tzv. afunkčních rodin dávají přednost v hierarchii svého hodnotového systému jiným hodnotám než dětem. Tito rodiče své děti většinou prezentují jako nechtěné, nežádoucí apod.. U takových rodičů můžeme slyšet věty typu – to dítě mně pokazilo život apod.. K projevům sociální zanedbanosti se často přidružují další poruchy jako je např. zvýšená psychická teze až neuróza, nebo třeba antisociální chování. Nepřátelský vztah mezi rodiči a dětmi vede často k týrání dětí, pohlavnímu zneužívání a někdy dokonce až k jejich fyzické likvidaci.“⁶²

Na druhou stranu je třeba doplnit, že „počet takových rodin může být v dnešní době rozhojněn o některé rodiny podnikatelů, kteří se zcela ponoří do dříve netušených a ovšem také nevyzkoušených oblastí pracovní a zájmové angažovanosti, jež se fakticky může rovnat nepřítomnosti dotyčného vychovatele v rodině a psychickému opuštění dítěte. Spolehlivějších výzkumných údajů, jež by mohly tento společenský jev dokumentovat, ovšem nemáme, takže jsme zdrženliví i v jeho kvantitativním hodnocení.“⁶³ Podle prof. Matějčka patří mezi další potenciálně ohrožené také děti v rodinách utečenců, migrantů a emigrantů, kteří i se svými rodinami žijí v nuzných

⁶¹ KOHOUTEK, R., Základy užité psychologie. Brno: Vysoké učení technické v Brně, Fakulta stavební, 2002, s. 302

⁶² VICHER, J., Týrané, zneužívané a zanedbávané děti jako produkt současné společnosti. Brno: 2008, s. 38

⁶³ MATĚJČEK, Z., Výbor z díla. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 349

podmínkách sběrných táborů. Naštěstí se dnes na hmotnou, ale i psychosociální pomoc těmto rodinám a jejím dětem zaměřuje také činnost UNICEFU.

Jak uvádí Dr. Ptáček, na internetových stránkách Ministerstva vnitra České republiky, k pro posuzování míry zanedbávání byla vypracována třibodová stupnice. V takovém případě se jedná o vymezení míry možného nebezpečí, které plyne z nekvalitní nebo nedostatečné péče o dítě.

„První kategorie znamená nejmenší riziko a zahrnuje případy, kdy se dá říci, že riziko ohrožení dítěte lze považovat za skutečně potenciálního a důsledky případného ohrožení dítěte za velmi malé. V praxi se může jednat o nebezpečí dětských úrazů. Takové případy řeší pracovníci sociálně právní ochrany dětí. V druhé kategorii ohrožení dítěte významně stoupá. V praxi to jsou případy, kdy jde o delší časový úsek. Jedná se o dlouhodobou chudobu rodiny. Nevhodné bytové podmínky, nedostatek kvalitní stravy apod.. Rodina zde není sama schopna situaci rychle a trvale řešit a musí vyhledat služby sociální intervence. Do třetí kategorie, které můžeme nazvat vážným rizikem, je zařazena především zdravotní péče a zanedbávání péče o duševní zdraví dítěte. Dochází zde k dlouhodobému nebo kombinovanému ohrožení dítěte, jehož důsledkem může být v nejhorším případě smrt.“⁶⁴

Mezi základní potřeby dětí patří ochrana před nebezpečím, základní zdravotní péče, bezpečné ubytování, kvalitní a přiměřená výživa, dostatek pitné vody a vhodné oblečení. Hovoříme o zanedbávání zdravotní péče, nedostatečném rodičovském dohledu a opuštění dítěte, dále rozeznáváme zanedbávání vzdělávací, vývojové, fyzické, nutriční, zanedbávání oblékání, nevhodné bytové podmínky (bezdomovectví).

Zanedbávání se může různými způsoby kombinovat. Bývá to spíše pravidlem než výjimkou. Ekonomická situace rodiny souvisí se sociálním zapojením nebo naopak sociální izolací. Ve spojitosti se syndromem CAN je potřeba myslet na tzv. sekundární prevenci. Prof. Matějček ji pokládá za důležitou a ve své knize „Výbor z díla“ uvádí, že se musí vytipovat rizikové skupiny obyvatelstva a rizikové životní situace, za kterých nejspíše k týrání a zanedbávání dětí dochází. Na téma syndromu CAN jsem vedl

⁶⁴ PTÁČEK, R., <http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2006/03/ptacek.pdf>, s. 4-5

rozhovor s dětskou lékařkou své dcery a ta mně potvrdila, že k týrání dochází i u jejich pacientů. Za poslední rok se dle jejího vyjádření setkala minimálně se třemi případy a dalšími pěti podezřeními na syndrom CAN. Lékařka rovněž potvrdila, že k týrání a zanedbávání dochází ve všech typech rodin. V této oblasti je nutný interdisciplinární přístup k řešení problému.

4. Sociálně právní ochrana dětí

Sociálně právní ochrana dětí znamená zajištění práva dětí na příznivý vývoj, na život, na rodičovskou péči a život v rodině, na jeho identitu, svobodu myšlení, náboženství, na vzdělání, zaměstnání a představuje také ochranu dětí před duševním či tělesným násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním.

Deklarace práv dítěte, přijatá Valným shromážděním OSN roku 1959 a Úmluva o právech dítěte přijatá 20. listopadu 1989, prohlašují rodinu jako základní stavební jednotku společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech jejích členů a zejména dětí, která musí mít právo na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby rodina mohla plnit svou úlohu. Dítě podle těchto mezinárodních dokumentů potřebuje pro svou tělesnou a duševní nezralost zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením a po něm. Pro Českou republiku je Úmluva o právech dítěte závazná od 1. ledna 1993.

Listina základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky, věnuje pozornost rodině a dětem v článku 32 tím, že dává rodičovství a rodinu pod ochranu zákona a dětem a mladistvým zaručuje zvláštní ochranu. Zákony rovněž respektují jeden z hlavních principů fungování rodiny, a to právo a povinnost rodičů společně vychovávat a pečovat o děti, a pokud je toho třeba, požadovat pomoc. Jakékoliv zasahování do soukromí a rodinného života je možné teprve tehdy, jestliže rodiče nebo osoby odpovědné za výchovu dětí o to požádají a nebo se o děti nemohou nebo nechtějí starat.

V České republice zabezpečují ochranu práv dětí soudy a orgány sociálně právní ochrany dětí. Tato povinnost vyplývá ze zákona číslo 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí (dále SPO), ve znění pozdějších předpisů. Zde je i vymezena jejich působnost. Orgány sociálně právní ochrany dětí jsou obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, krajské úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí.

Ministerstvo práce a sociálních věcí na svých internetových stránkách uvádí, že sociálně právní ochranu dětí zajišťují také obce a kraje v samostatné působnosti, komise

pro sociálně právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně právní ochrany pověřeny, které však nejsou orgány sociálně právní ochrany dětí.

Sociálně právní ochranu dětí v České republice poskytují především **obecní úřady obcí s rozšířenou působností a obecní úřady**, které mohou bezprostředně sledovat ochranu práv dítěte a včas konat potřebná opatření se znalostí problému a místních podmínek. Proto jim zákon ukládá nejvíce úkolů v oblasti ochrany dětí a pomoci rodičům a dalším osobám, které jsou odpovědné za výchovu dětí. Děje se tak prostřednictvím **oddělení sociálně právní ochrany dětí (OSPOD)**, která jsou zřízena na magistrátech měst a na každém obecním úřadě (obce s rozšířenou působností). Sociální pracovníci OSPODU tvoří nejdůležitější část celého systému ochrany dětí.

Dále je zde ještě **Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí** v Brně, který je správním úřadem s celostátní působností, jemuž přísluší řešení otázek ochrany dětí ve vztahu k cizině. Úřad byl zřízen zákonem o SPO a je podřízen ministerstvu.

Zákon o sociálně právní ochraně dětí umožňuje **nestátním neziskovým organizacím** (občanská sdružení, nadace, církve a další právnické a fyzické osoby) za zákonem stanovených podmínek výkon některých činností v oblasti sociálně právní ochrany dětí. Ale některé nestátní organizace upozorňují na to, že praktické uplatňování zákona je někdy složité, protože při výkonu pravomocí obecních úřadů dochází k vyhýbání se kontaktů s problémovými rodinami ze strany pracovníků úřadu.

Zákon o SPO definuje samotný **pojem sociálně právní ochrany dětí**. Ta je zde vymezena jako ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a působení směrem k obnovení narušených funkcí rodiny. Tento zákon odděluje problematiku ochrany dětí od problematiky sociální péče, vymezuje působnost orgánů veřejné správy k ochraně práv dětí a naplňuje tak ochranu dětí plynoucí z Listiny základních práv a svobod a z mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána.

Nejdůležitějším zřetelem sociálně právní ochrany je **zájem a blaho dítěte**. Každé dítě může navštívit, i bez souhlasu a svolení svých rodičů, oddělení sociálně

právní ochrany. Má právo požádat orgány sociálně právní ochrany dětí a další subjekty, kterým přísluší ochrana těchto práv, o pomoc při ochraně svého života a dalších svých práv. Sociálně-právní ochrana náleží **všem dětem**, bez ohledu na státní občanství, které se nacházejí na území České republiky. Rozdíl je pouze v rozsahu, v jaké se sociálně právní ochrana poskytuje. O takovou pomoc mohou žádat i rodiče. Ti mají na druhou stranu povinnost spolupracovat s orgány sociálně právní ochrany dětí při ochraně zájmů a práv dítěte. Orgány sociálně právní ochrany vykonávají rovněž poradenskou činnost.

Ochrana dítěte, která je širším pojmem než sociálně - právní ochrana, tak zahrnuje ochranu rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte, a je proto upravena v různých právních odvětvích a v právních předpisech různé právní síly, které se vždy věnují specifické oblasti. Ochrana dítěte a zajišťování jeho práv se promítá do právních předpisů v oblasti zákona o rodině, sociální, školské, trestní, zdravotní, občanskoprávní a dalších. Z toho také vyplývá okruh subjektů, které ji realizují. Z této skutečnosti je zřejmé, že právní úpravu ochrany dítěte nelze zahrnout do jediného právního předpisu.

„Obecně zákon o SPO pojem sociálně právní ochrana dětí definuje a dále uvádí výčet činností, které při poskytování sociálně právní ochrany dětí vykonává sociální pracovník. Jedná se zejména o:

- výkon činnosti směřující k ochraně práv dítěte na příznivý vývoj řádnou výchovu.
- výkon činnosti směřující k ochraně oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění.
- působení směřující k obnovení narušených rodinných funkcí rodiny.⁶⁵

Výchozím předpokladem pro včasné a účinné poskytnutí sociálně právní ochrany dítěti je to, že se příslušný subjekt o tomto dozví. Orgánu sociálně právní ochrany dětí teda musí být poskytnuty zřejmé právní nástroje k získání dostatečných a včasných informací. Tyto je možné zajistit díky tomu, že český právní řád vytváří mechanismus **oznamovacích práv a povinností**. Kromě zákona o SPO vyplývají tato

⁶⁵ VICHER, J., Týrané, zneužívané a zanedbávané děti jako produkt současné společnosti. Brno: 2008, s. 40

oznamovací práva a povinnosti i z množství dalších právních ustanovení. Je nutné, ale dělat rozdíly mezi oznamovacím právem a oznamovací povinností.

Podle ustanovení § 368 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, neoznámení trestného činu, není splněna ani dotčena oznamovací povinnost jen upozorněním orgánu sociálně právní ochrany dětí plynoucí ze zvláštního právního předpisu. Týrání, zneužívání a zanedbávání dětí se totiž vyznačuje značnou latentností. Lze usuzovat, že v těchto případech k neoznámení trestných činů dochází z důvodu obavy oznamovatelů z možných útoků a msty od těch, kteří se takových činů dopustili, i ze samotného průběhu řízení u příslušných orgánů, kterým by byl čin oznámen. V povědomosti občanů je málo zakotveno, že nemusí mít obavy z oznámení, neboť v zákoně o SPO je zdůrazněna nutnost zachování mlčenlivosti sociálních pracovníků orgánů sociálně právní ochrany dětí.

Podle zákona má každý, kdo pojme podezření na týrání, zneužívání nebo zanedbávání dítěte, ať už je to soused, známý, učitel, lékař, má **povinnost to oznámit** policii nebo státnímu zástupci. Je povinen toto učinit, i když není schopen svoje podezření prokázat. V případě, že si není člověk jist tím, zda došlo ke spáchání trestného činu, má možnost podezření nahlásit do protokolu na oddělení sociálně právní ochrany dětí.

Pracovníci škol a školských zařízení mohou zjistit zanedbávání, týrání či zneužívání, protože jsou často a delší časové období v kontaktu s dětmi. Pokud pedagog nebo jiný školský pracovník takovou situaci zjistí, žádá o spolupráci a pomoc sociální pracovníky oddělení sociálně právní ochrany dětí (většinou podle trvalého bydliště dítěte nebo spádové oblasti, kde se škola nebo školské zařízení nacházejí, pokud nejsou totožné), dále orgány činné v trestním řízení a soudy. Ze statistik vyplývá, že školští pracovníci jsou po zdravotnických zařízeních nejčastějšími iniciátory oznamování takových případů.

Případy zneužívaných, týraných nebo zanedbávaných dětí nejčastěji odhalí a nahlásí **praktický lékař pro děti a dorost nebo zdravotnické zařízení**, kde je poraněné dítě hospitalizováno. Zde se jedná nejčastěji o oddělení chirurgie, ortopedie, gynekologie, traumatologie a oddělení popálenin. Pediatri by měli poznat při

preventivních prohlídkách znaky týraného dítěte. Lékař by měl sledovat, jaká je vazba mezi dítětem a matkou nebo pečující osobou a jak s ní dítě komunikuje. Týrané dítě je plaché, než něco řekne nebo odpoví na otázku, hledá očima matku, je ustrašené, bojácné, aby něco neprovedlo nebo neudělalo špatně.

Varující jsou také opakované úrazy. Buď rodiče popisují vznik úrazu nevěrohodně nebo má dítě staré neléčené úrazy. Povinností lékaře je vyšetřit každé poranění nebo úraz, ošetřit ho a měl by i posoudit jeho vznik a zvážit, zda se může jednat o týrání, zneužívání nebo zanedbávání péče o dítě. Stanovení takové diagnózy je velmi obtížné, ale v případě jakéhokoliv podezření je lékař, který jako první dítě ošetřuje, povinen jej odeslat k podrobnějšímu vyšetření.

„Zákon o SPO upravuje obecnou oznamovací povinnost pro státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení, popřípadě další zařízení určená pro děti. Tyto subjekty jsou povinny oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti, na které se sociálně právní ochrana dětí zejména zaměřuje, a to bez zbytečného odkladu po tom, kdy se o takové skutečnosti dozví. Uvedené subjekty zpravidla činí oznámení o konkrétním ohrožení dítěti“.⁶⁶ Orgán sociálně právní ochrany dětí po učinění takového sdělení již může využít své kompetence a vyžádat si údaje pro poskytnutí sociálně právní ochrany dítěte. Při splnění této obecné povinnosti se není možné dovolávat povinnosti zachovávat např. lékařské tajemství – povinnost mlčenlivosti zdravotnických pracovníků podle zákona o péči zdraví lidu. Nesplnění této oznamovací povinnosti je postihováno jako přestupek, trestný čin nebo jiný správní delikt.

Týrané, zneužívané a zanedbávané děti se mohou v případě žádosti o pomoc kromě oddělení sociálně právní ochrany dětí obrátit přímo i na **krizové centrum**. Na tato centra se mohou obracet i rodiče s problémy svých dětí. „Krizové centrum je samostatné pracoviště zřizované státními či nestátními orgány. Tvoří je několik funkčních jednotek odborných pracovníků, kteří zajišťují v plném rozsahu klinickou problematiku a péči oděti s CAN a CSA. Dětské krizové centrum pracuje v daném

⁶⁶ ŠPECIÁNOVÁ, Š., Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2005, oddíl 4, s. 8

regionu, v němž žije okolo jednoho milionu obyvatel“.⁶⁷ Většinou funguje nepřetržitě a lze do něho přijít dle svého uvážení. Není nutné si domlouvat návštěvu předem, ale někdy může být výhodné se s pracovníky krizového centra spojit nejprve telefonicky.

Některá krizová centra mají jako jednu z možností služeb linku důvěry. Pracovníky krizového centra bývají zkušení psychologové, psychiatři, sociální pracovníci nebo zdravotní sestry (někdy i bratři), tito odborníci jsou zároveň psychoterapeuty a jsou dobře vyškoleni pro práci s klienty, kteří se ocitli v krizi. V některých centrech je také možnost dočasného ubytování nezletilého dítěte nebo mladistvého, výjimečně i s rodičem. S rodinou potom dále spolupracuje terénní sociální pracovník a pomáhá jim řešit jejich obtížnou situaci.

Dětem v tíživých životních situacích pomáhá také **Nadace Naše dítě**, která byla založena 1. října 1993 jako nezisková organizace s posláním pomáhat dětem, které se ocitly v krizi a obtížných životních situacích, jako jsou děti týrané, zneužívané, handicapované, ohrožené, opuštěné, dětem z problémových rodin, dětských domovů, z diagnostických, výchovných a kojeneckých ústavů. Nadace je činná rovněž na poli dětských práv, usiluje o vytvoření účinného systému ochrany dětí v České republice, zaměřuje se na vzdělávací projekty v oblasti dětských práv, osvětovou činnost, uděluje granty, vyřizuje individuální žádosti o pomoc, spolupracuje s dětskými domovy a je v kontaktu s podobně zaměřenými organizacemi.

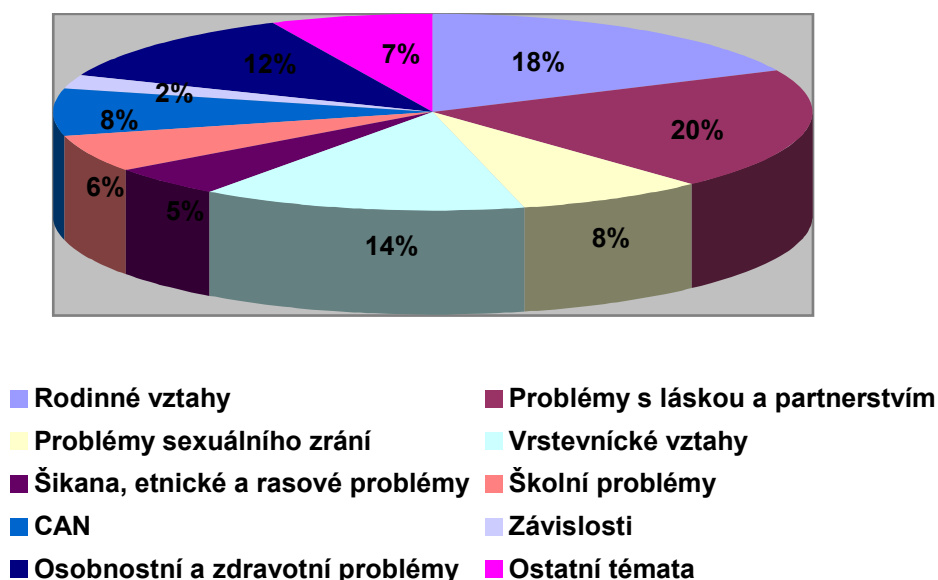
Nadace Naše dítě zprovoznila 1. října 1994 celostátní krizovou **Linku bezpečí**, která má telefonní číslo 116 111. „Od 1. ledna 2005 zodpovědnost za tento projekt převzalo Sdružení Linka bezpečí a mládeže jak uvádí na internetových stránkách Nadace Naše dítě.“⁶⁸ Linka je dostupná dětem a mladistvým do 18 let, studentům do 26 let, bezplatně z celé České republiky, a to jak z pevné, tak z mobilních sítí. Posláním linky je poskytovat telefonickou krizovou pomoc a poradenství dětem a mladistvým, kteří se nacházejí v tak tíživé životní situaci, že ji nemohou nebo nedokáží zvládnout sami vlastními silami, cítí se ohroženi, zrazeni, osamělí a nemají se komu svěřit ve svém okolí. Ale i takové děti potřebují pomoc, podporu, pochopení a zároveň

⁶⁷ WEISS, P., a kol., Sexuální zneužívání dětí. Praha: Grada, 2005, s. 169

⁶⁸ <http://www.nasedite.cz>

i kvalifikovanou radu. Někdy dětem stačí si o problému jen popovídat, jindy volají opakovaně, například, když se problém vyvíjí a ony ho potřebují dále s někým konzultovat. Linka je dostupná 24 hodin denně po celý rok, včetně svátků, sobot a nedělí. Linka bezpečí ctí zásadu anonymity, pokud dítě nechce, nemusí sdělovat své osobní údaje.

Dětem a mladistvým je na Lince dáván dostatečný prostor k tomu, aby si mohly popovídat s pracovníkem o své situaci a najít společně nějaké možné řešení. Na Lince bezpečí mohou najít podporu, porozumění, radu nebo se mohou domluvit na zprostředkování konkrétní pomoci. Tu už ale dále zajišťují jiné instituce (např. orgány sociálně právní ochrany dětí, policie, apod.). Linka se zabývá krizovou telefonickou pomocí, klienty osobně nikde nekontaktuje, nemá možnost azylového ubytování. Na Linku bezpečí se dovolává až 2 000 dětí a mladých lidí denně. Problémům dětí naslouchá tým odborníků a dobrovolných vyškolených pracovníků, kteří dětem pomáhají najít cestu jak problém řešit a vyřešit (opuštěnost, školní a rodinné problémy, partnerské vztahy, šikana spolužáka, drogy, těhotenství, AIDS, fyzické týrání, sexuální zneužívání aj.). V případě nutnosti linka provádí se souhlasem dítěte intervenci.

Graf. č. 6. Důvody dovolání na Linku bezpečí v roce 2009

(Zdroj: Linka bezpečí)

V prvním pololetí roku 2001 začala Linka bezpečí nabízet další služby. **E-mailová poradna linky bezpečí**, která přinesla možnost obrátit se na odborníky přes internetovou adresu pomoc@linkabezpeci.cz. Je určena především pro ty, kteří nemají možnost využít telefonu, ale mají přístup k internetu. Pro některé klienty je to příjemnější možnost, jak požádat o pomoc. Odpovědi na dotazy týkající se především vztahů s vrstevníky, dospělými či se školou jsou směřovány na adresu, z níž se klient na Internetovou Linku bezpečí obrátil, většinou do tří dnů. Této linky mohou využít i české děti žijící s rodiči v zahraničí nebo děti a mladiství se sluchovou vadou nebo vadou řeči.

Dále mohou děti a mladiství, kteří se ocitli v těžké životní situaci, využít **chat linky bezpečí** a spolu s odborníky se pokusit najít řešení. Chat je v provozu ve všední dny od 15 do 19 hodin. Délka jednoho chatu může trvat nejdéle hodinu a třicet minut. Veškerá komunikace je soukromá, ale z každého chatu je zapisována krátká zpráva.

Další službou je **Rodičovská linka**, která je v provozu každý všední den odpoledne. Na telefonním čísle 840 111 234 se poskytuje telefonická krizová intervence a poradenství zejména rodičům, prarodičům a ostatním členům rodiny z České republiky. Zkušené psychologové a odborní pracovníci nabízejí pomoc v krizových situacích, týkajících se jejich dětí. Nejčastěji se rodiče obrací s problémy týkajícími se učení, záškoláctví, lhaní, agresivity, trestné činnosti, zneužívání návykových látek, dále v obdobích rozvodu, úmrtí člena rodiny, útěků dítěte z domova, šikany dítěte a podobně. Často také lidé volají na Rodičovskou linku s dotazem co mají dělat v případě, že mají podezření na týrání, zneužívání nebo zanedbávání dítěte ve svém okolí. Opět i u této linky je zde zachována zásada anonymity.

Linka vzkaz domů slouží především dětem a mládeži, které situace v rodině, ve škole nebo v ústavním zařízení donutí k útěku nebo těm, kteří o tomto kroku zatím jen uvažují. Úkolem této linky je předávání vzkazů rodičům nebo jiným blízkým osobám dítěte na útěku, které se nechce vrátit zpět, ale chce nechat zprávu o sobě, že je na živu a zdrávo. Tato linka může zprostředkovat umístění v azylovém domě nebo krizovém centru, kde by dítě na útěku našlo prozatímní střechu nad hlavou. Linka se

snaží aspoň částečně zamezit tomu, aby se dítě na útěku stalo obětí nebo pachatelem trestného činu. Také rodiče zde na této lince mohou zanechat vzkaz pro děti, které utekly z domova. Linka je zdarma dostupná z celé České republiky z pevné linky na tel. č. 800 111 113, z mobilu je to na čísle 724 727 777, kde je služba zpoplatněna podle tarifu operátora, a to denně od 8 do 22 hodin po celý rok.

Dalším subjektem působícím v oblasti sociálně právní ochrany dětí je **Fond ohrožených dětí**. Je to občanské sdružení na pomoc týraným, zanedbávaným, zneužívaným opuštěným nebo jinak sociálně ohroženým dětem, s působností na celém území České republiky. Založen byl v roce 1990. Provozuje poradenskou a hmotnou pomoc, zařízení Klokánek pro děti vyžadující okamžitou pomoc, provozuje azylové domy pro rodiny s dětmi a mládež bez domova.

Dětská krizová centra jsou dalšími, kdo se v oblasti sociálně právní ochrany dětí angažují. Hlavním zaměřením bývá problematika syndromu CAN a to jak v oblasti prevence, tak diagnostiky a terapie. Dětská krizová centra zajišťují komplexní psychosociální pomoc dětem, dospívajícím a jejich rodinám. Poradu zde poskytují psychologové, sociální pracovníci, speciální pedagogové a další odborníci. Obracet se na centra je možné osobně, telefonicky, e-mailem nebo prostřednictvím chatu. Vykonávají zde služby krizové pomoci – pomoc specializovaná na krizové životní situace, zejména na problematiku dětí týraných, zneužívaných a zanedbávaných. Je zde možnost v případě potřeby bezplatného, azylového ubytování. Služby jsou bezplatné a centra jsou v řadě měst.

Od září 1996 provozuje Dětské krizové centrum **Linku důvěry** s nepřetržitým provozem na telefonním čísle 241 484 149. Pracovníky Linky důvěry jsou psychologové, sociální pracovníci, právníci a další odborníci. Linka funguje na principu anonymity a mlčenslivosti. Se svými problémy se mohou občané obracet na Internetovou linku důvěry – problem@ditekrize.cz. Pracovníci na dotazy odpovídají do dvou pracovních dnů. Dále je možné se na DKC obrátit prostřednictvím chatu www.elinka.iporadna.cz každý pátek od 15 –18 hodin. Dále je možné spojit se s odborníky na Lince důvěry DKC pomocí aplikace Skype v pondělí a ve středu od 18 – 21 hodin.

V České republice máme dostatečný počet linek důvěry, zvláště pak linky bezpečí, na které je možno volat zdarma v každou denní i noční hodinu a požádat o pomoc, radu, podporu nebo informace. Není doposud stále vyřešen systém odborných služeb a pracovišť, které by dětem v nouzi poskytly všestrannou pomoc. Proto se bohužel stává, že mnoho dětí zůstane v těžkých životních okamžicích bez rady a pomoci.

Na 19. listopad připadá Světový den prevence týrání a zneužívání dětí, který byl vyhlášen Nadací ženského světového summitu a mezinárodní koalicí 150 nevládních organizací z 60 zemí světa. V České republice si jej připomínáme od roku 2001 a má za cíl upozornit na tuto problematiku a hledat možné cesty prevence a ochrany týraných a zneužívaných dětí po celém světě.

5. Výsledky průzkumu

5.1. Cíl průzkumu

Cílem mého průzkumu je za pomoci rozhovorů, pozorování, dotazníků, kasuistik a praxe v organizacích, které se zabývají sociálně právní ochranou dětí zjistit, zda je v naší společnosti na dětech pácháno násilí a zda se s ním respondenti setkávají. Dále bych chtěl zjistit, zda je tato společnost schopna zneužívání a zanedbávání zabránit a jakou formou je toto realizováno v praxi.

5.2. Metody průzkumu, stanovení hypotéz

Ve své práci jsem použil techniky sociologického průzkumu. Dále se budu zabývat pouze technikami, které jsem využil ve své práci. Techniky shromažďování dat lze charakterizovat jako záměrný a systematický postup, sloužící k získávání, výběru a zachycování empirických poznatků o sociální realitě. Technika bývá zpravidla připravena tak, že představuje více či méně dokonalý systém znaků, pomocí nichž jsou zjišťovány a měřeny vlastnosti sociálního objektu. Rozlišujeme tyto techniky: pozorování, rozhovor, dotazník. Na základě výsledků zkoumaných v praktické části bych chtěl ověřit či vyvrátit následující hypotézy: **H1** – Děti umístěné v Dětském diagnostickém ústavu jsou častěji fyzicky trestány než děti navštěvující základní školu. **H2** – Rodiče využívají ve větší míře pouze fyzické tresty. **H3** – Rodiče, kteří využívají fyzických trestů mají nižší vzdělání.

5.3. Vyhodnocení dotazníků a interpretace dat

Vzhledem k mému tématu, Násilí na dětech jako problém současné společnosti, jsem se zaměřil na jednotlivé skupiny ohrožených respondentů ve vzorku celé populace. Celkem se tedy jedná o 3 skupiny respondentů, které jsem oslovil:

První skupina - dospělé osoby ve věku od 27 do 55 let.

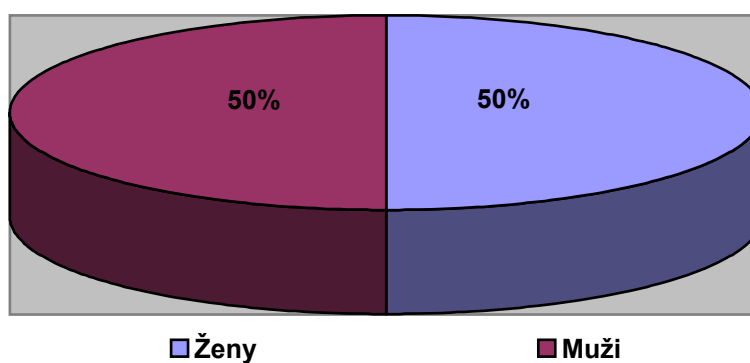
Druhá skupina – děti ze základní školy Brno – Líšeň, ul. Holzova, ve věku od 14 do 16 let

Třetí skupina – děti z diagnostického ústavu pro děti a mládež Hlinky Brno, ve věku od 16 do 17 let

Dospělé osoby

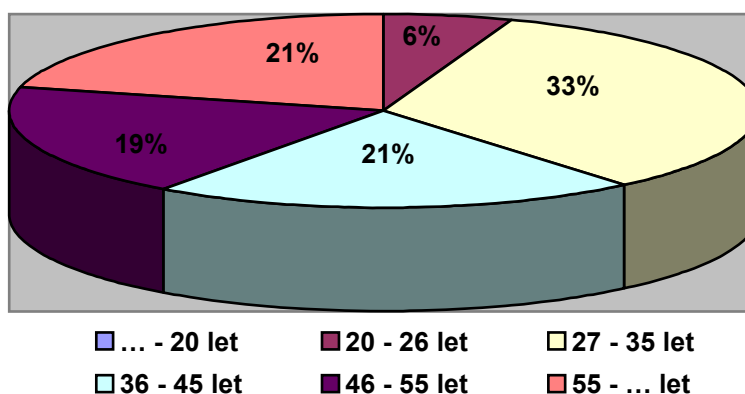
Průzkumu se zúčastnilo celkem 90 respondentů (dále pouze R). Vzorek byl složen ze 45 mužů a ze 45 žen ve věku od 27 do 55 let. Jedná se o občany Brna (mé bydliště), Ostrava (mé bývalé bydliště) a Prahy (mé současné zaměstnání).

Otázka č. 1: Vaše pohlaví?

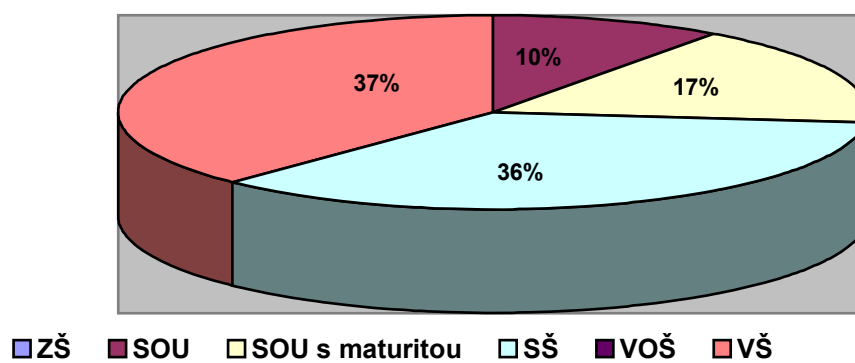
V průzkumu bylo zastoupeno přesně 50% mužů a přesně 50% žen.

Otázka č. 2: Váš věk?

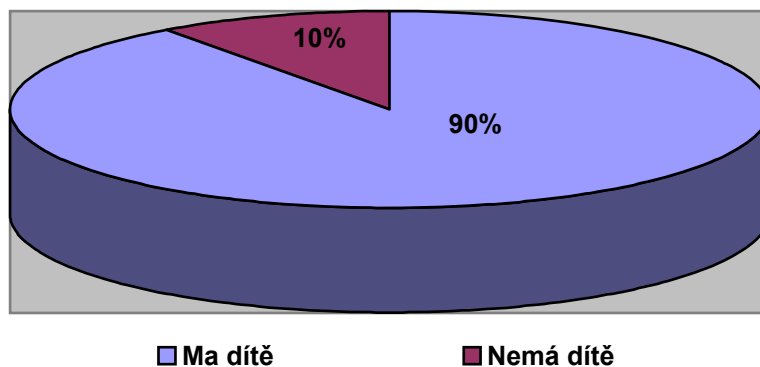
Věk R se pohyboval v rozmezí 27 – 55 let.

Otázka č.3: Vaše dosažené vzdělání?

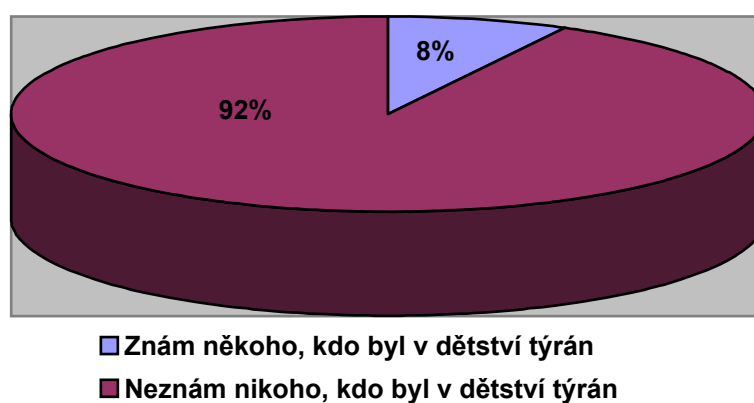
Odpovědělo všech 90 R z toho ZŠ 0, SOU 9, SŠ s maturitou 15, SŠ 32, VOŠ 0, VŠ 34.

Otázka č. 4: Máte děti?

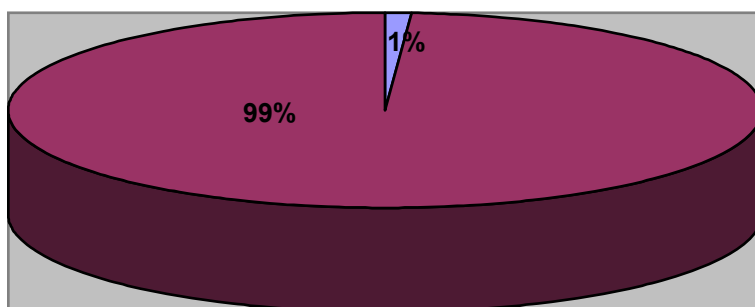
Z dotazovaných bylo 81 R rodiči a 9 R bylo bezdětných.

Otázka č. 5: Znáte někoho, kdo byl dle Vašeho názoru v dětství týrán?

Kladně odpovědělo 7 R a záporně 83 R.

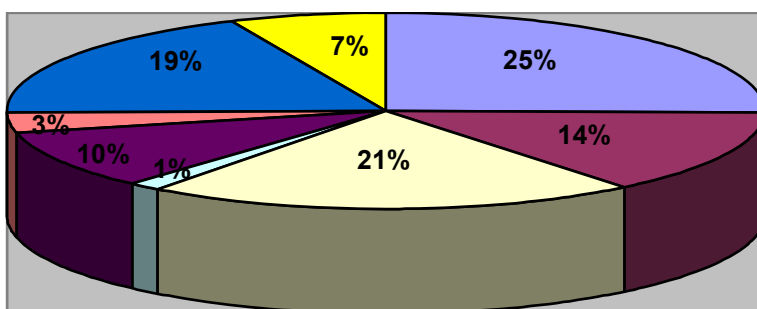
Otázka č. 6: Byli jste v dětství týráni?

■ Byl jsem v dětství týrán ■ Nebyl jsem v dětství týrán

Ano odpovědělo 1 R a Ne odpovědělo 89 R.

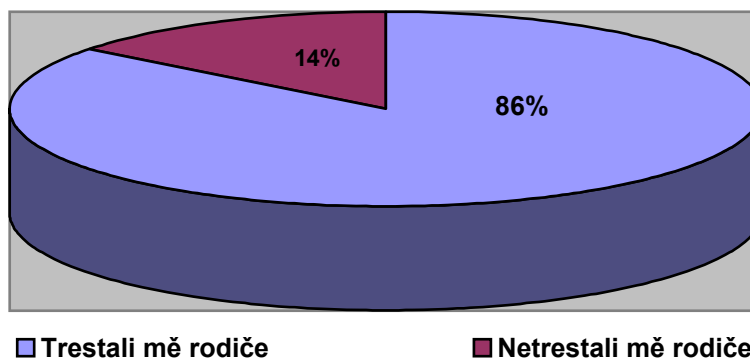
Otázka č. 7: Co je dle Vašeho názoru týrání dětí?

■ Nepřiměřené fyzické tresty ■ Nedávat dítěti jídlo a pití
 ■ Zanedbávání ■ Psychická deprivace
 ■ Psychické vydírání ■ Cokoliv, co je pro dětskou duši stresující
 ■ Nadávky ■ Šikanování

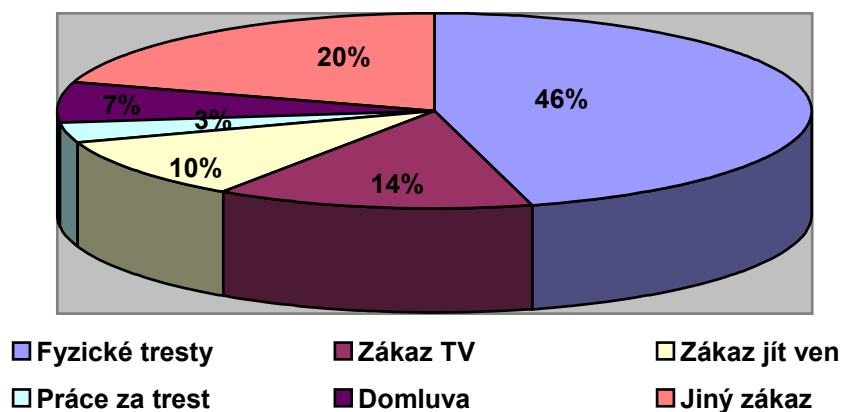
Některé odpovědi jsem dával do jedné. Např. v nepřiměřených fyzických trestech je neúměrné bití, mlácení apod. Odpovědi: nepřiměřené fyzické tresty 38, nedávat jídlo a pití, 21, zanedbávání 32, psychická deprivace 2, psychické vydírání 15, cokoliv, co je pro lidskou duši stresující 5, nadávky 28, šikanování 10.

Otázka č. 8. Trestali Vás rodiče?

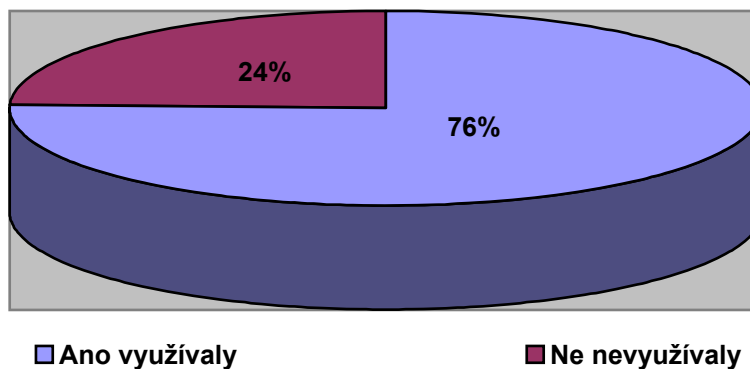
Na tuto otázku odpovědělo Ano 77 R a Ne 13 R.

Otázka č. 9: Pokud ano, jako formou?

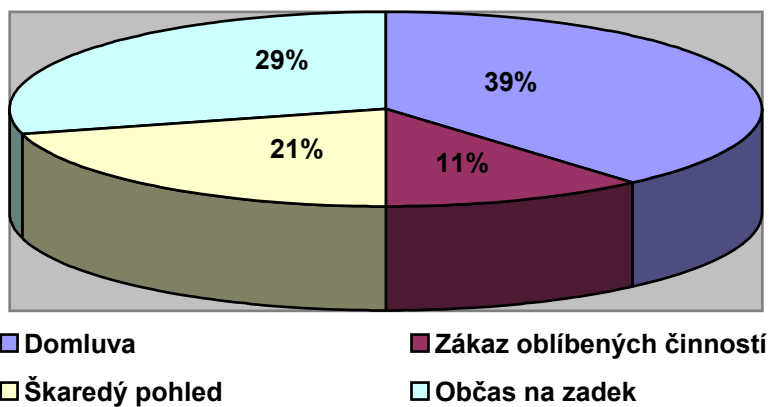
Každý z R neuváděl pouze jeden trest. Někteří uvedli 3 a někteří žádný. Mezi fyzické tresty jsou zahrnuty odpovědi jako bití, na zadek, facka apod. Stejně je to i s ostatními odpověďmi. Odpovědi: fyzické tresty 68, zákaz TV 20, zákaz jít ven 15, práce za trest 5, domluva 10, jiný zákaz 30.

Otázka č. 10. Využívaly se u Vás v rodině fyzické nebo psychické tresty?

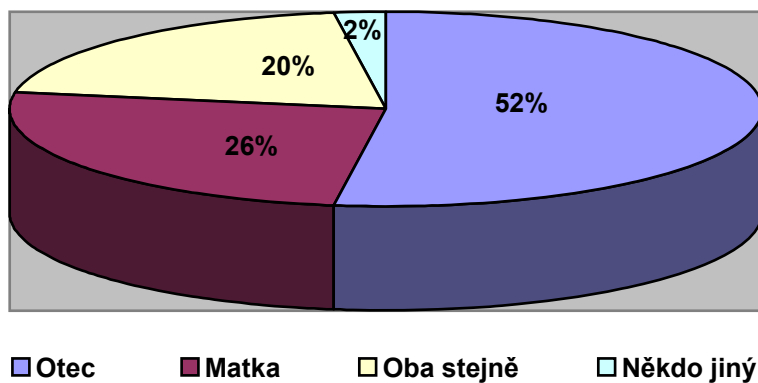
Na tuto otázku odpovědělo Ano 68 R a Ne 22 R.

Otázka č. 11. Jak Vás rodiče trestali za neuposlechnutí standardního příkazu?

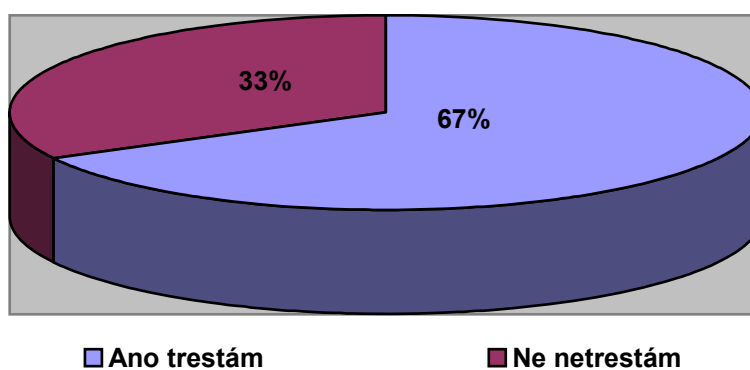
Na tuto otázku odpovědělo: domluva 54 R, škaredý pohled 29 R, zákaz oblíbených činností 16 R, občas na zadek 41 R.

Otázka č. 12. Trestal Vás více otec, matka, oba stejně, někdo jiný?

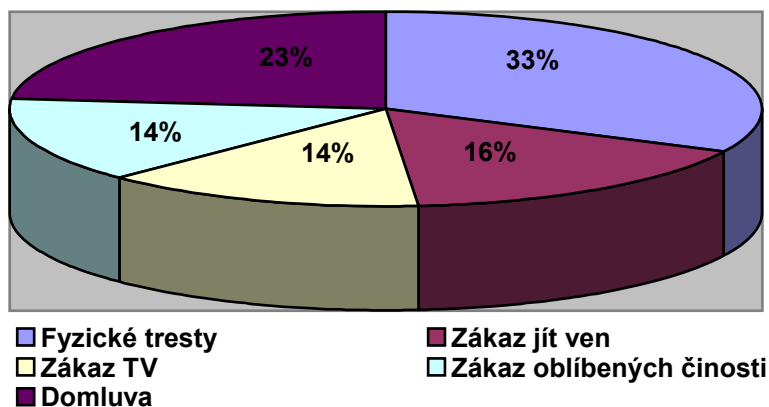
Na tuto otázku odpovědělo: otec 47 R, matka 23 R, oba stejně 18 R, někdo jiný 2 R.

Otázka č. 13. Trestáte vy svoje děti?

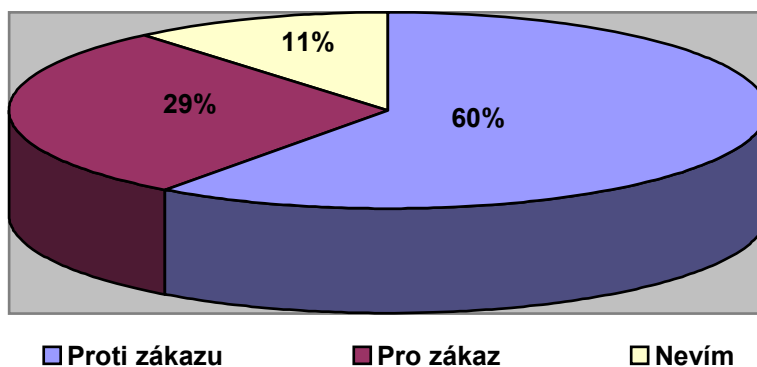
Zde odpovědělo 47 R kladně, tedy že své děti trestají a 23 R odpovědělo záporně, tedy že své děti netrestají.

Otázka č. 14. Pokud své děti trestáte, tak jakou formou?

Zde odpovídali dotazovaní následovně. Fyzické tresty 65 R, zákaz TV 28 R, domluva 47 R, zákaz jít ven 33 R, zákaz oblíbených činností 29 R.

Otázka č. 15. Jaký máte názor na návrh zákona o zákazu fyzických trestů u dětí?

Z celkového počtu dotazovaných bylo 54 R proti zákazu fyzických trestů, 26 R pro zákaz fyzických trestů, 10 R se nepřiklonilo k žádnému a nevěděli.

Průzkumu se tedy zúčastnilo 90 dospělých osob a z toho 45 mužů a 45 žen. Největší zastoupení bylo R ve věku 27-35 let. Zde to bylo 33 %. 21 % bylo R do 36- 45 let. Dalších 21 % R bylo ve věku 55 a více let. 19 % bylo R ve věku 46-55 let. Nejméně zastoupeni byli dotazovaní ve věku 20-26 let. Jednalo se pouze o 6 % vzorku. Dá se říci, že dotazovaní byli ve věku od 27 do 55 let. Nejvíce R bylo s vysokoškolským vzděláním. Jednalo se o 37 % z dotazovaného vzorku. 36 % byli jedinci se středoškolským vzděláním. 17 % bylo vyučených R s maturitou. Pouze vyučených bylo 10 %. 90 % R bylo rodiči a mělo minimálně jedno dítě. 92 % R si myslelo, že neznají nikoho, kdo by byl v dětství týrán, naopak 8 % R si myslelo, že znají někoho, kdo byl v dětství týrán. Z toho plyne, že pojem týrání není mezi dospělými ve výše uvedeném věku naprostou neznámou. Pouze 1 % dotazovaného vzorku si myslelo, že bylo v dětství týráno. Na dotaz co je dle jejich názoru týrání, odpovídali následovně. Celých 25 % R odpovědělo, že se podle nich jedná o nepřiměřené fyzické tresty. Dalších 21 % R odpovědělo, že se podle nich jedná o zanedbávání. 19 % R si myslí, že týrání jsou nadávky. 14 % R si myslí, že týrání je nedávat dítěti jíst nebo pít. 10 % R si pod pojmem týrání představilo psychické vydírání. Dalších 11 % sem zařadilo šikanování, psychickou deprivaci nebo cokoliv co je pro dětskou duši stresující. Na otázku zda je trestali rodiče, odpovědělo 14 % ze sta záporně, tedy že je rodiče netrestali. To znamená, že trestáno bylo 86 % dotazovaných. Dotazovaní dále odpovídali, že byli trestáni ve 46 % fyzickými tresty, ve 20 % jinými zákazy, ve 14 % zákazem TV, v 10 % zákazem jít ven a ve zbylých 10 % to bylo domluvou a prací za trest. Pokud se jedná o využívání fyzických či psychických trestů tak v 76 % případů se tyto tresty používaly a ve 24 % se nepoužívaly. Za neuposlechnutí standardního příkazu byli dotazovaní trestáni v 39 % případů domluvou. Ve 29 % se jednalo o tzv. občas na zadek. V tomto termínu ze shodla většina dotazovaných, kteří se vešli do již zmiňovaných 29 %. Dalším termínem, na kterém se dotazovaní shodli byl tzv. škaredý pohled. V tomto smyslu odpovědělo 21 % R. Zbylých 11 % uvádělo zákaz oblíbených činností. Z průzkumu dále vyplývá, že v 52 % případů trestal více otec. Matka trestala ve 26 % případů a ve 20 % případů trestali oba stejně. Ve 2 % trestal dle vyjádření někdo jiný. Na otázku zda trestají své děti odpovědělo 67 % R kladně a 33 % R záporně. Pokud své děti trestají, tak je to **ve 33 % fyzickými tresty, ve 23 % domluvou, v 16% zákazem jít ven, a ve 28 % zákazem oblíbených činností či zákazem TV.** H2 – Rodiče využívají ve větší míře pouze fyzické tresty. Rodiče využívají fyzické tresty pouze ve 33 % případů, tzn., že v 67 % případů využívají jiné

než fyzické tresty. **H2 - Tato hypotéza byla falzifikována.** K návrhu zákona o zákazu fyzických trestů bylo 60 % R proti, 29 % R pro a 11 % R nevědělo.

Z provedeného průzkumu tedy plyne, že jak psychické tak fyzické tresty jsou dnes a denně na denním pořádku. Hranice mezi fyzickým či psychickým trestem a týráním je v praxi špatně čitelná a její vymezení je složitá záležitost. „Výbor pro práva dětí OSN definuje tento rozdíl následovně: tělesné trestání dětí se stává tělesným týráním tehdy, je-li trest prováděn:

- za pomocí předmětů (vařečka, řemen, vodítko na psa atd.),
- nebo na citlivou část těla (hlava, břicho, oblast pohlavních orgánů, dlaně a plosky nohou),
- nebo když po ranách zůstávají na těle stopy, např. otoky, modřiny, škrábance (Vaničková 1994).“⁶⁹

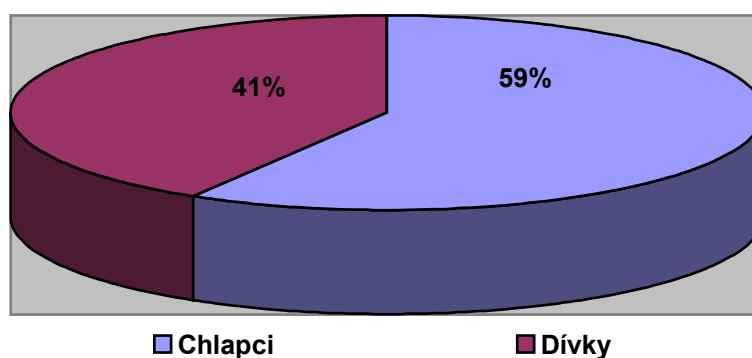
Z tohoto plyne, že většina z lidí, které znám (včetně mě) byla týraná. Na tresty, ať už jakékoli, existuje spousta názorů a já osobně si myslím, jak napsala jedna respondentka do dotazníku, že jemné plácnutí dítěte do 3 let je o mnoho účinnější než jakýkoliv jiný trest. V každém případě je potřeba u jakéhokoli trestu používat jako první rozum a spočítat si, jestli takový trest má vůbec cenu a jestli dítěti spíše neublíží. Z průzkumu, který byl proveden na dospělých je patrné, že dospělí byli trestáni fyzicky ve 46 %, ale své děti trestají ve 33 %. Z toho vyplývá, že od fyzických trestů se mírně ustupuje. Na druhou stranu rodiče trestají své děti více např. zákazem TV, zákazem jít ven nebo domluva. Domluva se zvýšila ze 7 % na 23 %. To znamená, že rodiče dospělých tolik nedomlouvali, ale dospělí teď domlouvají více. Rodiče dotazovaných dospělých trestali své děti v 76 % případů. Oni své děti trestají „pouze“ v 67 % případů.

Děti ze základní školy Brno – ul. Holzova

Průzkumu se zúčastnilo celkem 90 respondentů (R). Vzorek byl složen z 51 chlapců a z 36 dívek ve věku od 14 do 16 let. Průzkum v základní škole Holzova mně umožnil udělat ředitel školy Mgr. Stanislav Holubář, za což mu patří velký dík.

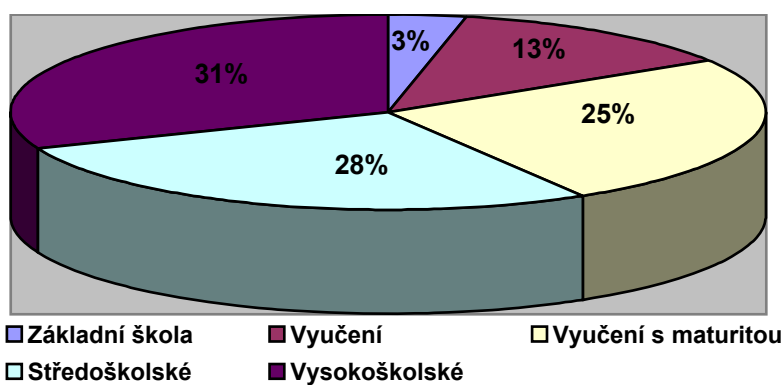
⁶⁹ LOVASOVÁ L., SCHMIDOVÁ K., Tělesné tresty. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 10

Otázka č. 1: Vaše pohlaví?

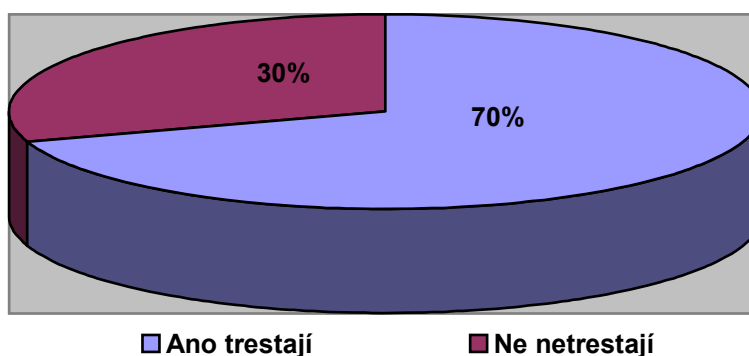
V průzkumu bylo zastoupeno přesně 59% chlapců a 41% dívek. 56 chlapců a 31 dívek.

Otázka č. 2: Vzdělání Vašich rodičů?

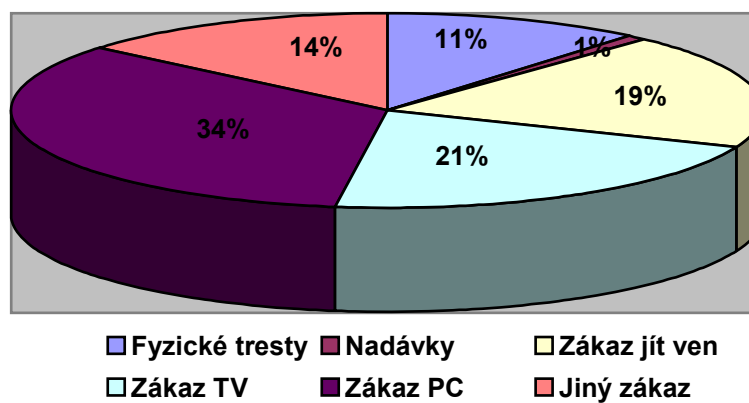
Dotazovaní respondenti odpovídali na vzdělání obou rodičů. Převažovalo vyšší vzdělání. Základní škola 3 R, vyučení 11 R, vyučení s maturitou 22 R, středoškoláci 24 R, vysokoškoláci 27 R.

Otázka č. 3: Trestají Vás rodiče (například, když něco nesplníte)?

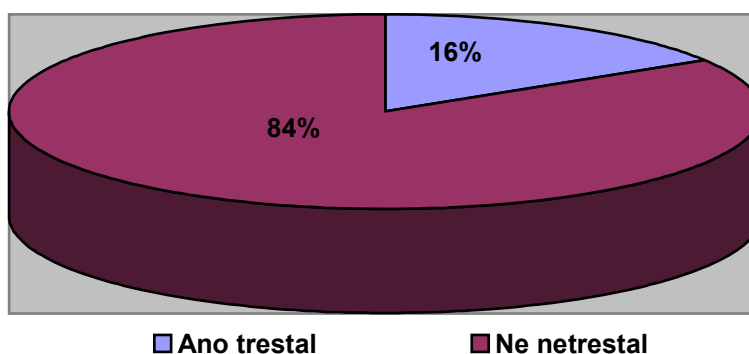
Respondenti odpovídali v 61 případech ano a ve 26 případech ne.

Otázka č. 4: Pokud Vás rodiče trestají, tak jakou formou?

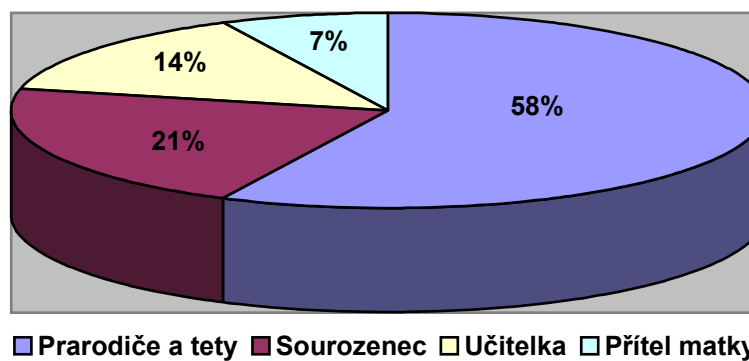
Zde respondenti uváděli někteří 3 a někteří pouze jeden druh trestu, proto je výsledný součet vyšší než součet dotazovaných.

Otázka č. 5: Trestal Vás někdy někdo jiný než rodiče?

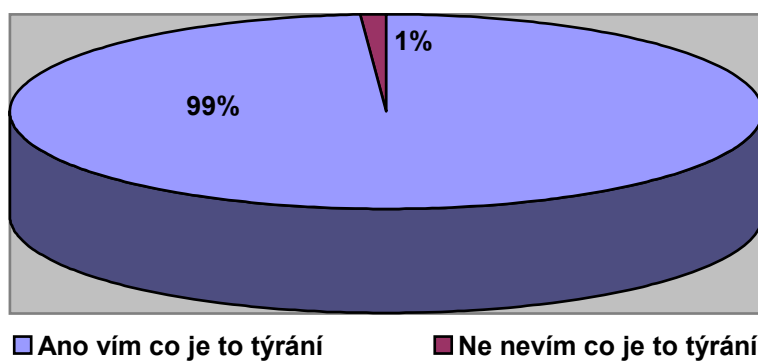
Dotazovaní odpovídali: Ano-trestal odpovědělo 14 R a Ne-netrestal odpovědělo 73 R.

Otázka č. 6: Pokud Vás trestal někdo jiný, tak kdo?

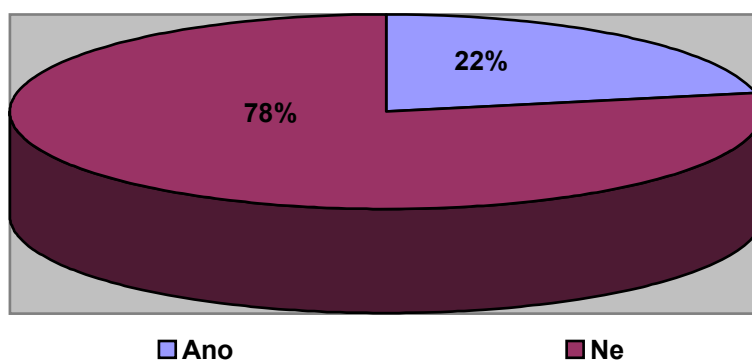
Odpovědělo pouze 14 dotazovaných. Jeden chlapec napsal, že záleželo právě na tom, koho právě sral.

Otázka č. 7: Víte co je to týrání?

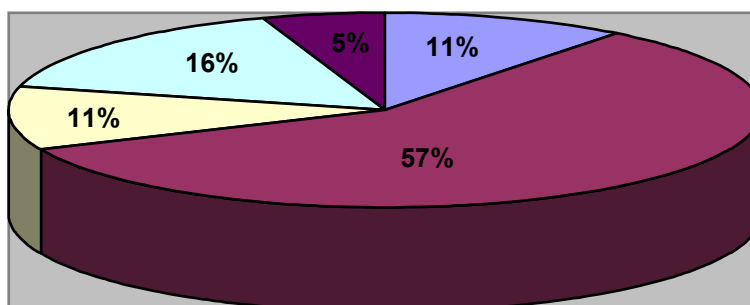
Tuto otázku zodpověděli kromě jednoho R všichni. 86 R ano, 1 R ne.

Otázka č. 8: Setkali jste se někdy s týráním?

Ano odpovědělo 19 R a ne odpovědělo 68 R.

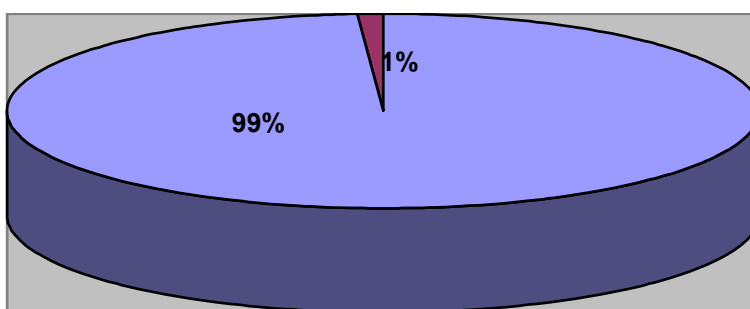
Otázka č. 9: Pokud jste se týráním setkali, kde? (stručně popište)

- Kamarád se mi svěřil, že ho někdo týral
- V TV
- Ve škola
- Doma
- Přítel týral matku

Ti z respondentů, kteří v předchozí otázce odpovídali kladně na tuto otázku odpovídali následovně.

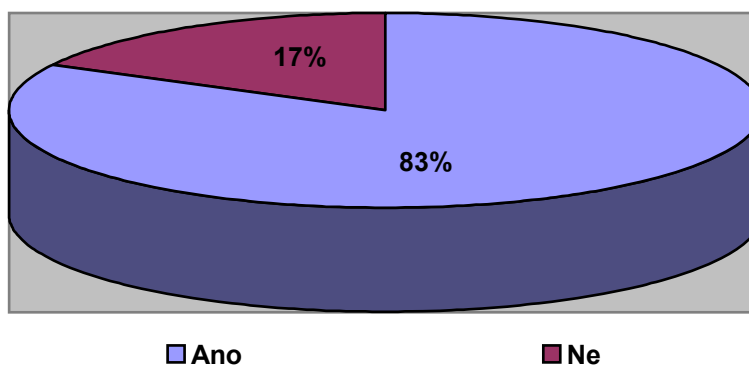
Otázka č. 10: Víte kam se obrátit o pomoc, pokud Vás někdo bude týrat?

- Ano
- Ne

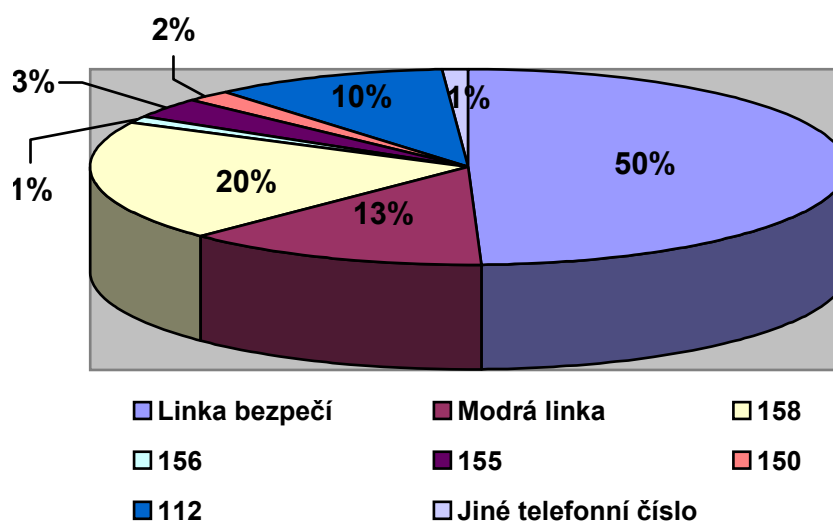
Ano odpovědělo 86 R a ne odpověděl 1 R.

Otázka č. 11: Znáte nějaké telefonní číslo, na kterém by Vám pomohli?

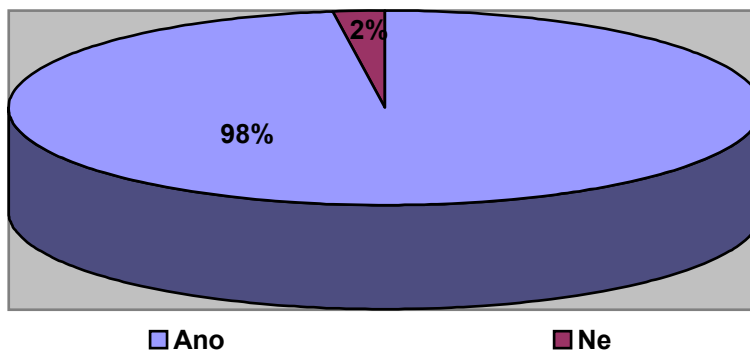
Ano odpovědělo 72 R a ne odpovědělo 15 R.

Otázka č. 12: Pokud znáte telefonní číslo, na kterém by Vám pomohli, uveďte jaké?

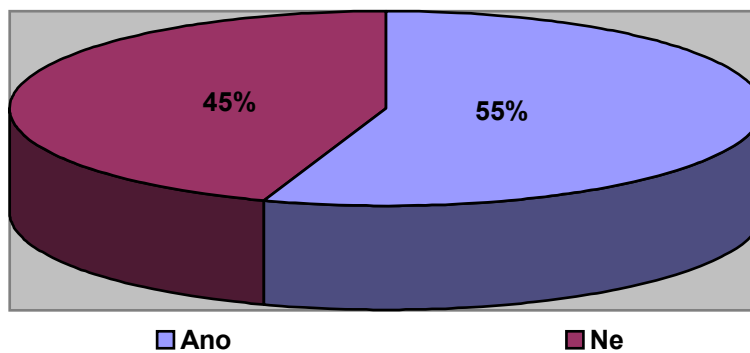
Někteří dotazovaní uvedli 2 telefonní čísla, někteří 3 telefonní čísla a naopak někteří neuvedli ani jedno.

Otázka č. 13: Víte co je to Linka Bezpečí?

Ano odpovědělo 85 R a ne odpovědělo 2 R.

Otázka č. 14: Chtěli by jste, aby byly zakázány fyzické tresty?

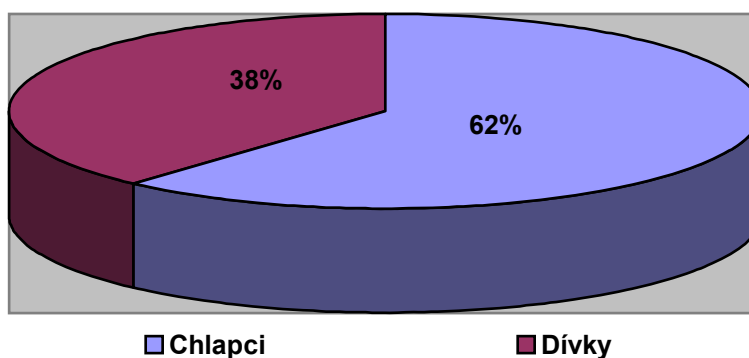

Ano odpovědělo 48 R a ne odpovědělo 39 R.

Děti z diagnostického ústavu pro děti a mládež Hlinky Brno

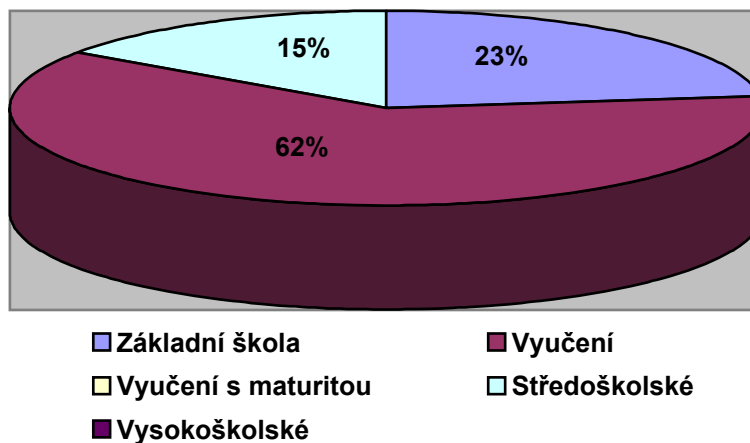
Průzkumu se zúčastnilo celkem 13 respondentů (R). Vzorek byl složen z 8 chlapců a z 5 dívek ve věku od 15 do 17 let. Průzkum v dětském diagnostickém ústavu mně umožnila udělat ředitelka ústavu paní PhDr. Soňa Cpinová, za což jí patří velký dík.

Otázka č. 1: Vaše pohlaví?

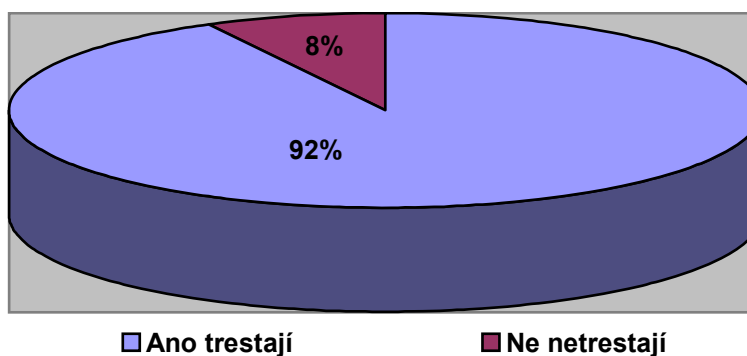
V průzkumu bylo zastoupeno přesně 62 % chlapců a 38 % dívek.

Otázka č. 2: Vzdělání Vašich rodičů?

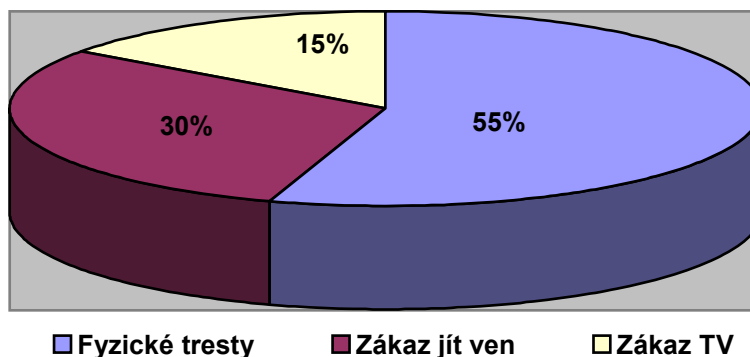
Dotazovaní respondenti odpovídali na vzdělání obou rodičů. Pokud měli děti rodiče různé vzdělání tak jsem uvedl to vyšší. Zde v tomto případě nebyl ani jeden rodič s vysokoškolským vzděláním. ZŠ 3 R, vyučen 8 R, vyučen s maturitou 0 R, středoškolské 2 R, vysokoškolské 0 R.

Otázka č. 3: Trestají Vás rodiče (například, když něco nesplníte)?

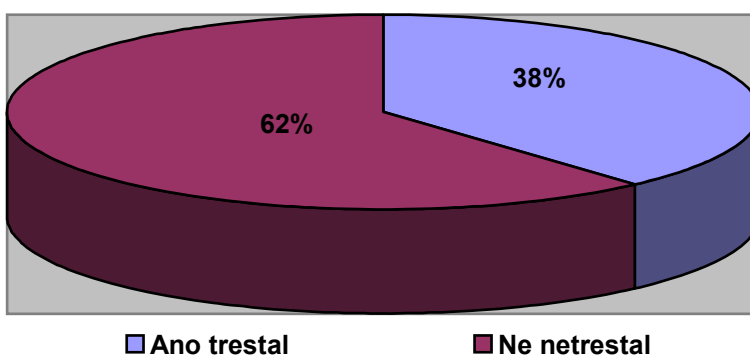
Respondenti odpovídali ve 12 případech ano a v 1 případě ne.

Otázka č. 4: Pokud Vás rodiče trestají, tak jakou formou?

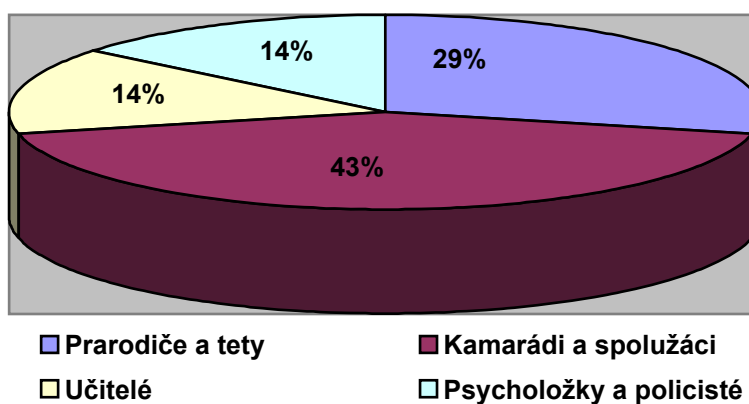
Zde jeden respondent uvedl, že ho rodiče mlátili. Tento trest jsem zařadil do fyzických trestů. Další respondent uvedl, že byl trestán mírně. Tento trest jsem zařadil do zákazu jít ven. Jeden dotazovaný uvedl, že si i přes fyzické tresty dělá co chce.

Otázka č. 5: Trestal Vás někdy někdo jiný než rodiče?

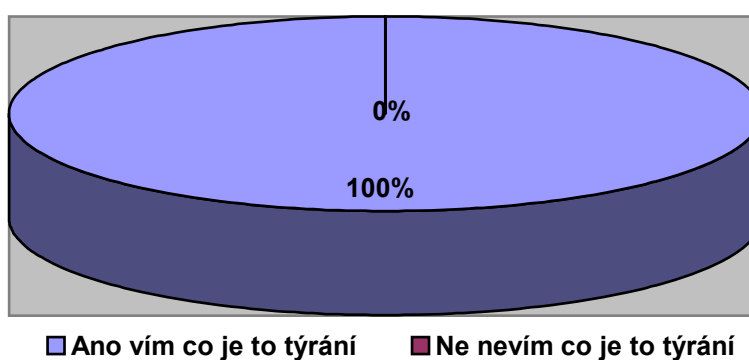
Dotazovaní odpovídali: Ano-trestal odpovědělo 5 R a Ne-netrestal odpovědělo 8 R.

Otázka č. 6: Pokud Vás trestal někdo jiný, tak kdo?

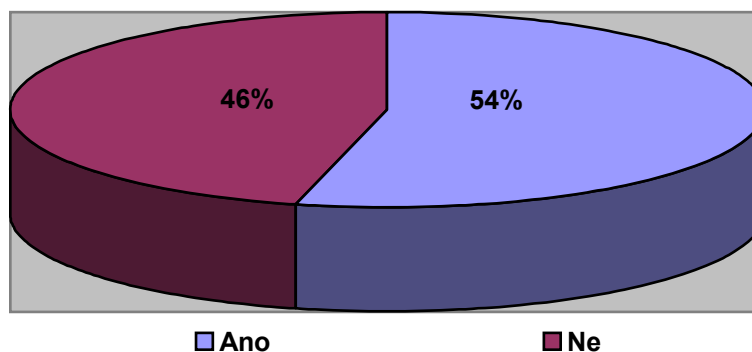
Odpověděli celkem 4 respondenti a z toho uvedli ve 2 případech Prarodiče a tety, ve 3 případech kamarády a spolužáky, v jednom případě učitele a v jednom případě policisty a psycholožku.

Otázka č. 7: Víte co je to týrání?

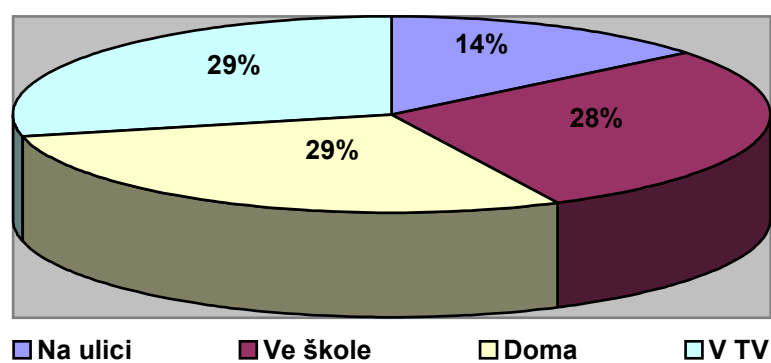
Tuto otázku zodpověděli kromě jednoho R všichni. Všech 13 R ano.

Otázka č. 8: Setkali jste se někdy s týráním?

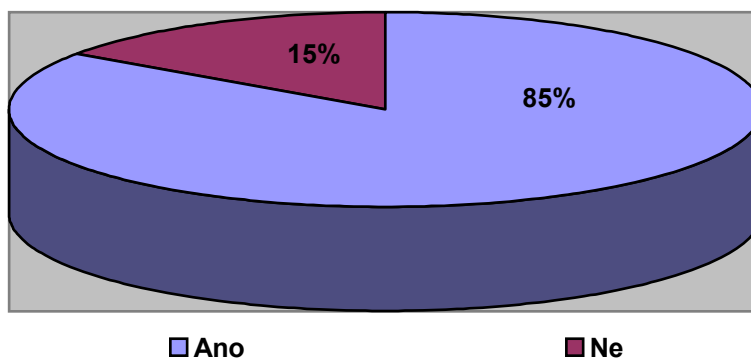
Ano odpovědělo 7 R a ne odpovědělo 6 R.

Otázka č. 9: Pokud jste se týráním setkali, kde? (stručně popište)

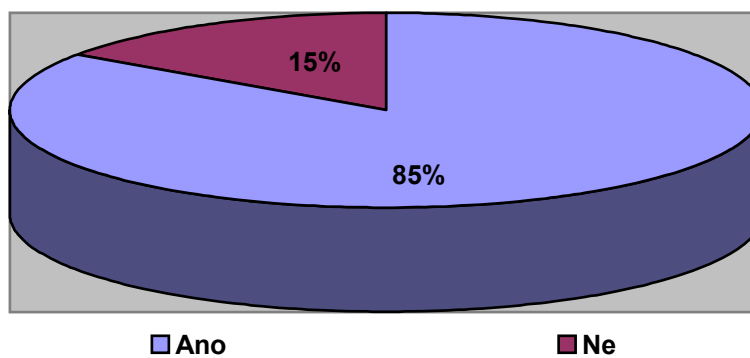
Ti z respondentů, kteří v předchozí otázce odpovídali kladně na tuto otázku odpovídali následovně. Na ulici se s týráním setkal 1 R, ve škole se s týráním setkali 2 R, doma rovněž 2 R, a v TV také 2 R.

Otázka č. 10: Víte kam se obrátit o pomoc, pokud Vás někdo bude týrat?

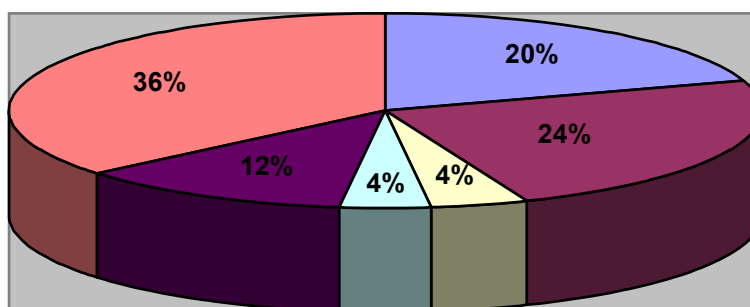
Ano odpovědělo 11 R a ne odpověděl 2 R.

Otázka č. 11: Znáte nějaké telefonní číslo, na kterém by Vám pomohli?

Ano odpovědělo 11 R a ne odpovědělo 2 R.

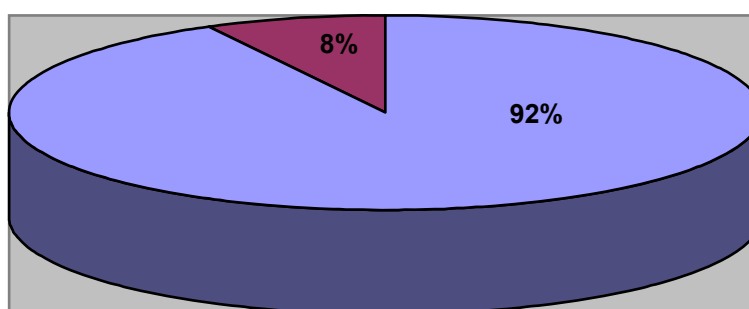
Otázka č. 12: Pokud znáte telefonní číslo, na kterém by Vám pomohli, uveďte jaké?

■ Linka bezpečí ■ 112 ■ 150 ■ 155 ■ 156 ■ 158

Někteří dotazovaní uvedli 1 telefonní číslo, 2 telefonní čísla, někteří 3 telefonní čísla.

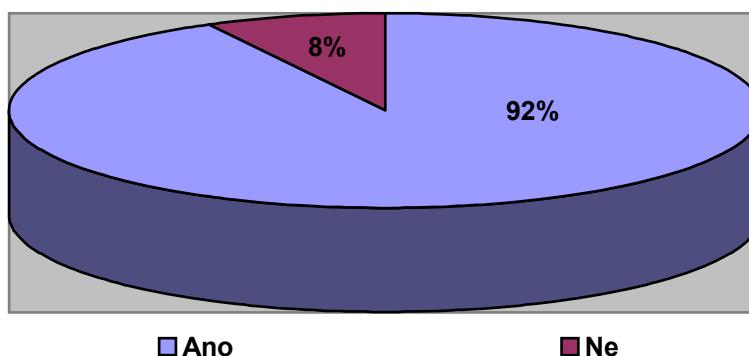
Otázka č. 13: Víte co je to Linka Bezpečí?

■ Ano ■ Ne

Ano odpovědělo 12 R a ne odpovědělo 1 R.

Otázka č. 14: Chtěli by jste, aby byly zakázány fyzické tresty?

Ano odpovědělo 12 R a ne odpovědělo 1 R.

V dětském diagnostickém ústavu Hlinky Brno (dále pouze DDÚ) bylo 38 % dívek a 62 % chlapců. V Základní škole Holzově (dále pouze ZŠH) bylo 41 % dívek a 59 % chlapců. Mohlo by se zdát, že problémovější jsou chlapci.

Vzdělání rodičů bylo v DDÚ ve 23 % procentech případů zastoupeno pouze základním vzděláním, v 62 % byli rodiče R vyučení a v 15 % měli vystudovanou střední školu. Vysokoškolské vzdělání nebylo v DDÚ zastoupeno vůbec. Naopak v ZŠH byli rodiče R se základním vzděláním pouze ve 3 %, vyučeno bylo 13 % rodičů, vyučených s maturitou bylo 25 % rodičů a středoškoláků bylo 31 %. Nevyšší počet zastoupení byl u vysokoškoláků. Jednalo se o 31 %. Rozdíl mezi rodiči dětí ze ZŠH a DDÚ byl v tom, že **vysokoškolsky vzdělaných rodičů bylo u DDÚ 0 %** a vyučených a rodičů se základním vzděláním bylo znatelně více než u ZŠH. **H3 – Rodiče, kteří využívají fyzických trestů mají nižší vzdělání. Rodiče dětí z DDÚ, kteří dosáhli nižšího vzdělání, než rodiče v ZŠH, využívali tělesné tresty v 55 %. Naopak rodiče dětí ZŠH využívali fyzické tresty pouze v 11 % případů. H3 – Tato hypotéza byla verifikována.**

Trestali více rodiče dětí z DDÚ. Jednalo se o rovných 92 % R. Naopak v ZŠH trestalo děti pouze 70 % rodičů z dotazovaného vzorku. **Rodiče dětí z DDÚ trestali fyzicky v 55 % případů. Děti ze ZŠH byli fyzicky trestáni pouze v 11 % případů.**

H1 – Děti umístěné v DDÚ jsou častěji fyzicky trestány než děti navštěvující základní školu. **H1- Tato hypotéza byla verifikována.** Děti z DDÚ byli dále trestáni „pouze“ zákazy TV a zákazem jít ven. Naopak děti ze ZŠH byli trestáni rozmanitější škálou trestů. Kromě fyzických trestů, které jsem již uvedl, byli děti nejvíce trestány zákazem PC, který se u dětí v DDÚ ani neobjevil. Jednalo se o 34 % z dotazovaného vzorku. Děti ZŠH byli dále trestány ve 21 % případů zákazem TV, ve 14 % jiným zákazem, v 19 % zákazem jít ven a nadávkami, které byli zastoupeny pouze 1%. Z průzkumu plyne, že rodiče dětí ZŠH, proti rodičům dětí z diagnostického ústavu trestají více druhy trestů a naopak rodiče dětí z DDÚ používají pouze tři druhy trestu a o 44 % více používají fyzické tresty.

Děti z DDÚ byly více trestány někým jiným než svými rodiči. Jednalo se o 38 % případů. Děti ze ZŠH byly někým jiným trestány pouze v 16 % případů. Na otázku, kdo jiný děti trestal, odpověděly děti ze ZŠH následovně: v 58 % případů je trestali prarodiče nebo tety, ve 21 % případů je trestal sourozenec, ve 14 % případů je trestala učitelka a v 7 % případů je trestal přítel matky. Děti z DDÚ trestali nevíce kamarádi a spolužáci a to ve 43 % případů. Ve 29 % případů to byli prarodiče a tety, ve 14 % případů to byli učitelé a v dalších 14 % případů to byli psychologové a policisté. Jeden dotazovaný napsal, že ho bili policajti a psychologové, které nenávidí. Už jen z poslední věty je patrné, že děti v DDÚ měly nebo pořád mají život o minimálně jeden dílek složitější.

V DDÚ vědělo všech 100 % R co je to týrání. V ZŠH to vědělo 99 % R. S týráním se setkalo 54 % dětí z DDÚ. Děti ze ZŠH se setkali s týráním ve 22 % případů. Děti ze ZŠH se setkaly s týráním nejvíce v TV. Jedná se 57 % případů dotazovaných. Naopak děti z DDÚ se nejvíce setkaly s týráním doma a v TV. V obou dvou případech to bylo stejných 29 %. Děti DDÚ se dále setkaly ve 28 % případů s týráním ve škole a ve 14 % případů na ulici. Děti ze ZŠH se setkali s týráním v 16 % doma, v 11 % ve škole, v 11 % se jim svěřil kamarád a v 5 % případů týral přítel jejich matku.

Na otázku kam se obrátit o pomoc, pokud je bude někdo týrat, odpovídaly děti následovně. V DDÚ vědělo kam se obrátit o pomoc 85 % případů dotazovaných a 15 % dotazovaných to nevědělo. U dětí ZŠH vědělo kam se obrátit o pomoc 99 % případů

dotazovaných. Na otázku, zda znají nějaké telefonní číslo odpověděly dotazované děti z DDÚ, že v 85 % ano. Děti ze ZŠH odpovídaly kladně v 83 % případů. Děti z DDÚ uváděly ve 36 % linku 158, ve 24 % linku 112, ve 20 % Linku bezpečí, ve 12 % linku 156, ve 4 % linku 150 a ve 4 % linku 158. To znamená, že děti v DDÚ uváděly na prvním místě linku 158. Na druhou stranu děti v ZŠH uváděly na prvním místě Linku bezpečí. Byla zastoupena v 50 % případů. Na druhém místě byla linka 158 zastoupená 20 %. Na třetím místě se umístila modrá linka se 13 %. Linka 112 byla zastoupena 10%. Linka 155 3 %, linka 150 2 % a linka 156 1 %. V tomto případě je zajímavé, že děti v DDÚ uvedly na prvním místě linku 158, tedy policii a děti v ZŠH Linku bezpečí.

Další otázka, na kterou děti odpovídaly byla, zda ví, co je to Linka bezpečí. Zde odpovědělo 92 % dotazovaných dětí z DDÚ kladně. Děti ze ZŠH odpovídaly kladně v 98 % případů. Zodpovězení poslední otázky mě velmi překvapilo, alespoň u dětí ze ZŠH. Na otázku zda by chtěly, aby byly zakázány fyzické tresty, odpověděly děti ano pouze v 55 % případů. Dalších 45 % dotazovaných bylo proti. V DDÚ tomu bylo poměrně jinak. Zde bylo pro zrušení 92 % dotazovaných a proti zrušení zde bylo pouhých 8 % dotazovaných.

5.4. Kasuistiky

Svoji odbornou praxi jsem vykonával v Diagnostickém ústavu pro mládež, středisku výchovné péče v Brně, ve Sdružení Linka bezpečí v Praze Bohnicích a v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc jako je Dětský domov Dagmar a Klokánek FOD. Během svých stáží jsem měl možnost setkat se s mnoha případy dětí, jež byly ze závažných důvodů do těchto zařízení umístěny a také s těmi, které žádaly o pomoc telefonicky. Rovněž jsem se mohl seznámit s rodiči těchto dětí.

Obeznámil jsem se se spisovými materiály, týkající se dětí umístěných do těchto zařízení. S dětskými psychology v těchto zařízeních, sociálními pracovníky a vedoucími těchto center jsem konzultoval vždy jednotlivé právní předpisy a podrobnosti. Velmi mě obohatilo a pomohlo v orientaci v problému, že jsem se mohl seznámit s prací ve Sdružení Linka bezpečí.

Pro svoji diplomovou práci jsem se rozhodl uvést případ psychického a fyzického týrání dětí, dále případ závažného zanedbávání dítěte.

Jednotlivé kasuistiky jsem čerpal ze spisových materiálů a přepisů telefonických hovorů, z výpovědí uvedených odborníků, denních záznamů opatrovatelek dětí a z vlastního pozorování dětí. Jakékoli údaje, jež by mohly dopomoci k identifikaci dětí a případů, byly z důvodů ochrany osobnosti pozměněny, křestní jména dětí byla smyšlena.

Kasuistika I.

Jedná se o dívku, kterou jsem nazval **Michaela 2001**. Dítě bylo přijato do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě předběžného opatření. Na policii se obrátila výchovná poradkyně základní školy, kterou dívka navštěvovala. Matka totiž dceru tak brutálně zbilá, že měla na krku podlitiny, kterých si nešlo nevšimnout.

Matka měla dceru s bývalým partnerem, se kterým se v současné době už nestýká. A holčička pro ni byla hromosvodem nezdaru. Fyzicky a psychicky ji týrala nejméně tři roky. Velmi hrubě jí vulgárně nadávala a žádala po ní plnění neúměrně náročných úkolů. Měla na ni velmi vysoké nároky. Přestože se dívka velmi dobře učila, musela doma pořád dokola psát domácí úkoly a učit se. Matka na ni neustále křičela, že je neschopná, nic neumí a že ji nechce vidět. Zavírala a zamykala ji do sklepa s tím, že si ji vezme až bude hodná. Na holčičce si zřejmě matka léčila svoje psychické problémy a frustraci.

Tři roky týrání se na Michaele velmi podepsaly. V domě, kde bydlela, s nikým nemluvila. Když ji někdo pozdravil, odpověděla, ale hned sklonila hlavu a mlčela. Navenek žila neúplná rodina spořádaný život. Holčička chodila do školy, čistá, učesaná, v hezkém oblečení. Nikdy nepřišla bez nachystané svačiny. Možná proto si dlouho nikdo nevšímal dívčina týrání.

Bylo zahájeno rozsáhlé vyšetřování z důvodů podezření na fyzické týrání s fyzickými a psychickými následky a emoční týrání ze strany matky. Matka si týrání vůbec nepřipouštěla. Tvrdila, že žije spořádaný život matky samoživitelky. Ona sama tak navenek opravdu vystupovala. Matka byla na konci vyšetřování obviněna z trestného činu týrání svěřené osoby. Trestní sazba se v tomto případě pohybuje kolem osmi let vězení.

Holčička byla úplně na dně a ze začátku vyšetřování ani nemluvila. Matčino jednání vůbec nechápala, protože plnila veškeré její příkazy.

V současné době je situace následující – Případ je u Městského soudu, dívka je v péči zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. S pomocí odborníků se začíná pomalu zbavovat depresí a strachu z matky. Dívka dochází do základní školy, navštěvuje běžné kroužky podle svého výběru, se svojí vychovatelkou byla nyní i na pobytu na horách, jezdí na výlety, chodí do kina, plavat. Psychický stav Michaeli sleduje dětský psycholog zařízení. Ta má stále obavu a úzkost z patologického chování matky. Bojí se nadávek, výhrůžek, zastrašování a fyzického trestání. Je úzkostná a stísněná. Emoční atmosféra v rodině vedla ke strádání dítěte. Soudní znalec konstatoval, že v současné době nelze doporučit návrat holčičky do rodiny.

Největší zvláštností v celém případě je, že matka má ještě dvě další děti, také s různými muži. Ty ovšem netýrá. Možná je to s částí i proto, že jsou ještě příliš malé. Tyto další dvě děti jsou zatím v pořádku, ale těžko říct, jak se jejich život bude vyvíjet dál. Dokud byla v rodině Michaela, na které se matka vybíjela, nebylo třeba hledat nikoho dalšího. Co ale bude následovat nyní?

Kasuistika II.

Jedná se o dva sourozence, které jsem nazval **Jakub 1997 a Roman 2006**. Děti byly do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc svěřeny matkou z důvodu plánovaného zákroku (údajně interrupce). Po dobu její hospitalizace se neměl kdo o děti postarat. Následně byl pobyt těchto nezletilých v zařízení neustále prodlužován, neboť matka neměla vytvořeny vhodné podmínky pro péči o děti a podle protokolu o ústním jednání na OSPODu bylo zařízení oznámeno, že matka uvádí, že není v jejích možnostech zajistit chlapcům ubytování, že si rozpůjčovala 14.000,-Kč a nyní nemá peníze na základní potřeby dětí. Má dluhy na nájemném a pracovním OSPOD sdělila, že souhlasí s podáním předběžného opatření na svěřeni obou dětí do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Sama matka pochází z velmi špatného sociálního prostředí, proto chlapci nevěnovala dostatečnou péči.

Od počátku pobytu dětí v zařízení bylo zřejmé, že byly negativně poznamenány předchozím pobytem v málo podnětném prostředí. Nezletilý Roman při příjmu do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc vůbec nemluvil, pouze jednotlivá slova, neudržel oční kontakt, i přes den nosil pleny, avšak nyní již potřebu hlásí. Projevuje se dále výrazný pohybový neklid, v sociálním kontaktu nerozlišuje mezi dospělými osobami, na všechny volá „mama“, bez zábran okamžitě vyhledává fyzický kontakt. U Romana se projevuje výrazně opožděný vývoj jemné i hrubé motoriky, opožděný vývoj řeči a známky těžké emoční deprivace. Z tohoto důvodu bylo dítě vyšetřeno také na neurologii, kde byla celková retardace vývoje dítěte potvrzena a byla zavedena potřebná medikace. Dítěti byla v zařízení poskytnuta také logopedická (skupinová i individuální) péče.

Nezletilý Jakub se v zařízení velmi dobře adaptoval, projevuje se jako klidný, rozvážený, s pomalejším osobním tempem, úroveň rozumových schopností byla vyhodnocena v pásmu mentální retardace. Chlapec má také vadu řeči (dyslálii multiplex) – pojmového myšlení, které je podprůměrné. Značný podíl na tomto stavu má dle sdělení psychologa podnětová a citová deprivace v ranějším dětství. I u Jakuba byla zavedena logopedická péče. Dále trpí poruchou pozornosti i aktivity. Soustavnou péčí vychovatelek došlo postupně v některých rysech ke zlepšení. Psycholog uvedl, že v případě tohoto hochy se jedná o pohybově velmi zdatného chlapce průměrného věku. Projevují se u něj záchvaty vzteku.

Současná situace u dětí je následující. Během pobytu v zařízení došlo u obou sourozenců k výraznému zlepšení jejich celkového stavu. Děti si postupně osvojují potřebné hygienické i společenské návyky, zlepšuje se slovní zásoba i výslovnost hlásek a celkové vyjadřovací schopnosti. U obou je velice důležité udržet stabilní a klidné prostředí s pravidelným režimem, dále pokračovat v terapii a Romana pravidelně sledovat. Matka uvedla, že její předchozí partner s dítětem opakovaně bouchnul o zed'. Dítěti bylo tehdy asi devět měsíců. Chlapci jsou sledováni dětským psychologem v zařízení a mladší užívá potřebnou medikaci.

Jakub dochází do ZŠ speciální, je velmi pohybově nadaný, chodí na trénink fotbalu a softbalu. Při rozhovoru uvádí, že by rád zůstal v zařízení, protože nechce již „zpátky na hotel“, chce navštěvovat kroužky. Dříve takové možnosti neměl. Také mu vadilo, že se s matkou často stěhovali a on si nestačil najít kamarády. Rovněž mu na matce vadilo, že s ním stále opakovaně probírala, jak byla znásilněna.

Roman dochází na canisterapii a u něj je mimořádně důležité udržet klidné a podnětné prostředí pro celkový vývoj dítěte. To vše s ohledem na předchozí nepodnětné rodinné prostředí pravděpodobný výskyt domácího násilí, jež mělo za následek celkovou retardaci dítěte i stav těžké psychické deprivace.

Matka oba chlapce v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc navštěvovala nejdříve sama, zhruba jednou za čtrnáct dní, asi čtyřikrát. Při setkání nebyly patrné projevy srdečného vzájemného vítání. V poslední době pak vždy přišla s novým přítelem. A to asi v týdenních intervalech. Nyní matka sdělila, že se situace změnila,

a že nesouhlasí s umístěním dětí do zařízení, jelikož plánuje společnou budoucnost s novým přítelem, u něhož by mohla i se syny bydlet. S novým partnerem se matka chlapců zná velmi krátce, proto není příliš pravděpodobné, že tímto vznikne stabilní zázemí pro výchovu dětí, naopak je tady riziko, že se může matka opět ocitnout spolu s dětmi v nouzi. Matka i její nový přítel se začali zmiňovat o tom, že si nezletilý chlapec mohou kdykoliv odvést ze zařízení, neboť jsou tam umístěni na základě dohody a vyvíjejí v tomto směru i nátlak na nezletilého Jakuba, aby s tím souhlasil. OSPOD proto navrhl nejprve provést důkladné sociální šetření, případně také další šetření co se týče rodičovské způsobilosti matky. Vzhledem k tomu, že ze spisové dokumentace je známo, že již jedno dítě bylo matce odebráno a svěřeno do péče biologickému otci.

Kasuistika III.

Jedná se o třináctiletého chlapce, kterého jsem zde nazval **Petr 1996**. Chlapec žije ve společné domácnosti s matkou (1975) a sestrou Dominikou (1998), které je jedenáct let. Matka je samoživitelka, za otce dětí se nikdy neprovdala a ten rodinu nikdy ani finančně nepodporoval a o děti se nezajímal. Rodinu nikdy nepodporovala a o děti neměla zájem ani rodina otce dětí. Před šesti roky otec dětí zemřel, ale protože neměl odpracované potřebné roky, nebyla dětem přiznána výplata sirotčího důchodu. Matka, aby rodinu uživila, pracovala na hlavní pracovní poměr jako poštovní doručovatelka a po večerech chodila ještě uklízet.

Rodina obývá malý byt 1+1, ve starém pavlačovém domě, který matka obdržela do pronájmu od města. Byt je velmi stroze zařízen, ale je v něm čisto. Vybavení bytu je staré. Jeden velký pokoj, který všichni tři obývají, je přepažen skříněmi a každý má aspoň trochu soukromí.

Syn Petr pravděpodobně využil toho, že matka neměla na rodinu tolik času a začaly s ním výchovné problémy. Do školy docházel velmi nepravidelně a sporadicky. Když už se výuky zúčastnil, byl agresivní, bral ostatním dětem svačiny či jiné věci, některé spolužáky dokonce šikanoval. Matka o situaci dlouho nevěděla, protože syn šikovně všechny stopy maskoval. Dopisy ze školy ničil, žákovskou knížku ztratil, ve škole tvrdil, že matka mobil nemá.

Situace s Petrem byla ve škole natolik nezvladatelná, že se škola obrátila na OSPOD příslušné městské části podle trvalého bydliště rodiny a požádala je o pomoc. Ti zkontaktovali matku pomocí jejích údajů na jiných sociálních institucích a matka i syn Petr byli pozváni na jednání na OSPOD. Tam se chlapec opět choval velmi nevybíravě a drze.

Nakonec po dohodě se všemi zúčastněnými bylo dohodnuto, že se matka bude dětem více věnovat, zkusí si upravit pracovní dobu, aby byla více s rodinou. Matka se synem navštíví i pedagogicko-psychologickou poradnu. Matka musela dát v zaměstnání, kde pracovala jako poštovní doručovatelka, výpověď a zaevidovala se jako uchazečka o zaměstnání na Úřad práce. Sháněla si pouze příležitostné brigády přes pracovní agentury. V rodině ke zlepšení situace nedošlo, spíš naopak. Syn začal dělat naschvály i matce, která ho pravděpodobně příliš kontrolovala. Začal být na ni drzý, hrubý, brát jí peníze, domů chodil kdy se mu zachtělo, vůbec nereflektoval na matčiny výtky. Našel si novou vrstevnickou partu, se kterou na ulici fyzicky napadal i další vrstevníky. Do pedagogicko - psychologické poradny syna „nedostala“.

Zoufalá matka se proto znovu obrátila o pomoc na OSPOD a chlapec byl umístěn na dobrovolný dvouměsíční pobyt do Diagnostického ústavu pro mládež. Matka se zařízením spolupracuje a z celé situace je velmi nešťastná, protože s dcerou žádné výchovné ani jiné problémy nejsou.

Současná situace dítěte je následující. Matka očekává, jaký vliv bude mít na Petra pobyt v ústavu a zda nebude nutné jeho umístění v ústavní péči do jeho 18 let. Od počátku bylo patrné chlapcovo zklidnění. Jak sám přiznal, nevěřil, že by ho tam matka umístila.

Kasuistika IV.

Jedná o třináctiletou Moniku, která zavolala jednou v podvečer na Linku bezpečí. Byla v parku a bála se jít domů. Matka přišla o práci a kvůli těžké finanční situaci se proto přestěhovaly zpět k nevlastnímu otci. Nevlastní táta je alkoholik, který,

když se napije, ponižuje matku i Moniku. Nadává jim a vyhrožuje, že je obě zmlátí. Když byla matka v práci, stalo se, že Moniku už párkrát uhodil. Matka je z celé situace nešťastná a někdy pije s nevlastním otcem.

V současné době je matka na pár dní pryč a Monika je sama doma s nevlastním tátou, který je už hodně opilý. Když přišla ze školy zfackoval ji ze to, že nebylo umyté nádobí, a potom se dobýval do jejího pokoje, kam se před ním schovala. Monika má z otce strach, ale neví kam jinam má jít a už jí začala být zima.

Vlastní otec rodinu opustil, když byly Monice tři roky a skoro se s ním nestýká. Dívka má ještě babičku, která ale žije na Slovensku. Ve městě, kde nyní všichni žijí a z kterého Monika volá, ještě skoro nikoho nezná. S matkou se sem přestěhovaly před dvěma měsíci.

Když mluví o tom, co dělat dál, rozpláče se. Nechce matce komplikovat život, ale z nevlastního otce má strach a neví co má teď dělat. Nedokáže si představit, jak se má vrátit domů. Monika nakonec přijímá nabídku, že jí Linka bezpečí okamžitě zprostředkuje kontakt se sociální pracovníci. S pracovníci OSPOD se nakonec dívka domlouvá, že do doby než se matka vrátí, zůstane v místním krizovém centru. Pak budou situaci řešit dál.

ZÁVĚR

S týranými, zneužívanými a zanedbávanými dětmi se bohužel naše současná společnost setkává stále častěji. To, co vede lidi k takovému chování, zvláště na dětech, je pro mnohé z nás zcela nepochopitelné. Přesto se stále setkáváme s těmi, pro které takové chování především na bezbranných, není nikterak podivné nebo z jejich pohledu považované za špatné či škodlivé. Při odhalení jsou naopak ještě udiveni, proč se okolí plete do „jejich“ záležitostí. Je velmi těžké odhalit pohnutky, motivy a příčiny, které vedou k takovému chování. Ale dnešní, spotřebně zaměřená společnost, všem těmto nešvarům nahrává. Lidé jsou zahleděni sami do sebe, každý má mnoho svých problémů a moc se nezajímá o okolí. Je pravda, že objasnění tohoto problému a účelná prevence si vyžádá ještě dlouhou dobu a mnoho výzkumů, ale pro společnost je povinností chránit děti a snažit se co nejvíce tento patologický jev eliminovat nebo zcela vymýtit.

Ve své práci jsem se snažil zjistit, jak je naše společnost obeznámena s problematikou týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí, průvodními faktory a příznaky a zda je schopna je odhalit, případně pomoci. Vybral jsem si tři skupiny respondentů, kterých by se tento problém mohl týkat nejvíce. Jak děti, tak dospělé (rodiče dětí). Všichni respondenti vyplnili dotazník a s některými jsem vedl i rozhovor. Další z metod, které jsem použil, bylo pozorování a to zejména v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Na základě teoretických poznatků a shromážděných dat jsem usoudil, že naše společnost, zvláště mladá generace, je obeznámena s touto problematikou a ve většině případů i ví, kam se obrátit v případě potřeby o pomoc. Potvrdilo se ale také, že fyzické tresty v naší společnosti stále přetrvávají. Podle mého názoru pokud trest následuje okamžitě po prohřešku, je oprávněný a přiměřený, potom je i výchovný. Většina dětí si uvědomuje, že pokud udělají něco špatného, následuje trest. Pro mnoho dětí jsou ale mnohokrát mnohem větším problémem tresty psychické, ponižování a zesměšňování.

Horší už je to se zanedbáváním, proti kterému se děti většinou nemohou nijak bránit. I toto děti velmi zraňuje a zanechává to na nich následky a citové otřesy. Mnoho dětí volá na různé „linky“ právě z toho důvodu, že se o ně nikdo nezajímá a nemají s kým probrat své problémy a potíže. Velký problém ale nastává u kojenců, batolat

a malých dětí, kde obrana z jejich strany je prakticky nemožná. Zde jedině zájem a zásah jiných lidí může vést k pomoci.

Domnívám se, že moje diplomová práce by mohla napomoci k lepší orientaci v této problematice lidem, kteří se profesně pohybují v oblasti pedagogiky, vychovatelství, policie a všem lidem, kteří nejsou lhostejní k bolesti druhých osob. Měla by pomoci naučit se rozlišit průvodní faktory, které samotnému týrání, zneužívání a zanedbávání dětí předcházejí, porozumět symptomům a aktivně nalézat možné způsoby řešení, jimiž by mohla sociální pedagogika a jiné obory přispět k prevenci nebo pomoci při zvládnání již vzniklého problému.

Ochrana dětí v České republice pořád není na takové úrovni, aby se nemohla dále zdokonalovat. Teoreticky je problematika zvládnuta dobře, ale nedaří se poznatky přenášet do praxe. Za hlavní nedostatek je stále považována roztržičnost agendy péče o týrané, zneužívané a zanedbávané děti. Touto problematikou se zabývá Ministerstvo práce a sociálních věcí (sociálně právní ochrana dětí), Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (ústavní péče), Ministerstvo zdravotnictví (odbor zdravotní péče), Ministerstvo vnitra (prevence kriminality a sociálně patologických jevů mládeže a v rodině), Ministerstvo spravedlnosti (soudnictví ve věcech dětí, mládeže a rodiny). Neexistuje centrální koordinace ochrany dětí, jednotná společná legislativní norma, která by obsahovala zákonný rámec péče o ohrožené děti. Ministerstvo práce a sociálních věcí tvoří pouze metodické pokyny, ale na obcích záleží, jak se k věci postaví uveďte do praxe. O péči o tyto děti se dělí státní správa a samospráva i nestátní neziskové organizace. Měla by se rovněž zlepšit spolupráce a provázanost vychovatelů, pedagogů, sociálních pracovníků, policistů, soudců, ale především samotných občanů, aby se dařilo stále více těchto případů odhalovat.

Je pouze na odvaze a odpovědnosti každého z nás, zda si uvědomuje závažnost a bezmocnost situace týkající se dětí a na případ násilí na nich dostatečně upozorní. Nikdo nemůže spoléhat na to, že to udělá někdo jiný. A potom už záleží na profesionálně, obeznámenosti s problematikou těch, kteří oznámení prošetřují, jak s ním naloží, jak ověří a vyšetří.

Resumé

Násilí na dětech se stalo závažným sociálně patologickým jevem, kterému je nutné věnovat patřičnou pozornost, snažit se odhalovat příčiny a symptomy. V této oblasti není situace nikterak příznivá nikde ve světě. Je nutné, aby společnost byla dostatečně informována, jak o odhalování týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí, tak o možnostech pomoci.

Tato diplomová práce se zabývá násilím na dětech jako problémem současné společnosti, dále rodinou, jejím vývojem a funkcemi, které plní nebo by měla plnit, při výchově dětí. Dále se zaměřuje na práva dětí, syndrom CAN, zanedbávání, sociálně právní ochranu dětí a trestní zodpovědnosti za páchaní násilí na dětech. Celá práce se dělí do pěti částí, kde jsou podrobněji probrány oblasti dané problematiky.

První část uvádí do problematiky dětských práv, jejich vývoje a postavení dítěte ve společnosti. Popisuje vývoj vztahů mezi rodiči a dětmi a dále platnou legislativu v oblasti trestního práva vztahující se k násilí na dětech v různých formách. Druhá kapitola se zabývá funkcí rodiny, jejími vlivy na děti a vyloučenými dětmi. Ve třetí části práce je věnována pozornost syndromu CAN a ve čtvrté části je popsána sociálně právní ochrana dětí v České republice. Pátá kapitola je věnována průzkumu a vyhodnocení dotazníků, které vyplnily tři skupiny respondentů. Na závěr celé práce jsou připojeny kasuistiky dětí vykazující syndrom CAN.

Anotace

Vicher, Jiří. **Násilí na dětech jako problém současné společnosti** (Diplomová práce) Brno: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Institut mezioborových studií Brno, 2010

Tato diplomová práce se zabývá vlivem současné společnosti na týrané, zneužívané a zanedbávané děti. Cílem práce je popsat faktory, které mohou mít vliv na vývoj dítěte, jeho ohrožení nebo dokonce na jeho život. Pozornost je také věnována právům dětí, výchově dětí, syndromu CAN, zanedbávání a sociálně právní ochraně dětí. Dále jsou zde popsány kasuistiky konkrétních dětských případů a v neposlední řadě průzkum u dospělých, dětí na základní škole a v diagnostickém ústavu k fyzickým trestům a týrání.

Klíčová slova

CAN, CSA, CSES, dítě, incest, násilí, práva dětí, rodina, sociálně právní ochrana, sociálně patologický jev, společnost, trest, týrání, viktimizace, vyloučené děti, vývoj dítěte, zanedbávání, zneužívání.

Annotation

Vicher, Jiří „Violence Against Children as a Problem of the Contemporary Society“. (Diploma theseos) Brno: The Tomáš Baťa University in Zlín, Faculty of Humanities, The Institute of Interfield Studies, Brno, 2010

The diploma thesis deals with the influence of the contemporary society on maltreated, abused and neglected children. The aim of the thesis is to describe the factors that may influence children's development, threaten their development or even their lives. The thesis also deals with children's rights, role of the family in children's education, CAN syndrome, child neglect and social and legal protection of children. Furthermore, casuistry of particular cases is given, as well as a research on corporal

punishment and maltreatment among adults, primary school children and children in a youth diagnostic institute.

Key words

CAN, CSA, CSES, children, incest, violence, children's rights, family, social and legal protection, sociopathy, society, punishment, maltreatment, victimization, outcast children, children's development, abuse.

Literatura a prameny

1. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. Praha: Leges a.s., 2010, ISBN: 978-80-87212-22-6, s. 1216
2. ADAMSOVÁ, L., FAYOVÁ, J., Už žádná tajemství. Praha: Themis, 1997, ISBN: 80-85821-31-1, s. 91
3. BAKOŠOVÁ, Z., Sociální pedagogika jako životná pomoc. Bratislava: Public promotion, s.r.o., 2008, ISBN: 978-80-969944-0-3, s. 251
4. BECHYŇOVÁ, V., a kol., Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém. Praha: IREAS, 2007, ISBN: 978-80-86684-47-5, s. 236
5. BOURCET, S., GRAVILLONOVÁ, I., Šikana ve škole, na ulici, doma. Praha: Albatros, 2006, ISBN: 80-00-01552-8, s. 71
6. DRTILOVÁ, J., KOUKOLÍK, F., Odlišné dítě. Praha: Vyšehrad, 1994, ISBN: 80-7021-173-8, s. 134
7. DRTILOVÁ, J., KOUKOLÍK, F., Vzpouora deprivantů. Praha: Galén, 2006, ISBN: 80-7262-410-5, s. 327
8. DUNOVSKÝ, J., MITLÖHNER, M., HEJČ, K., HANUŠOVÁ-TLAČILOVÁ, J., Problematika dětských práv a komerčního zneužívání dětí u nás a ve světě. Praha: Grada, 2005, ISBN: 80-247-1201-6, s. 251
9. DUŠKOVÁ, Z., a kol., Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992-2003. Praha: Dětské krizové centrum, o.s., s. 104
10. GORDON, T., Zotročení. Ostrava: Oldag, 1998, ISBN: 80-85954-46-X, s. 308
11. HANUŠOVÁ, J., Násilí na dětech – syndrom CAN. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, ISBN: 80-86991-78-4, s. 24
12. HANUŠOVÁ, J., Sexuální zneužívání. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, ISBN: 80-86991-64-4, s. 36
13. CHMELÍK, J., a kol., Rukověť kriminalistiky. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, ISBN: 80-86898-36-9, s. 532
14. JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J., Děti a mládež v obtížných životních situacích. Praha: Themis, 2004, ISBN: 80-7312-038-0, s. 478

15. KOHOUTEK, R., Základy užité psychologie. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2002, ISBN: 80-214-2203-3, s. 544
16. KOLÁŘ, M., Skrytý svět šikanování ve školách, příčiny, diagnostika a praktická pomoc. Praha: Portál, 2000, ISBN: 80-7367-014-3, s. 127
17. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., a kol., Prostředí člověk výchova. Brno: Paido, 2001, ISBN: 80-7315-004-2, s. 199
18. LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z., Psychická deprivace v dětství. Praha: Avicenum, 1974, s. 397
19. LOVASOVÁ, L., SCHMIDOVÁ, K., Tělesné tresty. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, ISBN: 80-86991-75-X, s. 24
20. MATĚJČEK, Z., Co, kdy a jak ve výchově dětí. Praha: Portál, 2007, ISBN: 80-247-1201-6, s. 143
21. MATĚJČEK, Z., Dítě a rodina v psychologickém poradenství. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, ISBN 8004252362, s. 223
22. MATĚJČEK, Z., Výbor z díla. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, ISBN 80-246-1056-6, s. 445
23. PÖTHE, P., Dítě v ohrožení. Praha: G plus G, 1996, ISBN: 80-901896-5-2, s. 143
24. PTÁČEK, R., Poruchy chování v dětském věku. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, ISBN: 80-86991-81-4, s. 24
25. SDRUŽENÍ L., B., Děti a jejich problémy. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2005, ISBN: 80-239-4482-7, s. 141
26. ŠPECIÁNOVÁ, Š., Sociálně právní ochrana dětí. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, ISBN: 978-80-86991-27-6
27. VANIČKOVÁ, E., Komerční sexuální zneužívání dětí. Praha: Česká společnost na ochranu dětí, 2004, ISBN: 80-239-3443-0, s. 11
28. VANIČKOVÁ, E., Tělesné tresty dětí. Praha: Grada Publishing, a.s., 2004, ISBN: 80-247-0814-0, s. 116
29. WEISS, P., a kol., Sexuální zneužívání dětí. Praha: Grada, 2005, ISBN: 80-247-0929-5, s. 264
30. Bulletin prevence kriminality MV ČR, Praha, 2004
31. Národní zpráva o rodině, MPSV
32. <http://www.amnesty.cz/zpravy/Detsti-vojaci-bojuji-ve-vice-nez-dvaceti-svetovych-konfliktech/> ze dne 8.3.2010

33. <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2006/komercni06.pdf> - s. 9 ze dne 21.12.2010
34. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Rodina> ze dne 8.3.2010
35. <http://www.dkc.cz> ze dne 17.1.2010
36. <http://www.fod.cz> ze dne 3.2.2010
37. <http://www.mpsv.cz/> ze dne 11.11.2009
38. <http://www.mvcr.cz/> ze dne 4.1.2010
39. <http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2006/03/ptacek.pdf>, s.3 ze dne 4.3.2008
40. <http://www.nasedite.cz> ze dne 3.2.2010
41. <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1110> ze dne 20.2.2010
42. <http://www.pppbruntal.cz/texty/can.html> ze dne 20.2.2010
43. <http://www.rodina.cz> ze dne 13.10.2009
44. <http://www.zkola.cz> ze dne 27.11.2009

Přílohy

- Příloha č. 1. Materiály Linky bezpečí (Chat internet)
- Příloha č. 2. Materiály Nadace Naše dítě (Práva jsou pro všechny)
- Příloha č. 3. Materiály Nadace Naše dítě (Dětská práva)
- Příloha č. 4. Kresba týraného dítěte
- Příloha č. 5. Materiály Vzdělávacího institutu ochrany dětí (Průvodce dětského svědka v trestním řízení)
- Příloha č. 6. Týrané a zneužívané děti
- Příloha č. 7. Demonstrační pomůcky Jája a Pája – konkrétní využití v praxi
- Příloha č. 8. Netýrané, spokojené dítě

Příloha č. 1 Materiály Linky bezpečí (Chat internet)

Safer
internet.cz

DDB°

Nadace O₂

INTERNETHOTLINE
Nadace Nadace 010

internet helpine

Příloha č. 2 Materiály Nadace Naše dítě (Práva jsou pro všechny)

Uíš, že máš – stejně jako ostatní děti – právo na ochranu před násilím a škodlivými vlivy?

Myslím, že se především musíme dokázat ochránit sami.

Ale, co když tě týrá někdo blízký – třeba rodič nebo sourozenec?

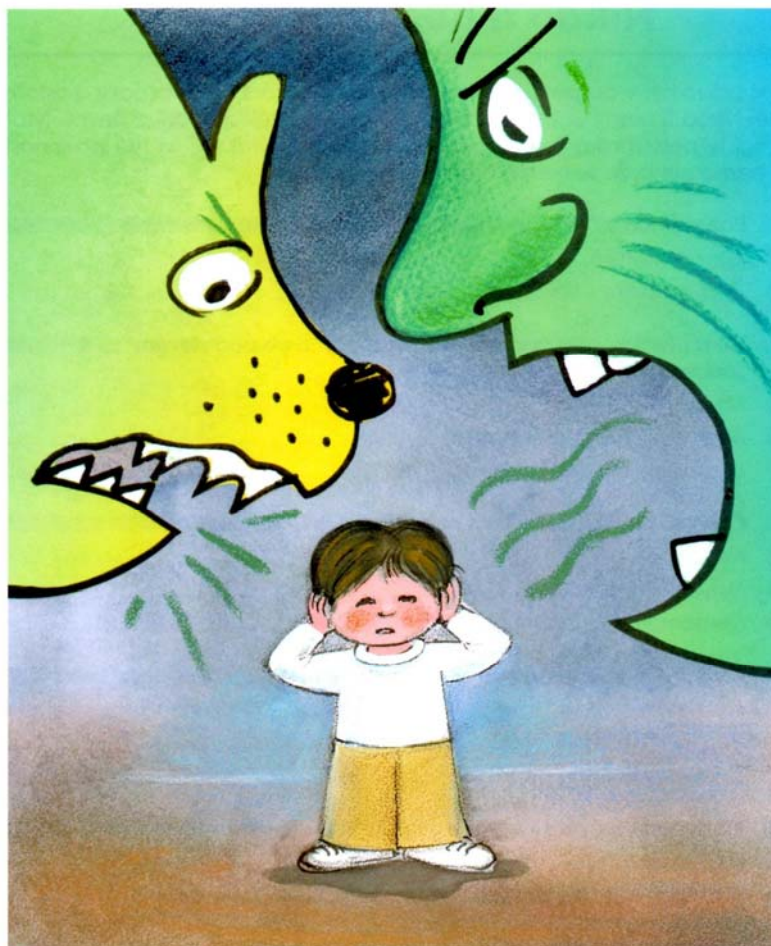
A je pohlavek také týrán?

Nikdo nemá právo druhého zraňovat, mučit nebo zabít.

Příloha č. 3 Materiály Nadace Naše dítě (Dětská práva)

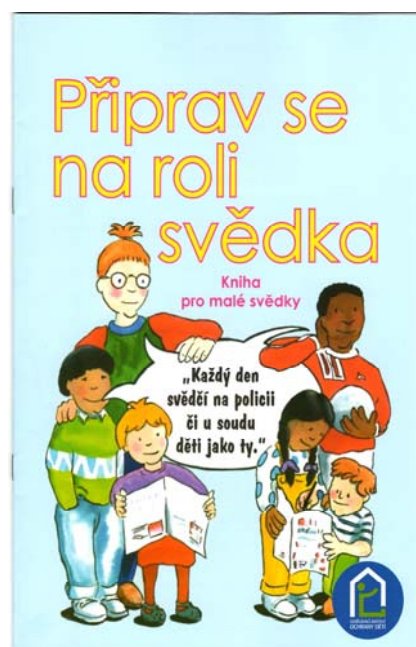
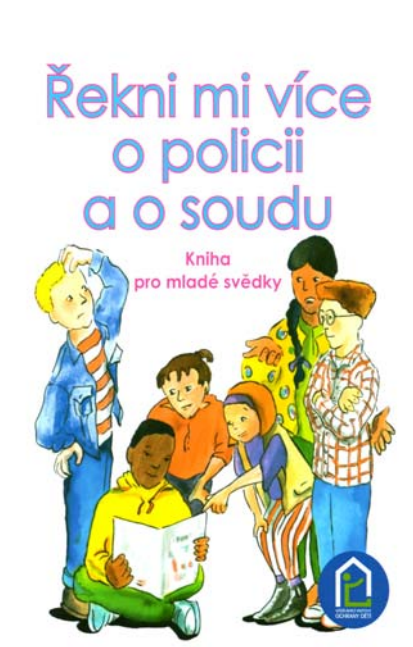

Nikdo ti nesmí ubližovat.
Nikdo tě nesmí tělesně ani duševně týrat.

Příloha č. 4 Kresba týraného dítěte

Příloha č. 5 Materiály Vzdělávacího institutu ochrany dětí (Průvodce dětského svědka v trestním řízení)

Příloha č. 6 Týrané a zneužívané děti

Příloha č. 7 Demonstrační pomůcky Jája a Pája – konkrétní využití v praxi

Příloha č. 8 Netýrané, spokojené dítě

